

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Miroslav SMAHA

SOUPIS A UMÍSTĚNÍ
figurální plastiky a ornamentálních motivů
Parléřovské huti na katedrále sv. Víta

bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaromír Homolka, CSc.

Konzultant: Mgr. Viktor Kubík, Ph.D.

PRAHA 2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 20. července 2007

Miroslav Smaha

Handwritten signature of Miroslav Smaha in cursive script.

Obsah

I. Úvod	4
II. Vývoj stavby gotické katedrály za Karla IV. a Václava IV.	
II.1 Katedrála v písemných pramenech	4
II.2 Rozbor postupu stavby	17
III. Soupis a umístění figurální plastiky a ornamentálních motivů Parléřovské huti na katedrále sv. Víta z let 1356–1399	37
IV. Závěr	52
Summary	54
Obrazová příloha – Katedrála sv. Víta. Historické obrazové prameny a dokumentace do roku 1870	55
Seznam vyobrazení	103
Seznam použitých pramenů a jejich edice	104
Seznam literatury	105
Svazek II – Obrazový katalog – Soupis a umístění figurální plastiky a ornamentálních motivů Parléřovské huti na katedrále sv. Víta z let 1356–1399	

I. Úvod

Tato práce navazuje na Soupis památek historických a uměleckých v Království českém – Metropolitní chrám sv. Víta v Praze, který zpracoval Antonín Podlaha a Kamil Hilbert. Figurální sochařskou výzdobu pražského dómu formálně rozebral Josef Opitz, typologii výzdoby se dotkl Dobroslav Líbal, jenž vedl stavebně historický průzkum. Sochařské výzdobě katedrály se věnoval také Ivo Hlobil, poznámky má k tomu i Gerhard Schmidt, který se speciálně zabýval konzolami ve Svatováclavské kapli.

Pokusím se o základní soupis figurální plastiky a ornamentálních motivů Parlérovske huti na katedrále sv. Víta z let 1356–1399 v souvislosti se stavebním vývojem.

II. Vývoj stavby gotické katedrály za Karla IV. a Václava IV.

II.1 Katedrála v písemných pramenech

První zmínka o zamýšlené stavbě nové katedrály pochází již z roku 1341. Dne 23. října toho roku vydal král Jan Lucemburský listinu, jíž věnoval desátek ze všech stříbrných dolů v Čechách svatovítské kapitule „na úpravu a výzdobu či postavení náhrobků svatých Václava a Vojtěcha [...] na novou stavbu a vybudování nového chóru a pak na novou stavbu a vznešené a velkolepé postavení celého řečeného kostela vítečnou prací, a to až do jeho úplného dostavění“.¹ Podle zápisu v Kronice pražského kostela Beneše Krabice z Weitmile o cestě Karla, syna krále Jana a tehdy markraběte moravského, do Avignonu 22. února 1344 „v první neděli postní se vydal k římské kurii do města Avignonu k papeži Klimentu VI. Ten, jakmile uslyšel o příchodu svého přítele Karla, poslal mu na vzdálenost jedné míle vstříc všechny kardinály, a papež i kardinálové ho s velkou radostí přivítal [...]. Za toho pobytu jednali též o povýšení Pražského kostela

¹ Archiv pražské metropolitní kapituly (dále KA), stará sign. VII. 2, nová sign. 152; viz Wáclaw Wladiwoj TOMEK: Základy starého místopisu Pražského, oddíl IV., Hrad Pražský a Hradčany, Praha 1871, 104sq; Pavel ZAHRADNÍK: Dějiny metropolitního chrámu. Katedrála sv. Víta na Pražském hradě, Praha 1999, 15 /srov. Katedrála sv. Víta. Pražský hrad. Stavebně historický průzkum I, Praha 1990/.

na metropolitní. I stal se arcibiskupským ten, jenž byl dříve filiálním kostela mohučského [...]“.² K zahájení stavby došlo 21. listopadu 1344, kdy byl slavnostně položen základní kámen k novostavbě. V tento den první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic obdržel pallium jako znamení své arcibiskupské důstojnosti. Kronikář Beneš Krabice z Weitmile popisuje, jak „přijeli český král Jan a jeho syn Karel do Čech a konali slavnostní sněm v městě Praze k počtě Boží a patronů Pražského kostela. Tam pan Arnošt, dříve biskup, nyní však arcibiskup pražský, přijal z rukou biskupa vratislavského pallium a arcibiskupské insignie [...]. Na této slavnosti položili český král Jan, moravský markrabí Karel, první pražský arcibiskup Arnošt a Jan, syn krále Jana, před časem vyhnaný z Tyrol, základy a první kámen nového Pražského kostela, který byl s pomocí Boží postupem času vybudován jako neobyčejně nádherné dílo“.³

Prvním stavitelem dómu se stal mistr Matyáš z Arrasu, kterého Karel přivedl z Avignonu. Autentický nápis psaný červenou barvou v dolním triforiu Svatovítské katedrály nad bustou mistra Matyáše uvádí: „Matyáš, rozený z Arrasu, města francouzského, první stavitel (magister operis) tohoto kostela, jehož Karel IV., tehdy markrabě moravský, když byl zvolen římským králem v Avignonu, odtud přivedl k postavení tohoto kostela, který od základů započal léta Páně 1342 // a řídil až do roku 52, v němž zemřel.“⁴ Datum 1342 je nepochybně mylné, jako ostatně více dat a údajů v nápisech triforia. Karel nebyl zvolen římským králem v Avignonu, ale v Rhens roku 1346. V Avignonu byl Karel se svým otcem krátce na jaře 1340, za významný je však nutné považovat až jejich zdejší několikatýdenní pobyt na jaře 1344, při kterém byla s nově zvoleným papežem Klimentem VI. dohodnuta jak Karlova kandidatura na římský trůn, tak povýšení pražského biskupství na arcibiskupství. Mistr Matyáš musel být v Praze v dostatečném předstihu před slavnostním položením kamene k novostavbě, protože podle Beneše Krabice z Weitmile „přišli na místo vykopané a připravené pro nové základy [...]“.⁵

Správu peněžních záležitostí a organizaci stavby dómu vykonávali ředitelé stavby (directores fabricae). Za Matyáše z Arrasu byl prvním ředitelem jmenován Bušek

² Kroniky doby Karla IV. Beneš Krabice z Weitmile, Kronika Pražského kostela, Praha 1987, 221. Původní text kroniky Pražského kostela je uložen v Archivu Pražského hradu, Kapitulní rukopis H 6/3.

³ Fontes rerum Bohemicarum IV, Praha 1884 (dále FRB IV), 511; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 222.

⁴ Ivo HLOBIL / Petr CHOTĚBOR / Zdeněk MAHLER: Katedrála sv. Víta 1. Stavba. Pamětní vydání k 650. výročí založení Svatovítské katedrály, Praha 1994, 40. Latinské nápisy v triforiu katedrály přeložili Otakar Klíma a Ivo Hlobil.

⁵ Petr Parléf. Svatovítská katedrála 1356–1399 [K. Benešová, I. Hlobil, M. Bavermanová, P. Chotěbor, M. Kostílková eds.], Praha 1999, 9.

Leonardův, arcijáhen kouřimský a kanovník pražský; zemřel roku 1350. Druhým ředitelem byl kanovník pražský, Mikuláš zvaný Holubec; zemřel 1355. Informují nás o tom nápisy nad jejich bustami v dolním triforiu. Z let 1344–1352 se zachovalo jen málo zpráv a tedy není možné si utvořit přesnější obraz o postupu stavby, kterou vedl mistr Matyáš, ani po roce 1352.

1. srpna 1348 zemřela Blanka z Valois, první choť Karla IV., a byla pochována v novém chóru Panny Marie. Údaj se vztahuje na východní osovou kapli Nejsvětější Trojice, zvanou též Císařská. Nápis rudkou v dolním triforiu nad bustou královny popisuje, že zde postavila a dotovala oltář sv. Ludvíka, krále francouzského. Někdy před rokem 1356 došlo k založení Saské kaple (sv. Ostatků, pozdější kaple Šternberská), o čemž se dozvídáme ze zpráv z let 1359 a 1365. V roce 1359 totiž arcibiskup Arnošt majetkově zajistil oltářníka ve Svatovítském chrámu „v novém chóru v kapli, zasvěcené úctě Panny Marie, svatého Vojtěcha a svaté Doroty panny, ve které si vévoda saský Rudolf, dokud žil, vybral místo pohřbu“; podle listiny Karla IV. z roku 1365 pak Rudolf Saský, „dokud ještě žil [...], nově založil jakýsi oltář v Pražském kostele a nadal je jistými statky a důchody“.⁶ Vévoda Rudolf zemřel 13.3. 1356, tedy k založení tohoto oltáře v Saské kapli mohlo dojít před tímto datem.⁷

„Po smrti Matyáše z Arrasu povolal Karel IV. k dalšímu vedení stavby Petra Parlěře, syna Jindřicha Parlěře, jenž stavěl kostel sv. Kříže ve švábském Gmündu, podle kterého byl i Petr Parlěř často psán Petr z Gmündu. Původ Jindřicha Parlěře i datum příchodu jeho syna do Čech jsou sporné.“⁸ Nápis nad podobiznou Petra Parlěře v triforiu zní: „Petr, syn Jindřicha Arlera z Polska, mistra z Gmündu ve Švábsku, druhý mistr této huti, kterého císař Karel IV. přivedl z řečeného města a učinil ho mistrem tohoto chrámu. Tehdy mu bylo 23 let a (stavbu) počal řídit léta Páně 1356, tento chór dokončil léta Páně 1386 [...]“.⁹ „Je zde také zaznamenáno, že Petr dokončil katedrální chór roku 1386 a téhož roku začal pracovat na chórových lavicích.“¹⁰ „Mezi chyby, jež se v triforiových nápisech často vyskytují, patří nepochybně označení Petrova otce jménem Arler místo správného Parler; rovněž označení jeho původu 'de polonia' (z Polska) bývá pokládáno většinou za chybu místo správného 'de colonia', tj. z Kolína nad Rýnem, i když nechyběli zastánci názoru, že Jindřich skutečně pocházel z Polska, snad z Krakova (k tomu je třeba si uvědomit, že

⁶ KA, stará sign. XX. 9, nová sign. 533; Libri erectionum I. [Clemens Borový ed.], Praha 1875 (dále LE I.), č. 5, 3sq; viz TOMEK (pozn. 1), 106sq.

⁷ ZAHRADNÍK (pozn. 1), 16.

⁸ Ibidem.

⁹ HLOBIL / CHOTĚBOR / MAHLER (pozn. 4), 41.

¹⁰ Petr Parlěř. Svatovítská katedrála (pozn. 5), 16.

výrazem Polonia bylo v této době a ještě dlouho potom označováno i Slezsko, a to přesto, že větší jeho část již patřila do svazku zemí Koruny české). Jako rok Petrova příchodu do Prahy uvádí nápis v triforiu rok 1356.“¹¹

Podle Vojtěcha Birnbauma mohl Parlér přijít do Prahy dříve, roku 1353. „Upozornil na nedatovanou listinu ve formuláři Arnošta z Pardubic, jíž arcibiskup Arnošt dovoluje Zdeslavovi ze Staňkova, scholastikovi pražské kapituly, aby postavil v novém chóru jednu kapli a aby do ní dal přenést tělo Jana IV. z Dražic, pražského biskupa a bezprostředního předchůdce Arnoštova, zesnulého roku 1343, 'jakož i aby ostatky sv. Silvestra z oltáře postaveného týmž Janem IV. přemístil svým časem do nového oltáře budoucí kaple.' Touto novou kaplí je nepochybně míněna tzv. Martinická kaple, v níž skutečně podle pozdějších popisů stály oltáře sv. Vavřince a sv. Silvestra a náhrobek Jana IV. Protože pak Zdeslav ze Staňkova zemřel 3. února 1356, považoval Birnbaum za nepochybné, že kaple vznikla někdy před tímto datem, a jelikož je co do slohu čistě parlérovská, musel tedy Parlér přijít do Prahy rovněž dříve než roku 1356.“¹² „Tuto Birnbaumovu teorii zpochybnil až Viktor Kotrba, jenž oprávněně zdůraznil, že z výše uvedených skutečností nikterak nevyplývá, že k postavení Martinické kaple došlo ještě za života Zdeslava ze Staňkova, neboť kaple mohla být zřízena z jeho odkazu až po jeho smrti; vzhledem k itineráři Karla IV. v uvedených letech považoval pak Kotrba za nejpravděpodobnější rok Parlérova příchodu 1356.“¹³

„Brzy po příchodu do Prahy zahájil Parlér roku 1357 další velkou stavbu, totiž stavbu Karlova mostu. V roce 1359 je v městských knihách zapsána koupě jeho domu na Hradčanech a roku 1360 je již Petr Parlér uváděn jako konšel v městské radě Hradčan a téhož roku začíná stavět chrám sv. Bartoloměje v Kolíně. V pozdějších letech se setkáváme v pramenech i se jmény jeho synů Václava a Jana, kteří oba pracovali také v pražské huti.¹⁴ Na stavbě katedrály pracoval Petr Parlér až do sklonku 14. století, a to již pod novými řediteli stavby, totiž kronikářem Benešem Krabice z Weitmile, Ondřejem Kotlíkem a Václavem z Radče.“¹⁵

¹¹ ZAHRADNÍK (pozn. 1), 16.

¹² Vojtěch BIRNBAUM: Kdy přišel Petr Parlér do Prahy?, in: Umění 2., 1929, 51–56; idem, Beiträge zur Parlerforschung, in: Prager Rundschau 1931, 425–435; ZAHRADNÍK (pozn. 1), 16.

¹³ Viktor KOTRBA: Kdy přišel Petr Parlér do Prahy. Příspěvek k historii počátků parlérovské gotiky ve střední Evropě, in: Umění 19., 1971, 109–135; Katedrála sv. Víta. Pražský hrad. Stavebně historický průzkum I, Praha 1990, 16sq.

¹⁴ Joseph NEUWIRTH: Peter Parler von Gmünd, Dombaumeister in Prag, und seine Familie, Praha 1891. Nejnověji závažným způsobem opravuje a doplňuje starší údaje o Parlérovi a jeho rodině Jakub

VÍTOVSKÝ: K datování, ikonografii a autorství Staroměstské mostecké věže, in: Průzkumy památek I., 1994, č. 2, 15–44.

¹⁵ Stavebně historický průzkum I (pozn. 13), 17.

„V roce 1358 se poprvé v písemných pramenech výslovně připomíná kaple sv. Anny (pozdější kaple Nostická); toho roku totiž nejvyšší hofmistr císařského dvora Burchard, purkrabě magdeburský, 'v pražském kostele v kapli sv. Anny dal postavit a datoval oltář.'¹⁶ V nejstarším popise oltářů z let 1368–1373 se nazývá 'kaplí hraběcí (capella comitis)' a Burchard bývá v pramenech též označován titulem 'comes'.¹⁷ Téhož roku 1358, jak píše Beneš Krabice, Karel IV., 'maje zvláštní zbožnou úctu k svatému Václavovi, svému hlavnímu ochránci a pomocníku, obložil hlavu tohoto světce ryzím zlatem, zhotovil mu rakev (tumbam) z ryzího zlata, vyzdobil ji nejdražšími drahokamy a vybranými kameny a tak ji okrášlil, že se taková rakev nenajde na celém světě [...].'¹⁸ Důležité informace přináší listina papeže Innocence VI. z roku 1360, v níž je výslovně uvedeno, že 'v pražském kostele, založeném ke cti sv. Václava, kromě hlavního a většího chóru tohoto kostela existuje chór druhý, kanonicky založený a datovaný týmž císařem (tj. Karlem IV.) ke cti Panny Marie, ve kterém si týž císař vyvolil hrob (sepulturam) a kde také odpočívají i jeho dvě zesnulé manželky [...].'¹⁹ Zmiňovaný hlavní chór je pak později, v roce 1400, nazýván chórem sv. Víta.²⁰

„Roku 1361 založili synové pražského měšťana Mikuláše Planera Václav, farář v Lysé, Linhart a Mikuláš v katedrále oltář 'svaté Moudrosti panny', o kterém však nelze s jistotou říci, stál-li již v novém chrámu, nebo v ještě stojícím chrámu starém.²¹ Roku 1362 zemřela třetí manželka Karlova Anna Svídnická a i ta byla pohřbena v katedrále. Téhož roku 1362 pražský děkan Plichta založil oltář sv. Urbana papeže a mučedníka a sv. Cecílie,²² jenž stál u pilíře spojujícího oba oblouky dnešní kaple sv. Zikmunda, která se prvotně nazývala kaplí sv. Urbana.²³ V tomto roce byl dotován ze statků zesnulého Jana Pavlova, arcijáhna přerovského, podle jeho testamentu a se souhlasem arcibiskupa pražského „oltář sv. Antonína vyznavače v novém chóru téhož pražského kostela, který řečený pan arcibiskup založil a vysvětil.“²⁴ „Jde o oltář v tzv. Arnoštově kapli (kapli sv. Jana Křtitele nebo sv. Antonína Poustevníka), která již tehdy byla nepochybně postavena.

¹⁶ LE I. (pozn. 6) č. 3, 2; viz TOMEK (pozn. 1), 106.

¹⁷ W. W. TOMEK: Příběhy stavby kostela sv. Víta na hradě Pražském, in: Památky archeologické IV. 2, 1861, 58.

¹⁸ FRB IV (pozn. 3) 527; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 232.

¹⁹ KA, stará sign. XII. 20, nová sign. 276; viz TOMEK (pozn. 1), 106.

²⁰ ZAHRADNÍK (pozn. 1), 17.

²¹ LE I. (pozn. 6) č. 77, 41.

²² LE I. (pozn. 6) č. 76, 40sq.

²³ ZAHRADNÍK (pozn. 1), 17.

²⁴ KA, stará sign. X. 3, nová sign. 289; viz TOMEK (pozn. 1), 106. Listina je mylně datována do roku 1352. Oprava datace viz Jaroslav ERŠIL / Jiří PRAŽÁK: Archiv pražské metropolitní kapituly I. Katalog listin a listů z doby předhusitské (do 1419), Praha 1956, 100.

O této kapli zjevně mluví i Beneš Krabice z Weitmile ve svém stručném životopise Arnošta z Pardubic, zařazeném v jeho kronice k roku 1364, tedy k roku Arnoštovy smrti: 'V okamžiku smrti také dal 1000 hřiven z vlastního dědictví po otci tomuto svému kostelu na jeho stavbu. A blízko něho dal postavit od základu až do ukončení na svoje náklady jednu kapli, jež je v čele nového chóru (in fronte chori), a vyzdobit skleněnými okny, kterouž to kapli též sám vysvětil'.²⁵

„Hned na počátku roku 1365 arcibiskup Jan Očko z Vlašimi podle zprávy Beneše Krabice 'vysvětil v Pražském kostele dva oltáře, totiž sv. Víta a Panny Marie v novém chóru pražském'.²⁶ Šlo o oba hlavní oltáře v obou chórech nového chrámu, tedy v chóru sv. Víta (východním) a chóru Panny Marie (západním).²⁷ K roku 1366 poznamenává Beneš Krabice z Weitmile, že 'téhož roku, den před sv. Václavem (tj. 27. září), byla v Pražském kostele dokončena (consummata) kaple téhož sv. Václava dílem novým a podivuhodným'.²⁸ K následujícímu roku 1367 pak uvádí: 'Téhož roku v den sv. Ondřeje apoštola (tj. 30. listopadu) zasvětil a vysvětil ctihodný otec pan Jan, arcibiskup pražský, v Pražském kostele k počtě sv. Jana Evangelisty a sv. Václava za přítomnosti téhož pana císaře kapli, v níž odpočívá tělo sv. Václava [...]. V témže roce a čase bylo dokonáno a dokončeno krásné dílo, totiž velký portál (hostium magnum) a portikus u kaple sv. Václava v Pražském kostele, dílo sochařské a velice nákladné, a nahoře nová sakristie (et sacristia nova desuper)'.²⁹

Roku 1367 arcibiskup Jan Očko z Vlašimi zřídil „oltář v kapli nového chóru Pražského kostela, nákladně vystavěné ke cti svatému Erhardovi, biskupu řezenskému [...]“; Series episcoporum pak uvádí, že arcibiskup Jan „postavil a dotoval kapli v Pražském kostele ke cti sv. Erharda vyznavače a Otýlie panny a v ní si zvolil hrob (sepulturam).“³⁰ „Rovněž nápis v triforiu pod podobiznou Jana Očka z Vlašimi se zmiňuje o tom, že zřídil tento oltář, jenž stál v kapli zvané dnes kaplí sv. Jana Nepomuského.“³¹ V roce 1368, jak uvádí Beneš Krabice, dne 9. července „vysvětil ctihodný otec pan Jan, arcibiskup pražský a legát apoštolské stolice, větší vchod (hostium maius) Pražského kostela. Rovněž toho dne vysvětil císařskou kapli v čele nového chóru k počtě Svaté a

²⁵ ZAHRADNÍK (pozn. 1), 17; FRB IV (pozn. 3) 530; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2), 235.

²⁶ FRB IV (pozn. 3) 533; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2), 237; viz TOMEK (pozn. 1) 106sq.

²⁷ ZAHRADNÍK (pozn. 1), 17sq.

²⁸ FRB IV (pozn. 3) 534; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2), 238; viz TOMEK (pozn. 1), 107.

²⁹ FRB IV (pozn. 3) 535–536; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2), 238sq.; viz TOMEK (pozn. 1), 107.

³⁰ LE I. (pozn. 6) č. 137, 66sq.; viz TOMEK (pozn. 1), 107.

³¹ ZAHRADNÍK (pozn. 1), 18.

nedílné Trojice [...].³² K roku 1369 mimo jiné zapsal Beneš Krabice, že „téhož roku 5. dne měsíce listopadu byly v Pražském kostele v kapli svatého Šimona a Judy uloženy kosti dvou biskupů téhož Pražského kostela, totiž Kosmy a Jana I., protože pro zboření zdi starého kostela (*fractis muris antiquae ecclesiae*) bylo nutno je přenést a umístit na jiném místě“;³³ je to první zmínka o boření části dosavadního kostela, v tomto případě kaple sv. Gotharda po severní straně Spytihněvovy baziliky.

Roku 1370 podle Beneše Krabice „dal také tento pan císař zhotovit a osadit nad portikem Pražského kostela (obraz) ze skla, řeckým způsobem, dílem nádherným a velmi nákladným“.³⁴ V roce 1371 pak Beneš píše, že „téhož roku byl dokončen slavnostní obraz, který pan císař dal vytvořit v portiku Pražského kostela jako mozaiku podle řeckého způsobu.“³⁵ Jde o mozaiku s námětem Posledního soudu na průčelí jižní předsíně a Korunní komory. K roku 1372 Beneš uvádí, že po návratu z Cách, kde vysvobodil ze zajetí svého bratra Václava, vévodu brabantského a lucemburského, Karel IV. „dal vyzdobit kapli sv. Václava v Pražském kostele malbami, zlatem, drahokamy a vzácnými kameny k počtě Boha a svatého mučedníka Václava, svého ochránce a pomocníka“.³⁶ „Z doby mezi lety 1368–1373 pochází nejstarší známý soupis oltářů Svatovítského kostela v celkovém počtu 53; větší jejich část se nacházela ještě ve starém, část však již v novém kostele.“³⁷ K roku 1373 Beneš Krabice zapsal, že „téhož roku v měsíci prosinci byla na rozkaz pana císaře přenesena těla dávných českých knížat a králů ze svých starých hrobů a uložena a pohřbena v novém chóru Pražského kostela [...].“³⁸ „Poslední zápis týkající se stavby katedrály učinil Beneš Krabice z Weitmile roku 1374 (následujícího roku 1375 totiž dne 27. července zemřel, jak nám sděluje nápis v triforiu).“³⁹ „Téhož roku jsem já, Beneš atd., přenesl z nařízení téhož pana arcibiskupa a pražské kapituly těla níže psaných pánů biskupů Pražského kostela z jejich míst, kde leželi každý zvlášť dosti nedbale a nedůstojně, a znovu jsem uložil ona těla v novém chóru na místě, které je mezi hrobem sv. Víta a císařskou kaplí Svaté Trojice [...].“⁴⁰ Roku 1378 zemřel císař Karel IV., zakladatel nové katedrály, a byl pohřben „na Hradě v kuoře svatého Víta“.⁴¹

³² FRB IV (pozn. 3) 538; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 240.

³³ FRB IV (pozn. 3) 540; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 242.

³⁴ FRB IV (pozn. 3) 541; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 243.

³⁵ FRB IV (pozn. 3) 544; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 244.

³⁶ FRB IV (pozn. 3) 546; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 246; ZAHRADNÍK (pozn. 1) 18.

³⁷ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 18; TOMEK (pozn. 1) 108sq.

³⁸ FRB IV (pozn. 3) 547; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 246.

³⁹ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 19.

⁴⁰ FRB IV (pozn. 3) 548; Kroniky doby Karla IV. (pozn. 2) 247.

⁴¹ Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického [František Šimek a Miloslav Kaňák eds.], Praha 1959, 35.

Mimořádně důležitým pramenem, jenž nám poskytuje mnoho údajů o postupu výstavby chrámu, jsou týdenní stavební účty, které se dochovaly pro léta 1372–1378.⁴² V následující kapitole, věnované rozboru postupu stavby, nám tento pramen pomůže datovat jednotlivé části katedrály během stavební fáze v uvedených letech. Přepis těchto účtů vydal Joseph Neuwirth.⁴³ Přehled položek k jednotlivým týdnům je uveden ve Stavebně historickém průzkumu katedrály sv. Víta, zpracovaném roku 1990. Projekt vedl Dr. Dobroslav Líbal pro Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze.⁴⁴

„V roce 1381 se v písemných pramenech vyskytuje zmínka o 'vchodu (hostium) kaple sv. Václava, jímž se jde k novému chóru', a rovněž zmínka o 'oltáři sv. Václava v hlavě rakve (in capite tumbae) v kapli sv. Jana Evangelisty v pražském kostele';⁴⁵ jde o oltář ve Svatováclavské kapli, která byla, jak již víme, zasvěcena sv. Václavovi a sv. Janu Evangelistovi. Roku 1383 Jiří z Pražského předměstí řečený Lúnský dal v katedrále zřídit oltář zasvěcený Panně Marii a svatým apoštolům a evangelistům Janovi a Matoušovi.⁴⁶ Následujícího roku 1384 pak dala císařovna vdova Alžběta Pomořanská 'nově postavit' ve Svatováclavské kapli oltář sv. Václava, 'položený u hlavy rakve sv. Václava'.⁴⁷ Posléze v roce 1385, jak se dovídáme z kroniky Beneše Minority, 'v předvečer svátku sv. Markéty (12. července) po uběhnutí dvanácti hodin orloje byla za slavných bohoslužeb ukončena klenba chóru Pražského kostela' a poté 'léta 1385 na svátek sv. Remigia (1. října) byl pražský chór vysvěcen ke cti Panny Marie a svatého Víta ctihodným otcem, panem Janem, třetím pražským arcibiskupem, druhým legátem apoštolské stolice, kdysi biskupem míšeňským', a to za přítomnosti četných významných osob, mezi nimi též královny Johany.⁴⁸ Stejnými slovy nám tuto zprávu sděluje i nápis vytesaný do gotické pamětní desky, umístěné zprvu na jižním pilíři věže, v současnosti pak na nejzápadnějším pilíři jižní portálové předsíně přízemní části jižní příčné lodi. Nápis nad podobiznou Petra Parléře v triforiu však praví, že Parlér 'dokončil tento chór léta Páně 1386, kteréhožto roku počal zřizovati stolice (sedilia) onoho chóru'; buď se tedy dokončovací práce

⁴² Národní archiv, SM, sign. S 21/4, kart. 2096, fol. 541–544; viz též Jahrbuch 10, č. 6210.

⁴³ NEUWIRTH Joseph (ed.): Die Wochenrechnungen und der Betrieb des Prager Dombaues in den Jahren 1372–1378, Praha 1890.

⁴⁴ Místo uložení Archiv Pražského hradu, sbírka SHP, č. inv. 106.

⁴⁵ TOMEK (pozn. 1) 110.

⁴⁶ Libri erectionum II. [Clemens Borový ed.], Praha 1878, č. 351, 206sq.

⁴⁷ KA, stará sign. XVI. 26, nová sign. 418; viz TOMEK (pozn. 1) 110.

⁴⁸ Monumenta historica Bohemiae IV. [Gelasius Dobner ed.], Praha 1779, 63.

protáhly ještě rok po slavnostním vysvěcení arcibiskupem Jenštejnem, a nebo jde o jeden z četných omylů v triforiových nápisech.“⁴⁹

Počátek stavby chrámové lodi je datován až rokem 1392. Podle kroniky Beneše Minority tehdy „na svátek letnic (tj. 2. června) o nešporách byl položen první kámen k základům druhého chóru svatého pražského kostela nejjasnějšími knížaty a pány Václavem Prvým, římským králem a českým králem, a panem Janem, vévodou zhořeleckým, markrabím braniborským, syny nejjasnějšího pana Karla císaře, obzvláštního dobrodince pražského kostela a ctihodným otcem, panem Janem, třetím arcibiskupem pražským, s četnými dalšími otcí, pány biskupy a preláty [...] ke cti Navštívení Panny Marie a svatých Václava, Víta, Vojtěcha, Zikmunda a dalších českých patronů, pod ředitelem pražské stavby Václavem z Radče, kanovníkem pražským a děkanem sv. Apolináře v Praze, a za Petra z Gmündu, stavitele řečené stavby“.⁵⁰ „Obdobný obsah má i již zmiňovaný nápis na gotické pamětní desce. Roku 1393 zemřela vdova po Karlu IV. Alžběta Pomořanská a byla pohřbena 'na Hradě u sv. Václava v hrobě vedle císaře Karla'.⁵¹ Téhož roku byl z rozkazu Václava IV. utopen sv. Jan Nepomucký a byl pohřben, jak sdělují Staré letopisy české, 'na hradě pražském u svatého Václava, tu, kež jméno jeho vytesáno na kameni a kříž na témž kameni'.⁵² Stavba chrámové lodě zřejmě postupovala dosti rychle, neboť již roku 1396, jak informuje citovaný nápis na gotické pamětní desce, 'na svátek sv. Vojtěcha (tj. 23. dubna) bylo přeneseno tělo téhož svatého Vojtěcha, patrona českého, s ostatky svatých Pěti bratří ze starého kostela do prostředka nového pražského kostela za vedení ctihodného otce pana Olbrama, zvoleného arcibiskupa pražského atd.'. Někdy z let 1397–1398 pochází další soupis oltářů v katedrále,⁵³ v němž jsou zvláště uvedeny 'zbořené oltáře (altaria destructa)', tedy oltáře, které se nacházely ve starém chrámu.“⁵⁴

„Petr Parlář zemřel dne 13. července 1399; o datu jeho smrti nás zpravuje nápis na jeho náhrobní desce, nalezené 6. srpna 1928 pod zpovědnicí v severním ochozu katedrály. Již nějakou dobu před jeho smrtí jej však zřejmě v čele hutě vystřídali jeho synové. Dne 9. listopadu 1397 je totiž v pramenech výslovně uváděn Václav kameník jakožto 'magister fabricae et ecclesiae Pragensis', zatímco v zápise pořizovaném nedlouho poté, mezi 8.–11.

⁴⁹ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 22.

⁵⁰ Monumenta historica Bohemiae IV. (pozn. 48) 64.

⁵¹ TOMEK (pozn. 1) 111.

⁵² Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického (pozn. 41) 38.

⁵³ TOMEK (pozn. 1) 245sq; Josef PELIKÁN, Inventář oltářů kostela sv. Víta v Praze z roku 1397, in: Památky archeologické. Skupina historická 42, 1939–1946, 123–131.

⁵⁴ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 22sq.

lednem 1398, je s tímž titulem uváděn Jan kameník,⁵⁵ Václav je ostatně jako bývalý 'magister operis ecclesiae Pragensis' zmiňován i v přípisku k citovanému inventáři oltářů katedrály z roku 1397 nebo 1398,⁵⁶ Jan pak opět k 16. lednu 1398.⁵⁷ Nelze ovšem vyloučit, že zmíněného titulu magister fabricae (nebo operis) mohli užívat otec se syny či oba synové zároveň. Václav již nikdy kromě uvedených zpráv jako stavitel katedrály nevystupuje; Jan pak umírá roku 1405/1406.⁵⁸ Jako stavitel katedrály se pak objevuje kameník mistr Petr řečený Petrlík, a to poprvé až 31. května 1418⁵⁹.⁶⁰

Zprávy o zakládání jednotlivých oltářů v katedrále se nám zachovaly i z počátku 15. století. „Roku 1408 vykonavatelé testamentu Jiříka řečeného Lúnského, měšťana Starého Města pražského, zřídili 'před kaplí svatého Václava řečeného pražského kostela u prvního sloupu vedle nové věže (aput primam columpnam prope novam turriam) z kamenných kvádrů' oltář Svatého Ducha, Panny Marie, svatých patronů a Všech svatých; tento zápis je zároveň první zmínkou o nové věži katedrály.⁶¹ Roku 1411 zemřel v Uhrách pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hasenburka, jehož tělo bylo převezeno do Prahy a pohřbeno v katedrále pod 'novou zvonici na hradě pražském u svatého Václava, jakož hrob mramorový s jeho nápisem ukazuje', nebo 'pod novou věží, kde jsou uchovávané zvony'.⁶² Následujícího roku 1412 byly z odkazu markraběte Jošta založeny 'tři oltáře v řečeném pražském kostele v nové kapli pod věží, v níž mají být umístěny zvon [...]'.⁶³ „⁶⁴ Soupis oltářů ve Svatovítském chrámu, pocházející z doby kolem roku 1414, uvádí v katedrále 67 oltářů.⁶⁵ Do doby kolem roku 1415 datoval W. W. Tomek další inventář oltářů, který se od předešlého liší tím, že dělí oltáře na tři skupiny, totiž na oltáře postavené v novém chóru, oltáře „u vchodu u náhrobku sv. Vojtěcha (in introitu ad tumbam S. Adalberti)“ a posléze oltáře zbořené.⁶⁶

„Husitské bouře měly za následek zastavení prací na dómu, a to zřejmě brzy po smrti Václava IV. dne 16. srpna 1419. Dne 10. června 1421 pak husité katedrálu

⁵⁵ Karel CHYTIL: K rodopisu Parlěřovců, in: Památky archeologické a místopisné 17., 1896–1897, col. 441–444.

⁵⁶ Antonín PODLAHA: Materialie k dějinám umění z archivu kapituly pražské, in: Památky archeologické a místopisné 20., 1902–1903, col. 227.

⁵⁷ NEUWIRTH (pozn. 14) 133.

⁵⁸ Ibidem 136.

⁵⁹ TOMEK (pozn. 1) 116; idem, Příběhy stavby kostela sv. Víta na hradě Pražském, in: Památky archeologické IV. 8., 1861, 113.

⁶⁰ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 23.

⁶¹ TOMEK (pozn. 1), 112sq.

⁶² Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického (pozn. 41) 42sq.

⁶³ TOMEK (pozn. 1) 114.

⁶⁴ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 23.

⁶⁵ TOMEK (pozn. 1) 114sq.

⁶⁶ Ibidem, 246sq; Stavebně historický průzkum I (pozn. 13), 55.

vyplenili.“⁶⁷ Kronikář Vavřinec z Březové tuto událost popisuje slovy: „spálili na návod kněze Jana s rouháním mistrovské obrazy a oltářní tabule velmi umělé a drahocenné a mezi jinými, aby jejich zbesilost byla zjevnější, vystavili obraz Krista sedícího na oslíku na cimbuří kostela, a obrátivše ho tváří k Míšni, rouhající se pravili: ‘Jsi-li ty Kristus, požehnej Míšni!’ A hned strčivše ho z cimbuří, rozbili ho na kousky [...]. A kdyby se přemnozí páni s jinými šlechtnými muži o to nepřičinili, zamýšlela lotrovská obec rozbořiti Hrad s chrámem našich patronů“.⁶⁸

„Poslední stavitel katedrály, mistr Petrlík odjel zřejmě z Čech, kam se vrátil až po skončení bojů, až do své smrti roku 1453/1454 se však psal jako ‘magister fabricae operis ecclesiae Pragensis’.“⁶⁹ „Nadále existoval i úřad ředitele stavby. K žádné větší stavební činnosti však nedocházelo; zřejmě byly opravovány pouze škody způsobené za zpusošení chrámu v roce 1421 a k jakýmsi opravám pravděpodobně došlo před svěcením katedrály, kaple sv. Zikmunda a 22 oltářů kostnickým biskupem Filibertem roku 1437.“⁷⁰

Největší katastrofou v dějinách katedrály sv. Víta byl požár Pražského hradu a Malé Strany dne 2. června 1541. Nešťastnou událost do podrobností popsal její svědek Václav Hájek z Libočan, autor Kroniky české. Vedle mnoha zajímavých informací o požáru jsou pro nás jeho zprávy jedinečným pramenem i dokumentem dosavadní podoby parléřovské katedrály. Část popisu týkající se dómu zde cituji in extenso: „Krov také na věži kostelní, kterýž byl šindelný, kyž se zapálil, velmi vzhůru hořel a oheň padal dolů na podlahy mezi zvony a odtud se všechny hranice, na kterýchž zvonové viseli, zapálily, a tak hořelo pomalu, až všecko dříví, které vnitř bylo, shořelo a zvonové se všickni ztloukli a rozpustili a ty všechny hlavně uhlem i zvonovina všechna slila se a zůstala na sklepě, tu v veliké věži nad kaplau páně Zajícovau, v kteréž jest hrob Zbyňka, arcibiskupa někdy pražského.

Od té věže padal oheň okny na krovy nové, kterýmiž byl přikryt kostel veliký, tu kdež se obecně káže nad hrobem svatého Vojtěcha, a ten kostel všecken z gruntu vyhořel, hrob toliko sám svatého Vojtěcha, jenž jest z bílého mramoru vprostřed kostela, zůstal zpukaný. Komora pak, v kteréž byl orloj v kostele, ta zapálivši se hořela vzhůru, až oheň přišel pod krovy skřidličné, kteříž byli na kůru, a ti s makovicemi pozlacenými dolu padali. Upadl také i zvon, na kterýž byly hodiny, a tak nic nahoře nezůstalo než sám sklep kostelní toliko.

⁶⁷ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 23sq.

⁶⁸ Fontes rerum Bohemiarum V., Praha 1893; Vavřinec z Březové, Husitská kronika – Píseň o vítězství u Domažlic, Praha 1979, 224sq.

⁶⁹ Stavebně historický průzkum I (pozn. 13), 55.

⁷⁰ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 25.

Skrze závorníky pak skleповé oheň padaje děrami, zapálil varhany, kteréž všechny na zemi spadly i shořely, a odtud se zapálily stolice, kteréž byly z dříví javorového a dubového, a obrazy výborným dílem řezané, též i výborní pulpitové, všecko tu shořelo. Shořeli také všickni příkrovové na hrobích královských. Odtud šel oheň do kaply sv. Zikmunda a tu spálil mříži dřevěnou a stolice, kteréž byly z zadu té kaply, a tabuli, kteráž byla s velikými obrazy na oltáři sv. Zikmunda, též i příkrov dřevěný na hrobě shořel, sám hrob toliko kamenný, v němž leží tělo sv. Zikmunda, zůstal.

Kapla pak neb sakristia, v kteréž mají obyčej se kněží oblačeti, ta všecka i s sklepem hořejším v celosti zůstala, tabule ovšem některé, kteréž tu byly po stěnách, též i listové s rozličnými modlitbami psanými a malovanými, shořeli. Ale ta pavlácka před sakristau, na kteréž se ukazovaly časem svátosti, ta zůstala bez poškvrnny, též i obraz sv. Šebestiána. Oltářové v kaplách některých okolo kůru někteří se ohněm porušili a někteří nic, na některých archy a tabule shořely a některých na přeskáčku nic se oheň nedotekl, a zvláště před hrobem sv. Víta, v kaple Svaté Trojice, kdež leží pan Lev, pan Pfluk a pan sudí, tu nic oheň neuškodil. Na hrobě pak sv. Víta příkrytí shořelo a truhla neb ten příkrov dřevěný také pohořel, ale hrob mramorový červený, v kterémžto svaté tělo odpočívá, zůstal bez poškvrnny.

Pavlácka královská kamenná, výborným dílem kamenickým udělaná, na kteréž má obyčej král Jeho Milost, také i králová Její Milost bývati, ta také nemohla před tím ohněm zůstati, neb ta světnička, kteráž na té pavlači byla, divným způsobem shořela a od toho ohně krancové neb zábradla, na kteréž obyčej byl zpoléhati, zpukala se, takže to kamení, počna od prostředku neb toho vejstupku královského po pravé ruce k hrobu sv. Víta, padalo na zemi: jinak sklep spodní i schvrchní té pavlače zůstal v své celosti. Pavlač pak dřevěná, kteráž jest blíž k hrobu sv. Víta, na kteréž obyčejně panny králové Její Milosti bývaly, ta bez poškvrnny zůstala a oheň jí, ač jest prkenná, nic neuškodil. Na druhé straně druhá pavlač blíž k kaple svatého Václava, též také z dříví a z prken, ta též zůstala bez poškvrnny, též i oltářové pod nimi. Kapla, kteráž jest nejbliže při kaple sv. Václava, ta i s almarami i s oltáři z gruntu vyhořela. Kortény také a vyšívané velmi drahé, kteréž nahoře na kamenných pavlačech nad kůrem visely, ty jsau se hanebně spálily, že jich málo zůstalo.

V kaple svatého Václava přední dvéře z kostela zůstaly bez porušení, ale oheň, když krov na též kaple hořel, padal děrami skrze sklep, kdež praporce visívaly, a tak zapálila se kapla vnitř a dvéře, kteréž sau zadní od kostela velikého blíž k síni kostelní, kteráž jest na poledne, ty shořely, dřevo neb prkna toliko, železné dvéře, kteréž na dřevěných byly, ty

sau toliko zůstaly. Také i hrob sv. Václava, což na něm bylo od dřeva i čímž přikryt byl, to shořelo, sám kámen spodní, v kterémž leží tělo blahoslaveného knížete, zůstal i to tělo svaté, jakž bylo před ohněm, bez porušení zůstalo. Na oltáři za hrobem svatého Václava stála tabulka, v té po spodku lišta shořela a nahoru k prostředku do polovice obrazu malovaného shořela, ale ubrusy, čímž oltář byl přikryt, ti neshořely. Jaspisové, kteříž byli v stěnách pulerování, v též kaple svatého Václava, těm nic neškodí. Almérka s mřížemi železnými, v kteréž byla Svátost velebná Těla Pána Krista, ta zůstala bez porušení. Svícen mosazný výborným dílem, kterýž jsau dali sladovníci pražští na svůj náklad udělati, ten také zůstal v své celosti.⁷¹

Podle Hájkova popisu je zřejmé, že požár postihl jak presbytář, tak i nedostavěnou část katedrály ('kostel veliký, tu kdež se obecně káže nad hrobem svatého Vojtěcha'), o níž se v něm však nic bližšího neuvádí. O tom, jak tato nedostavěná část dómu ('nový díl') před požárem vypadala, nás informuje popis Jana Františka Beckovského, sice pocházející z doby asi 150 let po požáru, ale Beckovský pro svou práci často čerpal z pramenů, které dnes nejsou známé.⁷² „Hrob sv. Vojtěcha, který blíž kaple sv. Václava tehdaž stával, pojat byl do toho nového dílu kostelního a stával v prostřed něho, odkudž poznává se, že ten nový díl kostela vztahoval se až k zdi blíž probošství a vikáře stojící [...]. Že ten kostel mýval dvě věže vysoké a silné, poznává se z erbu Příbramě města horního a viděl jsem před nešťastným ohněm a spálením hradu pražského i téhož kostela vyrejsovaný ten sv. Víta kostel s dvěma vysokými věžemi, z nichž jedna po levý straně od ohně prudkého tak porušena byla, že se až do gruntu rozebrati musela [...]. Po zhoření téhož kostela nynější věž jeho, že po jedny straně k půlnoci od ohně tehdejšího porušena byla, velký její hořejší díl těžký, neboť ona o několik sáhův byla vyšší, rozebrati se musel a nynější lehčejší byl postaven, aby gruntové její se netížili, aneb aby ona nepadla, která již se nakřivila a dosavad křivě neb nakřivená stojí.“⁷³

„Ve svém dalším spisku, pojednávajícím výhradně o katedrále a známém dnes pouze v německém překladu z latinského originálu, se Beckovský rovněž zabývá nedostavěnou částí chrámu, k níž základní kámen položil Václav IV. O údajné druhé věži katedrály píše:

⁷¹ Václav HÁJEK z Libočan: O nešťastné příhodě kteráž se stala skrze oheň v Menším Miestie Pražském a na Hradie Swatého Wáclawa i na Hradčanech etc. Leta M. D. XXXXI. (Národní knihovna ČR, sg. 54 I 1484) Panovník byl o požáru zpraven mimo jiné listem administrátora arcibiskupství a kapituly, pocházejícím z června nebo z července 1541 (KA, stará sign. XLIV. 51, nová sign. 1417), a dále listem Kryštofa z Gendorffu a Floriána Griespeka ze 4. června, kde se uvádí výslovně, „že kostel na střeše a uvnitř i s varhanami zcela shořel, klenba ještě stojí, ale nelze odkládat s jejím zabezpečením“.

⁷² ZAHRADNÍK (pozn. 1) 26.

⁷³ Jan BECKOVSKÝ: Poselkyně starých příběhův českých II. 2, Praha 1879, 360sq.

'Z věže, ležící směrem na západ a postavené tehdy jen z poloviny, v níž visel velký zvon, zůstal dodnes jen malý zbytek, jelikož i se zvonem se zcela zřítla k zemi, když prudký požár změkčil a rozdrtil její kameny'.⁷⁴

II.2 Rozbor postupu stavby

II.2.1 Popis základní dispozice staré části objektu

Katedrální chór o pěti klenebních polích je uzavřený pěti stranami desetiúhelníka. Kolem presbytáře obíhá ochoz s pěti lichoběžnými poli v závěru a téměř čtvercovými pěti poli na bočních stranách. Pětiboké ochozové kaple v závěru přechází na jižní stranu v rozsahu dvou ochozových polí, třetí kaple sv. Kříže, byla dokončena pravoúhle. Na severu následuje první pole ochozu pouze jedna pětiboká kaple, a to vedle sakristie. Jednotlivá pole těchto čtyř kaplí při podélných úsecích ochozu jsou výrazně užší než u věnce kaplí v závěru.

Kaple Martinická na jižní straně, pravoúhlé dispozice, přiléhá ke čtvrtému poli ochozu a přibližně odpovídá jeho rozměrům. Z obrysu ochozových kaplí je vysunuta směrem k jihu. Mezi druhou a třetí kaplí jižní strany bylo připojeno čtyřboké točité schodiště. Na severní straně odpovídá druhému a třetímu ochozovému poli obdélná a uzavřená kaple sv. Michala, stará sakristie. K čtvrtému a pátému poli přiléhá podélná kaple sv. Zikmunda, otevřená do ochozu, a dosahuje až k novodobému severnímu rameni příčné lodi (transeptu). K jeho severovýchodnímu nároží přiléhá polygon točitého schodiště.

Výraznou asymetrií a samostatným objektem v celkovém organismu katedrály je Svatováclavská kaple, čtvercového půdorysu. Z větší části přiléhá k pátému západnímu poli jižního ochozu, asi třetinou své plochy vystupuje k jihu a na západě proniká do nedokončeného jižního ramene příčné lodi. Jižní průčelí příčné lodi vymezují dva mohutné opěrné pilíře, mezi které je vložena předsunutá jižní předsíň (Zlatá brána) a překrývá tak západní polovinu průčelí Svatováclavské kaple. K západní straně jižního ramene příčné lodi byla připojena mohutná hranolová věž na čtvercové základně. K celé

⁷⁴ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 27; Johann BETZKOWSKY: Kurtzer Entwurf der Gott geheiligten und zu Ehren des H. Martyrers Viti auff dem H. Wentzeslai-Berg zu Prag aufgeführten Metropolitan-Kirche, Praha 1721, 43–47.

délce její západní strany byla přistavěna obdélná kaple, kapitulní knihovna. Tímto objektem se uzavírá gotická část katedrály.

Svatovítský presbytář dosahuje délky asi 42 m a patří k nejdelším v Evropě. Chór katedrály v Rodez i v Narbonne je dlouhý kolem 38 m, v Kolíně nad Rýnem asi 41 m, u katedrály v Amiens pouze 30 m, v Remeši asi 28 m. Katedrála v Chârtres má kněžiště dlouhé přibližně 38 m. Presbytář katedrály v Meaux je 45 m dlouhý. Šířka presbytáře katedrály sv. Víta, 12,65 m, je obvyklá. Ochoz má šířku asi poloviční, což odpovídá klasickému kánonu. Naproti tomu se ohlas specifického prostředí jižní Francie projevil u katedrály v Narbonne, kde je chór široký 16 m, v Toulouse dokonce 16,90 m. Vysoký chór Svatovítské katedrály dosahuje výšky až ke klenbě 33,24 m, ochoz je vysoký 14,3 m. Poměr výšky hlavního a bočního prostoru lze označit za obvyklý. Absolutní výška přes 33 m je ve druhé polovině 14. století značně výrazná, vzhledem ke zklidňujícím tendencím výškových proporcí katedrál, a navazuje na architektonické prostředí francouzské.

Lichoběžný půdorys pěti ochozových polí s pětibokými obvodovými kaplemi v závěru odpovídá obvyklému katedrálnímu schématu. Analogie shledáváme např. u katedrály v Amiens, Beauvais, Kolíně nad Rýnem. Jako určující zdroj dispozice ochozových kaplí pražské Svatovítské katedrály se připomínají tři jihofrancouzské katedrály. Nejbližší rozměry ve srovnání se sv. Vítem má katedrála v Rodez, která se stavěla od roku 1277. Staršího založení jsou stavby katedrál v Narbonne a Toulouse, započaté ve stejném roce 1272.⁷⁵

II.2.2 Kaple chórového ochozu v závěru a na jižní straně

„Stavbu chóru zahájil Mistr Matyáš z Arrasu jistě vzápětí po položení základního kamene v roce 1344 a do své smrti v roce 1352 postavil devět pilířů arkád vnitřního chórového závěru a jim odpovídající část ochozu s kaplemi: pět radiálních kaplí, dvě boční kaple na jihu a první boční kapli na severu před sakristií. Z postavených kaplí se žádná nevyznačovala nápadně odlišnou funkcí, které by se musela podříditi její forma.“⁷⁶ Východní osová kaple měla původní patrocinium Panny Marie (zvaná též Císařská) a musela být nezbytně stavebně dokončena již v první etapě výstavby katedrály. Podle

⁷⁵ Dobroslav LÍBAL: Architektonický rozbor. Katedrála sv. Víta na Pražském hradě, Praha 1999, 58–61 /srov. Katedrála sv. Víta. Pražský hrad. Stavebně historický průzkum I, Praha 1990/.

⁷⁶ Petr Parléf. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 32.

údajů z nápisu v dolním triforiu byla Blanka z Valois, římská a česká královna, pochována v novém chóru Panny Marie roku 1348. Arcibiskup Arnošt z Pardubic založil jednu z chórových kaplí, v níž před rokem 1362 zřídil a vysvětil oltář sv. Antonína Poustevníka. Podle Beneše Krabice z Weitmile byla tato kaple (sv. Jana Křtitele, Arnošta z Pardubic) postavena vlastním nákladem arcibiskupa Arnošta a ještě za jeho života dokončena, opatřena vitrajemi a jím samým vysvěcena – tedy byla zařízena nejpozději do roku 1364. V chórovém ochozu před kaplí sv. Antonína se zachoval klenební svorník se znakem Arnošta z Pardubic.

Před rokem 1356 byla dokončena i kaple sv. Ostatků (Saská), kde si zvolil místo k odpočinku saský vévoda Rudolf I. Před svou smrtí 13. března 1356 nově založil a dotoval oltář sv. Vojtěcha a sv. Doroty panny v Pražském kostele. V této kapli se zachovalo kamenné antependium, které zobrazuje klečící postavu donátora s knížecí čapkou před sv. Vojtěchem se znaky po stranách. Asi uprostřed levého boku Saské kaple je osazen velký saský znak. Na protilehlém boku byla v roce 1873 objevena nástěnná malba ze 2. poloviny 14. století, přímo na kameni pod mladší omítkou. Druhý pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi zřídil roku 1367 oltář v kapli sv. Erharda a Otýlie panny (Vlašimská), kterou si zvolil jako pohřební. Při obnově klenby roku 1874 se objevily další fragmenty středověkých maleb přímo na kameni. Velkou událostí v roce 1368 bylo vysvěcení Císařské kaple v čele nového chóru k poctě Svaté a nedílné Trojice arcibiskupem Janem.

Jižní postranní kaple se odlišují klenebním obrazcem a řešením vnějšího obrysu.⁷⁷ V první kapli sv. Máří Magdaleny (Valdštejská) byly osazeny náhrobní desky stavitelů katedrály, Matyáše z Arrasu a Petra Parlěře. Na jihovýchodním úseku stěny byla při novodobé rekonstrukci odhalena v silně porušeném stavu středověká malba přímo na kameni. Stejný pětiboký půdorys měla mít i třetí kaple sv. Kříže (původní patrocinium sv. Šimona a Judy), dokončená však pravoúhle a sklenutá asymetrickou klenbou. Ke stavební etapě arrasovské hutí patří východní, jihovýchodní a jižní část zdiva této kaple. „Podokenní římsa je rovněž arrasovská. Velké trojdílné okno, lomené, posunuté ze středu průčelní stěny směrem k východu, má profilace ostění Matyáše z Arrasu a kružbu Parlěřovu se sdruženými, dynamicky zakřivenými plaménky. Hlavní římsa a volné kružbové zábradlí nad kaplí sv. Kříže mají již parlěřovský tvar. Od arrasovské římsy se liší jen nepatrně.“⁷⁸ Podle zápisu Beneše Krabice z Weitmile k roku 1369 sem byly

⁷⁷ Ibidem.

⁷⁸ LÍBAL (pozn. 75) 64.

přeneseny ostatky dvou pražských biskupů před zbořením části románské baziliky; tyto údaje zároveň dokazují, že kaple musela být v té době hotova (zřejmě krátce po příchodu Petra Parlěře do Prahy). Zpráva jednoty za rok 1868–1869 obsahuje informaci o nálezu maleb ze 14. století „na pilířové stěně“ bezprostředně na ploše pískovcového kamene v jihovýchodním úseku kaple.⁷⁹

Čtvrtá kaple Martinická (sv. Ondřeje) přerušila řadu pětibokých kaplí změnou koncepce na pravoúhlý, téměř čtvercový půdorys. Jižní stěnou vystupuje před kapli sv. Kříže. Na východní straně Martinické kaple se změnila profilace podokenní římsy, stěnu člení hustý sled prutů panelování, jenž přechází do masivního opěrného pilíře, orientovaného k jihu. „Jižní strana Martinické kaple je prolomena v celé své šíři velkolepým šestidílným lomeným oknem. Jeho ostění má mimořádně jemnou profilaci. Vzorec kružby, obnovené v roce 1875, patří mezi stěžejní příklady okenních výplní druhé poloviny 14. století. Zvláště jsou významné sdružené zakřivené plaménky.“⁸⁰ Tento typ kružby se opakuje na severní kapli sv. Zikmunda a na západním okně pražského staroměstského chrámu Panny Marie před Týnem. Klenební nosný systém Martinické kaple je zcela parléřovský. Podle nedatované listiny z formuláře Arnošta z Pardubic měla být postavena Zdeslavem ze Staňkova, scholastikem pražské kapituly. Zdeslav však zemřel již 3. února 1356. Pokud Petr Parlěř ve stejném roce převzal vedení katedrální huti, mohla být kaple postavena až z odkazu Zdeslavova. Počátek její stavby lze datovat nejdříve do roku nebo po roce 1356. Dobroslav Líbal prokázal, že výstavba Martinické kaple následovala až po kapli Svatováclavské.⁸¹ Zcela jednoznačně to dokládá situace v úrovni základů, kde severozápadní nároží Martinické kaple přesahuje přilehlý roh kaple Svatováclavské. Podobně nesouhlasí i spárořez vnějšího kvádrového obkladu obou kaplí.

II.2.3 Kaple při podélné severní straně ochozu

Jako další byla před rokem 1358 dokončena kaple sv. Anny (později Nostická) – první z kaplí na severovýchodní straně, do níž nechal zřídit oltář magdeburský purkrabí Burchard. Kaple je hlubší, aby se vyrovnala plánovaným rozměrům sousední sakristie, proto má i klenební vzorec odlišný od kaplí jižních. Erb s dražickým znakem (vinná

⁷⁹ Ročník Jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok od 1. května 1868 do 30. dubna 1869, Praha s. d.

⁸⁰ LÍBAL (pozn. 75) 65.

⁸¹ Idem, K poznání geneze Svatováclavské kaple v katedrále sv. Víta, in: Zprávy památkové péče 55, 1995, 359–361.

ratolest se třemi listy) ve svorníku ochozu napovídá, že původně byla určena Janu IV. z Dražic, biskupu pražskému, jako pohřební kaple. Vykazuje shodné znaky s arrasovskými závěrovými kaplemi. Originalita vzorce kružby jediného trojdílného okna je nejistá, byla vyměněna při obnově katedrály a liší se od oken kaplí závěru.⁸² Původní kamenné antependium bylo při novodobé dostavbě katedrály přeneseno do Svatováclavské kaple a spojeno s menzou hlavního oltáře. Uprostřed je na něm znázorněna sv. Anna Samatřetí,⁸³ vlevo asi sv. Zikmund, vpravo klečící rytíř – donátor, zřejmě magdeburský purkrabí Burchard.⁸⁴

Velmi diskutovanou se stala otázka meziobdobí 1352–1356, od smrti Matyáše z Arrasu až po nástup mladého Petra Parlěře do vedení stavby, jak ukazuje stará sakristie, obdélná uzavřená kaple (sv. Michala), sklenutá dvěma klenebními poli na střední pilíř, z jejichž středu vybíhají visuté svorníky. První patro nad ní zabírá nižší zaklenutý prostor – pokladnice, přístupný z přízemí točitým schodištěm. „V místech této dvoupatrové kaple navázala huť Petra Parlěře na práci huti prvního mistra katedrály, Matyáše z Arrasu. Přestože se východní a západní polovina sakristie zřetelně liší v základovém zdivu, profilacích přípor i zarámování stěn, díky stejnému měřítku a jemnému lineárnímu členění je výsledný dojem jednotný. V klenbách naopak je nápadný rozdíl.“⁸⁵ Architekt Kamil Hilbert uvedl, že v severním průčelí sakristie je možné rozeznat hranici v pracích obou hutí. „První okno sakristie od východu patří ještě jak podokenní římsou tak i ostěním Matyáši z Arrasu, kdežto vedlejší opěrný pilíř a za ním ležící okna sakristie vykazují profilaci Parlěřovu.“⁸⁶ Dobroslav Líbal⁸⁷ přisoudil východní zeď sakristie i s klenebním nosným systémem v obou východních koutech Matyáši Arrasovi. Později byl vysloven názor, že východní stěna sakristie je dílem Arrasovy huti z doby po jeho smrti a že se tu nakrátko mohl objevit vedoucí stavitel ve vztazích k řádové architektuře Pobaltí. Zajímavá situace je v koruně opěrného pilíře, který rozděluje průčelí na východní a západní polovinu. Hlavní (střešní) římsa sem přechází od kaple sv. Anny. Pilíř vrcholí k němu šikmo zalomeným zábradlím s prolamovanou kružbou. Zábradlí má vzorec kružby

⁸² Petr Parlěř. Svatováclavská katedrála (pozn. 5) 32–36; LÍBAL (pozn. 75) 71sq.

⁸³ U nás nejstarší příklad ikonografie této světice přidržující na klíně proti sobě zmenšené postavy Panny Marie a Ježíška.

⁸⁴ Katedrála sv. Víta v Praze /K 650. výročí založení/ [Anežka Merhautová ed.], Praha 1994, 67.

⁸⁵ Petr Parlěř. Svatováclavská katedrála (pozn. 5) 38.

⁸⁶ Soupis památek historických a uměleckých v Království českém. Metropolitní chrám sv. Víta v Praze [Antonín Podlaha a Kamil Hilbert eds.], Praha 1906, 26.

⁸⁷ Dobroslav LÍBAL: Pražské gotické kostely, Praha 1946, 106.

arrasovské části kostela, který pak pokračuje po celé délce severní strany chóru až ke kapli sv. Zikmunda.⁸⁸

Když rozestavěnou stavbu převzala další huť, pochopitelně se změnila i profilace tvarosloví, která je viditelná na stejném místě v přízemí i v patře. Architekt Petr Chotěbor se přiklonil k jedinému vysvětlení, že „až k místu změny profilací byla původní stavba první huti ubourána a poté zde navázala huť druhá. První huť postavila jen východní pole dvoupatrové sakristie – v přízemí i v patře opřené o zeď kapitulního ambitu. Po nástupu Petra, když byl ambit ubourán, musela být snesena i stojící polovina sakristie – v přízemí i v patře, její klenba rozebrána a po rekonstrukci znovu – i když s drobnými nerovnostmi – sestavena. Proto Matyášovy profilace končí již za prvním oknem v severní zdi sakristie nejen v přízemí, ale i v patře! Důkazem rozdílných přístupů dvou hutí je jinak založené základové zdivo, odlišné profilace ostění i klenebních žeber, ale především obrazec kleneb.“⁸⁹ Východní pole je zaklenuto složitějším hvězdovitým obrazcem s obdobnou profilací žeber jako u kleneb Matyášových kaplí a v chórovém ochozu. Naproti tomu nad západním polem je použita nejjednodušší aditivní skladba čtyř křížových kleneb, které působí lehkým a elegantním dojmem. Profil jejich žeber tvoří mezistupeň mezi arrasovskými a parléřovskými žebry v katedrále.

„Vojtěch Birnbaum⁹⁰ správně odvodil, že stará sakristie musela být hotova již před rokem 1362, kdy byl zřízen oltář ve vedlejší kapli sv. Zikmunda. Oltář sv. Michala, který stával při východní stěně sakristie, byl zřízen až roku 1403. Vývojově nejmladším článkem sakristie je jižní vstupní portál.“⁹¹ Plaménková kružba v jeho tympanonu je považována za první vzor plaménkových motivů Petra Parlěře.

Poslední ze severních kaplí, podélná a otevřená do části chórového ochozu, je kaple sv. Zikmunda (sv. Urbana). V rozsahu východního klenebního pole je prolomena velkolepým šestidílným lomeným oknem s kružbou velmi složitého vzorce, který se shoduje (mimo středového motivu čtyřlístu) se vzorcem jižního okna Martinické kaple. Mezi mohutný opěrný pilíř a polygon točitého schodiště v severovýchodním nároží transeptu byla do Zikmundovy kaple prolomena pouze polovice šestidílného okna, a to s odlišnou kružbou. Autenticita kružbových vzorců není zcela spolehlivá vzhledem k jejich obnově Josefem Krannerem v letech 1863–1864. První zmínka o kapli sv. Zikmunda pochází k roku 1362, kdy pražský děkan Plichta založil oltář sv. Urbana papeže

⁸⁸ LÍBAL (pozn. 75) 72, 124.

⁸⁹ Petr Parlěř. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 40.

⁹⁰ Vojtěch BIRNBAUM: Chrám sv. Víta, in: Kniha o Praze I, Praha 1930, 25.

⁹¹ LÍBAL (pozn. 75) 124sq.

a mučedníka a sv. Cecílie u pilíře, který spojuje obě klenební pole. Z toho lze předpokládat, že kaple byla dokončena do roku 1362. O tři roky později, 28. srpna 1365, zde byly slavnostně uloženy ostatky burgundského krále sv. Zikmunda, které Karel IV. získal a dovezl z kláštera St. Maurice d'Agaune. Podle stavebních účtů z roku 1375 pracovali čtyři kameníci po tři dny na rozšiřování (amplificando) kaple sv. Zikmunda. Nápis na destičce nalezené při novodobé úpravě datoval vložení ostatků sv. Zikmunda do této kaple až v roce 1376, a to za přítomnosti Václava IV. a arcibiskupa Jana z Jenštejna.⁹²

II.2.4 Kaple sv. Václava

Svatováclavská kaple představuje největší a současně i vývojově nejproblematictější uzavřený prostor katedrály, jejíž zapojení do celku stavby se zdá nelogické. Rozhodující byl kategorický záměr stavebníka a současně i spolunavrhovatele Karla IV. zachovat původní místo hrobu sv. Václava, respektované i románskou bazilikou. „Její výjimečná pozice v Karlově ikonografické a ideové koncepci celé katedrály si vynutila její zvláštní architektonickou formu.“⁹³

Kaple má čtvercový půdorys, její čtyři stěny člení vždy dvojice svazkových přípor. Rozvržení těchto přípor mimo tradiční kouty bylo podmíněno vzorcem kupolovité klenby, jejíž nosný systém se důsledně vyhýbá rohům. Západní portál spojuje kapli s jižním ramenem transeptu, severním portálem se vstupuje do chórového ochozu. Stejná dvoudílná okna jsou prolomena uprostřed východní, západní i severní strany. Zcela odchylný charakter má dvojice trojdílných oken přiřazených těsně k východní svazkové přípoře na jižní stěně. Spodní pás kaple uzavírá výrazně vysazená římsa s obloučkovým vlysem při dolním okraji a přetíná přípory. V rozích kaple vybíhají obloučky z konzol ve tvaru maskaronů. Tento vlys se opakuje i na přístěnných žebrech klenby. Plocha stěn kaple mezi soklem a římsou je obložena řezanými polodrahokamy, zasazenými do zlatené omítky s vtlačenými vzory a znaky. „Nástěnné malby z doby výstavby kaple jsou umístěny na plochách neobložených, zřejmě od samého počátku určených k výmalbě.“⁹⁴

Severní průčelní zeď proti Martinické kapli lehce ustupuje a velmi zřetelně se láme, takže oblouk arkády Martinické kaple do přilehlého pole ochozu a severní zeď kaple Svatováclavské spolu svírají lehce tupý úhel. „K tomu přistupuje i dílčí poznání

⁹² Ibidem 73, 127sq.

⁹³ Petr Parlář. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 44.

⁹⁴ LÍBAL (pozn. 75) 114.

nesourodosti některých článků severní stěny kaple. Již Mocker poznal, že původní přízední pilíř západní arkády jižního ochozu nebyl se severní zdí kaple svázán. Dnes je dobře patrný disharmonický vztah severního okna a rohové klenební přípory. Okno s dodatečným vsazením klenebního systému do západního pole jižního ochozu nepočítalo. Naproti tomu s ním současný je skvělý západní portál.⁹⁵

Původní vrcholová římsa kaple byla osazena asi 80 cm pod úroveň triforia. „Shromážděné architektonické doklady prokazují, že Svatováclavská kaple byla založena samostatně, neodvisle od organismu přilehlých částí katedrály. Analýza základů Svatováclavské kaple prokázala, že tvůrcem jejího plánu byl již Matyáš z Arrasu. Nad její úroveň vyrůstá dílo Petra Parlěře, který Svatováclavskou kapli zahájil svou architektonickou aktivitu na Svatovítské katedrále. Tehdy nebyl zcela pevně určen celkový její plán. Svatováclavská kaple byla koncipována jako samostatné dílo. Dokládá to její východní okno, jež směřovalo do prostoru Martinické kaple.“⁹⁶ Charakter dvojdílných oken s arrasovskou kružbou i dvojboké opěráky západního průčelí ukazují, že Petr Parlěř zprvu převzal tvarosloví svého předchůdce. Na základě srovnávacího poznávání kamenických značek Jakub Vítovský⁹⁷ dospěl k jednoznačnému závěru, že celou kapli stavěla parlěřovská huť, což dokazoval již Kamil Hilbert a po něm Viktor Kotrba.⁹⁸

„Klenební nosný systém je Parlěřův, ovšem s výraznými ohlasy huti Matyáše z Arrasu. Rozdílnost se projeví nejlépe ve srovnání s profilací severního portálu, která je parlěřovská. Od zahájení stavby se předpokládalo uzavření kaple jedinečnou klenbou. Paralelní žebra představují jeden ze základních principů parlěřovských síťových řešení. Západní pole sakristie by nemuselo být vývojovým předstupněm Svatováclavské kaple.“⁹⁹

Hned dva roky po příchodu Petra Parlěře do Prahy, roku 1358, dal Karel IV. zhotovit schránku (tumbam) z ryzího zlata pro ostatky sv. Václava, vyzdobil ji nejdražšími drahokamy a vybranými kameny. Roku 1366 byla zbudována tumba s oltářní mensou při její západní straně. Problematikou oltáře sv. Václava se zabýval Kamil Hilbert v roce 1911. Podle pískovcového materiálu i kamenické značky konstatoval, že tento oltář

⁹⁵ Ibidem 118.

⁹⁶ Ibidem 118sq.

⁹⁷ Jakub VÍTOVSKÝ: Svatováclavská kaple v pražské katedrále, Matyáš z Arrasu nebo Petr Parlěř, in: Památky a příroda 1990, 339sq.

⁹⁸ Hilbertovy poznámky dnes z velké části neznámé měl k dispozici Viktor KOTRBA: Kaple svatováclavská v pražské katedrále, in: Umění VIII, 1960, 329–356.

⁹⁹ LÍBAL (pozn. 75) 119.

byl vytesán hutí Petra Parláře. Jeho stěny byly obloženy leštěnými kameny a pozlaceny, ale mezi obkladem oltáře a obkladem stěn je rozdíl. Svatováclavská kaple byla dokončena 27. září (den před sv. Václavem) roku 1366 „dílem novým a podivuhodným“ a vysvěcena 30. listopadu roku 1367 arcibiskupem Janem Očkem z Vlašimi. „Kaple byla stavěna v určitém předstihu před okolní stavbou (s výjimkou Zlaté brány). S chórovým ochozem byla propojena až po zboření apsidy severní lodi staré baziliky roku 1369 a po následné dostavbě ochozu na severní straně kaple.“¹⁰⁰ Roku 1372 dal Karel vyzdobit kapli malbami, zlatem, drahokamy a vzácnými kameny. V pramenech k roku 1381 je zmiňován severní portál (hostium), *jímž se jde k novému chóru* a dále oltář sv. Václava v hlavě rakve (in capite tumbae).

„Významu kaple odpovídá také její výjimečná podoba. Kaple byla chápána jako drahocenná schránka světcových relikvií, nebeský příbytek, budovaný nad jeho hrobem. Vnitřní uspořádání kaple a její základní architektonický rozvrh sledují věrně obraz Nebeského Jeruzaléma v Janově Apokalypse (Jan 21, 10–21), stejně širokého, dlouhého i vysokého, kde '[...] základové zdi městské všelikým kamenem drahým ozdobeny byly [...]]' (Jan 21, 19). Drahé kameny na stěnách lze chápat také jako 'lapides vivi' – živoucí kameny; k nim jsou v jedné z Petrových epištol přirovnávání věřící, z nichž má být postaven duchovní příbytek.“¹⁰¹

II.2.5 Jižní předsíň (Zlatá brána) a Korunní komora

„Jižní brána, zvaná Porta aurea, je v kontextu gotického katedrálního stavitelství, k němuž se jinak pražská katedrála hlásí, ztvárněna zcela neobvykle. Liší se na první pohled od trojice vstupních portálů, u klasických katedrál zakomponovaných do hlavního, většinou dvouvěžového západního průčelí. Zlatá brána se stavěla spolu s kaplí sv. Václava a je s ní konstrukčně provázána. Současně se musel stavět i východní pilíř věže, který je pro obě sousedící stavby společný.“¹⁰²

Podle zápisu Beneše Krabice z Weitmile bylo v době vysvěcení Svatováclavské kaple dne 30. listopadu 1367 *dokončeno krásné dílo, totiž velký portál (hostium magnum) a portikus u kaple sv. Václava v Pražském kostele, dílo sochařské a velice nákladné, a nahoře nová sakristie (et sacristia nova desuper)*. Dne 9. července 1368 vysvětil pražský

¹⁰⁰ Petr Parlář. Svatováclavská katedrála (pozn. 5) 44.

¹⁰¹ Ibidem 48.

¹⁰² Ibidem 59sq.

arcibiskup Jan *větší vchod* (hostium maius) *Pražského kostela*. Roku 1370 dal Karel IV. zhotovit a osadit mozaiku v portiku Pražského kostela a v následujícím roce 1371 byl slavnostní obraz dokončen.

Jižní předsíň je vložena mezi dva opěrné pilíře příčné lodi a velké věže. Východní pilíř překrývá polovinu průčelí kaple sv. Václava. Na západním pilíři je druhotně osazena pamětní deska s nápisem v gotické minusculi.¹⁰³ Tento portikus je otevřen arkádou tří lomených oblouků, nesených dvěma pilíři. Celou plochu průčelí nad arkádou pokrývá mozaika s námětem Posledního soudu. Za tím účelem muselo být během stavby zazděno střední okénko horní komory. Průčelí portiku vrcholí profilovanou hlavní římsou a zábradlím s prolamovanou kružbou, jejíž vzor se liší od kružby zábradlí nad kaplemi závěru. Boční stěny prostoru předsíně jsou značně zešíkmeny, takže půdorys má tvar pravidelného protáhlého lichoběžníku. Plocha bočních stěn byla vyhrazena především pro sochařskou výzdobu. Klenba portiku je složena z pěti trojdílných polí, rozdělených lomenými pásy. Do katedrály se vstupovalo široce rozevřeným hlavním portálem. Šířka půlkruhového portálu ve vztahu s arkádou a obkročnou klenbou si vynutila zcela specifické řešení. Portál byl rozdělen předsazeným středním pilířem, z kterého vybíhá pět volných žeber ke svorníkům a dělicím pasům klenby, a další dvě žebra k vnější archivoltě portálu. Všechna tato žebra jsou novodobou rekonstrukcí předpokládaného původního stavu, pro který není žádných dokladů. Systém volných žeber do jisté míry navazuje na visuté svorníky o několik let starší sakristie.

„Situace jižní předsíně má bezprostřední vazbu na kapli sv. Václava, jež s její existencí počítala. Nelze dokonce ani vyloučit, že při založení a výstavbě předsíně bylo již zamýšleno zbudování velké jižní věže. Skvělost Parlérova architektonického díla se projevuje v jedinečné rozmanitosti detailů předsíně i jednotlivých článků. Zlatá brána Svatovítské katedrály stojí v čele dalšího vývoje gotických vchodů.“¹⁰⁴ Portikus má hluboké kořeny v triumfálních branách vstupních částí karolínských bazilik a především v portiku k raněkřesťanské bazilice sv. Petra v Římě. Trojitý vstup s komorou-pokladnicí v patře a s mozaikou v tympanonu mohl Karel IV. vidět i na západní fasádě opatského kostela St. Denis u Paříže.¹⁰⁵

Označení dnešní Korunní komory *sacristia nova desuper* napovídá, že místnost sloužila jako samostatná sakristie kaple sv. Václava, která vzhledem ke své výjimečnosti

¹⁰³ Český překlad Otakarem Klímou; viz Rudolf ROUČEK: Chrám sv. Víta, Praha 1948, 64sq.

¹⁰⁴ LÍBAL (pozn. 75) 69–71.

¹⁰⁵ Petr Parlář. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 60.

takový prostor potřebovala. Od svého vzniku byla určena k uschování královské koruny, svěřené hlavnímu zemskému patronovi, sv. Václavovi. Z interiéru kaple sv. Václava vede jediný postranní vchod k vřetenovému schodišti v síle zdiva až do vlastní komory. Jednoduchý interiér je sklenutý do tří čtvercových polí křížové klenby nad obdélným půdorysem. „Nenalézáme nic náhodného, nic, co by vzniklo teprve dodatečně jako pouhá přístavba nebo změna původního plánu. Právě naopak: i s takovými detaily, jakými jsou zapuštěné válcovité skryše (tajné pokladnice), se již předem počítalo.“¹⁰⁶

II.2.6. Týdenní stavební účty z let 1372–1378¹⁰⁷

Jedním z hlavních pramenů k stavebnímu vývoji katedrály jsou týdenní stavební účty, které se dochovaly pro léta 1372–1378. Podle těchto údajů lze datovat jednotlivé části katedrály včetně výzdoby a zařízení během stavební fáze v uvedených letech. V následujícím krátkém přehledu uvádím pouze ty položky, které jsou podstatné pro postup stavby. „V účtech nacházíme tři hlavní skupiny pracovníků zaměstnaných při stavbě dómu. Byli to vlastní kameníci pracující v huti (in hutta lapicide), dále osazovači kamene (locatores) a zedníci (muratores); kromě nich se v účtech objevuje samozřejmě i mistr se svými políry (parléři), hlídač věcí, hůtný, sluhové, tesař se svými tovaryši, případně další pracovníci a rovněž větší počet pracovníků zaměstnaných vozením kamene.“¹⁰⁸

Účty začínají 15. únorem 1372; od tohoto dne se v nich objevuje práce kameníků, kteří pak po celý rok 1372 a až do srpna 1373 pracovali mimo jiné na člancích pro velké i malé sloupy, na okenních bankálech, opěrných obloucích i (roku 1372) na *štorcech* ke šneku. Zedníci a osazovači kamene pracovali v roce 1372 na stavbě až od 23. května. „Podle kamenů, jež se vykytují v účtech počátkem roku 1372, možno soudit, že pokročila stavba příčné lodi již nad dolní triforium, ba že byly pilíře asi již hotovy do výše horního triforia. Plastiky této části nutno tedy datovat před rokem 1372.“¹⁰⁹

V týdnu od 1. srpna se začalo pracovat na výzdobě Svatováclavské kaple; objevují se tu totiž prvně výdaje za práci kameníků hutě, kteří z císařova rozkazu osazovali

¹⁰⁶ Ibidem 65.

¹⁰⁷ V této kapitole se opírám o přehled účtů zpracovaný Pavlem ZAHRADNÍKEM (pozn. 1) 20–22; srov. Katedrála sv. Víta. Pražský hrad. Stavebně historický průzkum 1, Praha 1990, 29–35. Stavební účty editoval Joseph NEUWIRTH 1890 (pozn. 43) a interpretoval Vojtěch BIRNBAUM 1930 (pozn. 90).

¹⁰⁸ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 20.

¹⁰⁹ Josef OPITZ: Sochařství v Čechách za doby Lucemburků, Praha 1935, 36.

drahokamy v kapli sv. Václava. V týdnu od 8. srpna se v kapli na zdech nadále osazovaly drahokamy a kromě toho byl i vyměřován náhrobek sv. Václava; v kapli se pracovalo i v týdnu od 15. srpna. V týdnu od 29. srpna bylo zaplaceno pomocníkům malíře, *kteří malovali erby (clippeos) na šneku*. V týdnu od 3. října bylo zaplaceno *mistru Osvaldovi za vymalování znaků na šneku* – jde o točité schodiště v jihovýchodním nároží transeptu. Zedníkům bylo rovněž v tomto týdnu zaplaceno *za poslední schod*; v následujícím týdnu od 10. října bylo vyplaceno osazovačům a zedníkům *za poslední kameny*, čímž práce osazovačů kamene i zedníků pro tento rok skončily. Kamenická huť ovšem pracovala až do konce roku; v týdnech od 21. listopadu a od 28. listopadu probíhaly práce na oknech – v prvním z těchto týdnů se dělalo *na dolní zábradlí* 12 oken bez jedné třetiny, ve druhém z těchto týdnů pak kameníci dělali *na prostředních zábradlích* 15 oken, dále 18 oken *jiné formy*, tři okna *subtilnější formy* a dvě okna; k těmto zábradlím pak tři články (fostell).

Následujícího roku 1373 pracovala kamenická huť od začátku roku. V týdnu od 3. dubna obdržel 30 grošů Jindřich *za pět dní práce na znázornění (ymaginis) svatého Václava*; tato práce je obvykle ztotožňována se sochou sv. Václava s parlěřovským znakem, která dnes stojí ve Svatováclavské kapli.¹¹⁰ V týdnech od 17. dubna a od 24. dubna je uváděná výslovně práce ve Svatováclavské kapli, kde byly nadále osazovány drahokamy. V týdnu od 1. května byla *mistru Petrovi /tj. Parlěři/ s osazovači, zedníky a jinými pracovníky* zaplacená mzda *za uzavření velkého oblouku* – jde o triumfální oblouk oddělující chór od příčné lodi; v týdnu od 5. června pak bylo osazovačům zaplaceno *za uzavření dvou oblouků* – tento údaj by se mohl vztahovat k jedné dvojici oken na východní stěně příčné lodi. V týdnu od 11. září bylo zaplaceno *za namalování obrazu svatého Václava u menšího vchodu (ad hostium minus) mistru Osvaldovi*. „Do 1. října 1373, kdy se začalo s novým stavebním programem, byl dostavěn tabernákl nad kaplí sv. Václava a nemohl zůstat prázdný podle zkušeností o postupu v huti. Sv. Václav byl již zpodoběn na náhrobku. Možno pokládat za pravděpodobné, že postava sv. Václava se znakem Parlěřů byla určena pro zmíněný tabernákl.“¹¹¹ V týdnu od 23. října bylo zaplaceno dvěma osazovačům, kteří *umísťovali žlaby (canalis) nad kaplí svatého Václava*. Poprvé se v účtech vyskytují chrliče.¹¹² V týdnu od 13. listopadu bylo zaplaceno *za opravu oken při osazování skel v kapli vévody saského* a zároveň se platilo *za trnož pro kandelábr se znázorněním (cum ymagine) svatého Václava* – jde o tabernákl na opěrném

¹¹⁰ Jindřichovi Parlěři připisuje autorství sochy Karel CHYTIL 1926 (pozn. 55), 71.

¹¹¹ OPITZ (pozn. 109) 64sq., 119. O původním místě sochy a jejím přenášení pojednává OTTO KLETZL: Die Wenzelsstatue mit dem Parlerzeichen, in: Zeitschrift f. bildende Kunst, 1931–1932, 138sq.

¹¹² OPITZ (pozn. 109) 113.

pilíři nad Svatováclavskou kaplí, určený pro sochu sv. Václava.¹¹³ V týdnech od 11. prosince a od 18. prosince se vyplácelo zedníku Pavlovi a osazovači *za náhrobky králů a knížat*; tyto zprávy jsou v souladu se zápisy Beneše Krabice o přenášení těl knížat a králů do nového chóru v prosinci 1373.

V příštím roce 1374 opět pracovala kamenická huť od samého začátku roku, a to zpočátku převážně na jednotlivých částech okenních ostění; až do poloviny března pracují kameníci většinou na člancích sloupů. V týdnu od 24. září dva kameníci opravovali *vchod (hostium) v nové sakristii* – týká se vchodu do Korunní komory nad jižní předsíní.

V roce 1375 pracovali kameníci Václav a Fridell hned v prvním týdnu od 31. prosince 1374 na hrobech biskupů, které byly tehdy přeneseny do nové části chrámu. V týdnu od 25. března dostali zapláceno čtyři kameníci a zedník, *kteří po tři dny pracovali na rozšiřování (amplificando) kaple svatého Zikmunda*; během měsíce května získal kameník Herman nejdříve 2 x 16 a v dalších třech týdnech 8 x 14 grošů za zhotovení deseti *hlav* – tyto práce lze ztotožnit se světeckými bustami ve vnějším triforiu; v týdnech od 6. května a od 13. května bylo provedeno vyúčtování s kovářem mistrem Václavem *za tyče pod ochozem (sub ambitu), totiž do větších oken [...], item do menších oken [...]*. V týdnu od 8. července pak dostal kovář Václav 20 kop grošů *za železnou mřížku (cancello), v níž je uchováváno Tělo Kristovo v kapli svatého Václava*. V týdnu od 19. srpna byly opět vyúčtovány další železné tyče do větších oken a menších oken, která byla osazena na sloupech (*in columnis*). V týdnu od 4. listopadu pracovali kameníci hlavně na tabernáklu, na němž pak v menší míře pokračovali i v dalších dvou týdnech. V týdnu od 25. listopadu bylo zapláceno zedníku Pavlovi s tovaryšem a pomocníky za to, že *opravili podlahu v celém novém i starém kostele*.

V následujícím roce 1376 začali zedníci i osazovači pracovat od týdne začínajícího 13. dubnem. V týdnu od 18. května bylo provedeno další vyúčtování s mistrem Václavem za železné tyče, které zhotovil do větších i menších oken. V týdnu od 15. června dostali osazovači i zedníci mzdu *za uzavření oken* – na severní straně chóru. V týdnu od 16. listopadu začíná kamenická huť pracovat na opěrných pilířích.

V týdnu od 30. srpna roku 1377 zaznamenal ředitel stavby do účtů, že *z příkazu pana císaře jsem udělal náhrobek panu Otakarovi Prvému, králi českému, a zaplatil jsem mistru Petrovi 15 kop grošů. Item z příkazu pana císaře jsem obstaral náhrobek paní Gutě, královně české, u paty náhrobku knížat [...]*. V následujícím týdnu od 6. září bylo

¹¹³ Podle Josefa OPITZE (pozn. 109) byl tabernákl dokončen do 1. října 1373.

zapláceno za opravu skel v okně kaple sv. Máří Magdaleny v novém chóru. V týdnu od 25. října bylo ještě zapláceno zedníkovi *za vchod* (de hostio), *jímž se jde na hřbitov* a *za ohrazení* (de limine) a *schody*.

Posléze v roce 1378 pracovali zedníci a osazovači na stavbě v týdnu od 18. dubna, a to až do týdne začínajícího 12. zářím. Účty končí v tomto roce týdnem od 14. listopadu a pro další roky již nejsou dochovány.

„Roku 1380 zemřel ředitel stavby Ondřej řečený Kotlík; novým ředitelem stavby se stal kanovník pražský a děkan chrámu sv. Apolináře Václav z Radče, o němž nápis v triforiu uvádí, že *celý pražský chór opatřil klenbou z peněz huti*.“¹¹⁴ Klenba chóru byla dokončena roku 1385/6.

II.2.7 Vysoký chór

„Vysoký chór zahrnuje stavbu od římsy nad přízemními arkádami výše, až do nejvyššího bodu klenby, včetně okenní stěny. Je vyvrcholením celé stavby chóru, v němž se mistrovství stavitele projevuje v důmyslnosti konstrukčních řešení a v neobvyklých obrazcích okenních kružeb i klenby, a v neposlední řadě i v završení ikonografického programu chóru katedrály, představovaného sochařskou výzdobou obou triforií.“¹¹⁵

Čtyřdílná okna v závěru a šestidílná okna na podélných stěnách jsou osazena v horizontu vnějšího horního triforia. Slabé meziokenní pilíře se svazkovými příporami a oblouky vnějších opěrných pilířů tvoří nosný systém síťové klenby. Při výstavbě arkádových pilířů a přípor Matyášem z Arrasu se rozhodně nepočítalo se síťovou klenbou, jaká byla realizována Petrem Parlěřem. Zcela nový způsob zaklenutí plochy pomocí samostatně klenutých mezižeberních polí patří mezi Parlěřovy inovace a to přineslo dalekosáhlé důsledky pro rozvoj pozdněgotických kleneb. V ose klenby jsou navíc posazeny svorníky bez žeber s ryze dekorativní funkcí. Jednotlivá žebra byla osazena velmi pečlivě – spojena navzájem 22 cm dlouhými, do olova zalitými čepy a široké spáry byly vyplněny taveným olovem. Na složitě profilovanou hlavní římsu, která odpovídá vrcholu klenby vysokého chóru, navazuje atikové zábradlí vložené mezi jednotlivými vrcholy pilířů s fiálami.

¹¹⁴ ZAHRADNÍK (pozn. 1) 22.

¹¹⁵ Petr Parlěř. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 73.

Po stranách meziokenních pilířů jsou nad ochozem horního triforia přisazeny lehce zalomené okenní kaplice ve formě samostatných okének s lomenými obloučky, které jsou vychýlené do vnitřního prostoru chóru. Těmto proskleným kaplicím odpovídá na vnější straně stejný tvar, který tvoří otevřený baldachýn před průchodem v pilíři, aby se tak dodržela vertikální kompozice a busty horního (vnějšího) triforia byly přesně nad bustami triforia dolního (vnitřního), tedy nad průchody v meziokenních pilířích. „Karl Mark Swoboda poprvé upozornil na symbolický význam třítážového rozmístění parléřovské sochařské výzdoby.¹¹⁶ Ta je v soulase se světelnou gradací prostoru, která je sama o sobě nositelem dobových symbolických významů, rozložena do tří úrovní. V přízemí se nacházejí hroby českých patronů a předků Karla IV. na stolci českých panovníků, v triforiu jsou umístěny podobizny Karla IV., jeho rodiny a současníků. Nejvýše, u velkých oken, jimiž do chóru přichází horní světlo, jsou připojeny podoby Krista, Panny Marie a českých patronů. Symbolika vzestupné triády, evokující v pozdní gotice transcending pohyb mezi životem pozemským a nebeským, v katedrále ozřejmovala představu Karla IV. o významu českého panovnického rodu, českého státu i jeho samotného.“¹¹⁷ Busty ve vnitřním triforiu Svatovítské katedrály představují jedinečnou sochařsky pojednanou portrétní galerii, která se ve středověké Evropě nikde jinde nevyskytovala. Za autora sochařské výzdoby triforia lze neméně jistě považovat Petra Parléře, při realizaci bust můžeme předpokládat součinnost sochařsky schopných kameníků huti – Jindřicha z Gmündu, Michala Savojského ad., na bustách už mohli pracovat i synové Petra Parléře, Václav a Jan.¹¹⁸

„Průběh výstavby vysokého chóru je zčásti zachycen v týdenních účtech, dochovaných neúplně z let 1372–1378, jež se značným zdarem interpretoval Vojtěch Birnbaum.¹¹⁹ Zásadní význam má jeho správný závěr, že výstavbě obvodových zdí vysokého chóru předcházelo zbudování východní zdi příčné lodi, jež byla dokončena na konci roku 1373. Teprve po tomto roce se přikročilo k výstavbě vysokého chóru nad vrcholy arkád. Birnbaum zařadil do prvního období, podchyceného účty, i výstavbu dvou nejzápadnějších pilířů zevního opěrného systému na severní straně, lišících se od ostatních svou jednoduchostí i tvaroslovím. U obou vnějších pilířů chybí bohaté kružbové panelování, což je v souladu s dochovaným plánem Petra Parléře, který představuje příčný

¹¹⁶ Karl M. SWOBODA: Peter Parler. Der Baukünstler und Bildhauer, Wien 1940, zvl. 26, 31sq, 36sq.

¹¹⁷ Katedrála sv. Víta v Praze (pozn. 84) 68.

¹¹⁸ Petr Parlář. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 94, 101.

¹¹⁹ BIRNBAUM 1930 (pozn. 90) 17–36.

rys středem kaple sv. Zikmunda.¹²⁰ V letech 1374 a 1375 se pracovalo na vnitřním triforiu, nejprve v celé délce severní stěny. V roce 1375 postupovala stavba presbytáře již nad úroveň triforia, osazovalo se ostění vysokých oken, která byla na severní straně uzavřena roku 1376. Podle interpretace V. Birnbauma bylo tehdy dokončeno 11 oken. V tomto roce (podle stavebních účtů) začala kamenická huť pracovat na opěrných pilířích, a to až do roku 1378. Nad průchody šesti pilířů východního závěru vytvořili kameníci během února až dubna 1377 celkem dvanáct podélných reliéfů. „Pro další roky stavební účty chybějí, ale dá se předpokládat, že stavba pokračovala na jižní straně okny a opěrným systémem a poté že se pracovalo na klenbě vysokého chóru.“¹²¹ K roku 1385, jak se dovídáme z kroniky Beneše Minority, dne 12. července „byla za slavných bohoslužeb ukončena klenba chóru Pražského kostela“ a poté 1. října „byl pražský chór vysvěcen ke cti Panny Marie a svatého Víta ctihodným otcem, panem Janem, třetím pražským arcibiskupem“. Stejnými slovy nám tuto událost sděluje i nápis vytesaný do gotické pamětní desky, původně umístěné na jižním pilíři velké věže. Nápis nad bustou Petra Parlěře v dolním triforiu však uvádí, že Parlěř dokončil tento chór roku 1386, kdy začal pracovat na chórových lavicích (sedilia). Mohli bychom to vysvětlit jako pokračování dokončovacích prací v presbytáři ještě rok po ukončení klenby. Starší busty v polygonu vnitřního triforia mohly být osazeny na jaře 1375. Mladší busty v podélných stranách vznikly nejspíše v letech 1379–1380. K dodatečnému připojení busty Václava z Radče došlo až po zaklenutí chóru katedrály.¹²² Nad bustami byly pořízeny nápisy červenou rudkou na tmavě podbarvené stěně. Byly provedeny zřejmě jednotně, po osazení všech bust, asi až kolem roku 1390. Texty se přisuzují Václavovi z Radče.¹²³

„Okenní kružby jsou na sv. Vítu jediným významným architektonickým detailem, který prokazuje mistrův vztah k jihozápadnímu německu. Na obrovských oknech cisterciáckých klášterních kostelů v Salem a Bebenhausen byly již kolem roku 1335 užity zaostřené ovály, vždy v dvojici i s více plaménky. Pod cisterciáckým vlivem se plaménkové motivy objevily relativně záhy i na mimořádných církevních stavbách.“¹²⁴ Významným detailem svatovítského vysokého chóru jsou „okna v okně“, uplatněná u všech šestidílných okenních ostění podélné části presbytáře. S velmi blízkým příkladem se setkáváme v hornorýnském Oppenheimu. Zvláštností oken jsou vně i uvnitř nakoso

¹²⁰ LÍBAL (pozn. 75) 78sq.

¹²¹ Petr Parlěř. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 73.

¹²² Ibidem 97.

¹²³ LÍBAL (pozn. 75) 139.

¹²⁴ Ibidem 120sq.; Hans Friedrich SECKER: Die frühen Bauformen der Gotik in Schwaben, Strassburg 1911.

posazené obloučky, odpovídající hornímu triforiu, kde šikmá plocha lavice meziokenní pilíř obíhá. Z architektonického hlediska je to zcela jedinečný motiv, prokazující geniální invenci Petra Parlěře. Přispívá velmi působivě k plynulé vazbě oken a klenebního nosného systému pilířů a posiluje současně specifický rytmický pohyb, vyjádřený průběhem lavic velkých oken nad otvory triforií. Vážně zasáhl do architektonické podstaty katedrály rok 1757, kdy pruská vojska ostřelovala Pražský hrad. Kulemi a zápalnými střelami byly značně poškozeny kružby velkých oken i celá podélná část chóru. Jenom plechová střecha byla proražena 215 kulemi. Mezi lety 1864–1869 byly všechny okenní kružby vyměněny Josefem Krannerem, který zahájil rekonstrukce středověké části chrámu. Kružby na severní straně musely být rekonstruovány podle jižní strany. Dnešní stav velkých oken podle starých kreseb, rytin (C. J. Senff, 1831) i fotografií představuje věrné kopie kružeb původních. Kamil Hilbert pak v letech 1925–1926 obnovil více jak polovinu délky jedinečné klenby vysokého chóru.¹²⁵

III.2.8 Rozsah historické zástavby příčné lodi

„Svatovítská příčná loď se liší od naprosté převahy katedrálních transeptů určitou nepravidelností, vyvolanou vlivem Svatováclavské kaple. Jižní rameno je totiž podstatně delší, než severní. Křížení má půdorys čtvercový. Nepravidelnost jižního ramene podmínila současně jeho přesahování oproti chórovým kaplím.¹²⁶ Je neobvyklé, že výstavba vysokého chóru byla zahájena východní stranou příčné lodi. Lze to vysvětlit skutečností, že na obou jejích koncích se současně budovala šneková schodiště, vystupující až nahoru do úrovně paty střechy vysokého chóru.“¹²⁷

„Když po roce 1370 huť přistoupila k budování horní části chóru a opěrného systému, bylo nutné vyřešit vertikální komunikaci mezi přízemím, dolním triforiem, vnějšími ochozy kolem kaplí a horní galerií pomocí schodišť zakomponovaných do opěrných pilířů transeptu, a to opět zcela novým, netradičním způsobem. Podobná otevřená schodiště byla dosud užívána jen v interiérech.“¹²⁸ Podle záznamů stavebních účtů k roku 1372 pracovali kameníci na „štorcech“ k vřetenovému schodišti. V týdnu od 3. října 1372 bylo zapláceno „mistru Osvaldovi za vymalování znaků“ na točitém

¹²⁵ LÍBAL (pozn. 75) 75, 79sq., 136, 141.

¹²⁶ Katedrály pozdního 13. století mají zpravidla nepřesahující transept. Nejbližším příkladem toho je jihofrancouzský chrám v Rodez. V Narbonne ani Toulouse se příčná loď neuplatnila.

¹²⁷ LÍBAL (pozn. 75) 143sq., 146.

¹²⁸ Petr Parlěř. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 69.

schodišti v jihovýchodním nároží transeptu. Zedníkům bylo rovněž v tomto týdnu zaplaceno „za poslední schod“. Tím byla stavba jižního schodiště dokončena. V týdnu od 1. května 1373 byla „mistru Petrovi /tj. Parlěři/ s osazovači, zedníky a jinými pracovníky“ zaplacena mzda „za uzavření velkého oblouku“. Nepochybně jde o triumfální oblouk oddělující chór od příčné lodi. V týdnu od 5. června pak bylo osazovačům zaplaceno „za uzavření dvou oblouků“. Tento údaj by se mohl vztahovat k jedné dvojici oken na východní stěně transeptu.

V roce 1373 byla východní strana příčné lodi dokončena i s vřetenovými schodišti na obou koncích. Podle středověké praxe měly být s východní stěnou osazeny oboustranně výběhy kleneb. Bylo zjištěno, že jsou původní do značné výše všechny tři klenební výběhy. Klenební žebra mají však jinou profilaci než u klenby presbytáře.¹²⁹ V délce severního ramene transeptu bylo kompletně vestavěno triforium. Podle Beneše Minority byl 2. června 1392 položen základní kámen „alterius chori“, druhého chóru – plánovaného trojlodí katedrály králem Václavem IV., Janem, vévodou zhořeleckým, a Janem z Jenštejna, třetím arcibiskupem pražským „ke cti Navštívení Panny Marie a svatých Václava, Víta, Vojtěcha, Zikmunda a dalších českých patronů, pod ředitelem pražské stavby Václavem z Radče [...] a za Petra z Gmündu, stavitele řečené stavby“.

O příčné lodi nenacházíme v pramenech z desetiletí před husitskými válkami žádné zprávy. Posledním uměleckým dílem během výstavby jižního ramene transeptu je velkolepé panelování v jižním průčelí transeptu, jehož kružba plynule přechází z ostění velkého okna do bohatě rozvedeného vysokého nástavce na úpatí střechy. Zobrazení katedrály v Schedelově kronice z roku 1493 dokládá, že nebyla do roku 1419 dokončena. Požár roku 1541 zcela zničil nedostavěnou novou část katedrály, těžce zasáhl i do nedokončené příčné lodi. Její celek včetně všech architektonických detailů byl při rekonstrukci a dostavbě katedrály obnoven.

II.2.9 Velká věž a Kapitulní knihovna

První zmínkou o nové věži katedrály je zápis z roku 1408, kdy byl zřízen „před kaplí svatého Václava řečeného Pražského kostela u prvního sloupu vedle nové věže (apud primam columpnam prope novam turriam) z kamenných kvádrů“ oltář Svatého Ducha, Panny Marie, svatých patronů a Všech svatých. Jižní Velká věž tvoří hlavní dominantu

¹²⁹ LÍBAL (pozn. 75) 143sq.

katedrály a vzhledem k tradici katedrálních půdorysů má zcela nezvyklou pozici. Je solitérem, nemá protiváhu v severní věži, která sice byla za Vladislava Jagellonského roku 1509 založena, ale zůstala jen v základech.

Velká věž se váže k základní koncepci celého jižního průčelí, stavebně přímo k jižní předsíni a jižnímu rameni transeptu. Jihovýchodní nároží věže a zřejmě i její základy musely vzniknout současně se stavbou jižní předsíně, provázané s jihovýchodním pilířem věže a dokončené v roce 1367. Bylo zvykem, že základové zdivo věží se nechalo delší dobu „usadit“.¹³⁰ Přízemí se stavělo ještě za života Petra Parlěře (zemřel 13. července 1399) podle jeho návrhů. V roce 1397 otcovu funkci zastával již jeho starší syn Václav, jenž se stal vedoucím mistrem hutí Svatoštěpánského dómu ve Vídni. Od roku 1398 je uváděn jako „magister fabricae“ pražského kostela druhý syn Petra Parlěře – Jan. Architektonický sloh věže se však výrazně mění až nad římsou se zábradlím; teprve od této hranice se stavělo patrně podle návrhů Petrových synů. Po Janově smrti roku 1406 převzal vedení stavby mistr Petr, zvaný Petrlík, který v této funkci, s přerušením za husitských bouří, setrval až do poloviny 50. let. Mistr Petrlík byl snad autorem i vysokého nástavce nad velkým oknem jižního průčelí (před 1419). Věž byla vystavěna do výše 55 m, až k hranici, kde se její čtvercový půdorys měl změnit v oktogon. Zaklenuto bylo jen přízemí, další dvě patra se zvony měla trámové konstrukce stropů. Mezi dva výrazně prodloužené západní pilíře byla vestavěna kapitulní knihovna s archivem v patře.

Původní podobu jižního přízemí a části prvního patra a východní strany, otočené do příčné lodi, zachycuje autentický rys (Wien, Akademie der bildenden Künste 16817). Zachycuje stav před opravou v 80. letech 19. století, která podstatně změnila původní vzhled přízemí, a to jak v exteriéru, tak v interiéru, kde bylo zdivo zesíleno o 1,30 m. Parlěř otevřel jižní stranu přízemí věže velkým dvoudílným oknem zakomponovaným do širokého půlkruhového ostění se sítí lichých kružeb, které předznamenávaly řešení horní části jižního průčelí transeptu. Se stejnou invencí řešil osvětlení kapitulní síně a archivu, kde jihozápadní opěrný pilíř prolomil dvěma okny postavenými nad sebe. Čela pilířů člení panelace z kružby, stejná jako u všech pilířů přízemí už od Svatováclavské kaple. Uvnitř chrámu se přízemí věže otvíralo vysokými lomenými oblouky do prostoru jižního ramene příčné lodi i do rozestavěného trojlodí. Nad nimi pak probíhal triforiový ochoz s jednou bustou, která je zachycena na originálním rysu východní strany věže a mohla se vztahovat ke kapli v přízemí věže. K jediné plné zdi v podvěží bylo přistavěno

¹³⁰ Základy jihozápadní věže v Kolíně nad Rýnem položeny před rokem 1325, stavba přízemí od 70. let; u Velké jižní věže ve Vídni se zvažuje založení k roku 1359, výstavba od 70. let.

osmiboké vřetenové schodiště spojující přízemí s horními patry. Do kapitulního archivu od něho vedl kamenný pavlán s kružbovým zábradlím. Obvodový plášť přízemní části osmibokého schodiště členila panelace protínajících se lomených oblouků s kružbou, do nichž byly osazeny znaky pražských arcibiskupů Olbrama ze Škvorce (zemřel 1402) a Zbyňka Zajíce z Hasenburka (zemřel 1411), kteří byli v podvěžní kapli pohřbeni. Přízemí bylo sklenuto hvězdovou klenbou s kruhovým otvorem uprostřed. Tato kaple byla zvána Hasenburská a roku 1415 sem byly zřízeny oltáře Zvěstování Panny Marie a sv. Prisky, sv. Ducha a sv. Apoštolů, svatých zemských patronů, a sv. Jana Křtitele a Jana Evangelisty. Oltář sv. Ducha, zřízený roku 1408 u severovýchodního pilíře věže proti kapli sv. Václava, by nasvědčoval tomu, že jižní rameno transeptu mohlo být v té době provizorně zastřešené a stěny věže postavené až nad triforium.¹³¹

Kapitulní knihovna byla původně sklenuta dvěma poli hvězdové klenby. Na rozhraní obou polí uprostřed podélných stěn se dochovaly dvě klenební jehlancovité konzoly s kadeřavými listy. Klenba i koutové přípory byly do značné míry obnovené. Kapitulní archiv v patře měl podle Kamila Hilberta původně tři pole klenby křížové nebo síťové na osmi konzolách ve tvaru nestvůrných masek, z nichž se dodnes dochovala pouze jediná konzola v podobě masky s otevřenou tlamou a zuby v jihovýchodním koutě. Ostatní byly odsekány po požáru z roku 1541. Archiv kapituly byl upraven a zaklenut na nové konzoly až Kamilem Hilbertem v letech 1909–1926.¹³²

¹³¹ Petr Parléf. Svatovítská katedrála (pozn. 5) 125–128.

¹³² LÍBAL (pozn. 75) 158.

III. Soupis a umístění figurální plastiky a ornamentálních motivů Parléřovské huti na katedrále sv. Víta z let 1356–1399

Popisky odpovídají obrazovému katalogu, který je nutnou součástí této kapitoly. Soupis je abecedně řazený podle umístění uvedených plastik a výzdobných motivů.

JIŽNÍ PORTIKUS (Zlatá brána)

3 Pohled na portál a východní stěnu po rekonstrukci J. Mockerem.

Profilace půlkruhového oblouku hlavního portálu (na snímku vlevo) je doplněna souvislým pásem rozviliny z listů a plodů chmele v úzkém výžlabku a pásem za sebou řazených krabů ve vnější archivoltě. Na středním předsazeném pilíři je osazena listová konzola pro umístění sochy.

4a. Konzola na předsazeném sloupu hlavního portálu s dubovými listy a žaludy.

4b. Stav po rekonstrukci Josefem Mockerem.

5 Svorník obkročné klenby s vinnými hrozny a listy.

6a. Svorník obkročné klenby ve formě akantových listů a květů.

6b. Svorník ve tvaru dubových uschlých listů s žaludy.

7a. Ornamentální pás na prvním (západním) oblouku v arkádě jižního portiku tvoří rozvilina stylizovaného stonku s vybíhajícími úponky akantoidních listů a plodů (bobulí).

7b. Rozvilina vinných listů a hroznů na středním oblouku arkády.

8 Ornamentální pás stylizovaných dubových listů a žaludů do rozviliny na třetím (východním) oblouku arkády.

9 Detail rozviliny vinných listů s hrozny na středním oblouku arkády.

10a. Hlavička I¹³³ ve formě stylizovaného lidského obličeje podchycuje rozvilinu chmelových listů a plodů v úzkém výžlabku profilace hlavního portálu.

10b. Hlavička II v silně stylizované antropomorfní podobě, z níž vybíhá rozvilina chmelových listů a plodů v úzkém výžlabku profilace hlavního portálu.

11a. Hlavička III v antropomorfní formě na prvním (západním) oblouku arkády, z jejích úst vyrůstá rozvilina stylizovaného stonku s vybíhajícími úponky akantoidních listů a plodů (bobulí).

11b. Hlavička IV v podobě čerta na prvním oblouku arkády, z jehož úst vyrůstá rozvilina stylizovaného stonku s vybíhajícími úponky akantoidních listů a plodů (bobulí).

12a. Hlavička V značně poškozená, podchycuje rozvilinu vinných listů a hroznů na středním oblouku arkády.

12b. Hlavička VI na středním oblouku arkády silně zvětřalá bez jakéhokoliv tvaru, stonek rozviliny vinných listů a hroznů vyrůstal z jejích úst podobně jako u ostatních hlaviček na obloucích portiku.

13a. Hlavička VII s netopýřima ušima na třetím (východním) oblouku arkády, z jejích úst vyrůstá rozvilina stylizovaných dubových listů a žaludů.

13b. Hlavička VIII ve stylizované podobě s antropomorfními a zoomorfními rysy na třetím oblouku arkády, z jejích úst vyrůstá stonek rozviliny stylizovaných dubových listů a žaludů.

14 Detail hlavičky VII z východního oblouku portiku, odlitek ze sádry.

15 Detail hlavičky VIII z východního oblouku a figura pelikána¹³⁴ z levého pilíře na vnitřní straně portiku.

16 Pelikán krmící mláďata z levého pilíře na vnitřní straně portiku, odlitek ze sádry.

¹³³ Drobné hlavy na arkádě jižního portiku: OPITZ (pozn. 109) 32, 50.

¹³⁴ Ibidem 32, 50.

KAPITULNÍ KNIHOVNA (kapitulní síň)

17 Konzoly jehlancovitého tvaru, umístěné na rozhraní obou klenebních polí uprostřed podélných stěn a zdobené vysoce plastickými kadeřavými listy.

KAPITULNÍ ARCHIV

Bez vyobrazení. Konzola v podobě nestvůrné masky s otevřenou tlamou a zuby,¹³⁵ umístěná v jihovýchodním koutě.

KAPLE MARTINICKÁ

18 Koutová maska¹³⁶ ve tvaru šklebící se hlavy muže s úponky listů v ústech, umístěná pod hlavní římsou zčásti na východní stěně Martinické kaple a jižní stěně kaple sv. Kříže.

19 Chrliče svádějící dešťovou vodu na hlavní (korunní) římsu v podobě mořských oblud, šklebících se pekelných příšer a jiných fantastických figur.

KAPLE SV. ZIKMUNDA

20 Koutová maska¹³⁷ ve tvaru zvířecí hlavy v úrovni hlavní římsy mezi severní stěnou a opěrným pilířem.

KORUNNÍ KOMORA

21 Konzoly¹³⁸ pod výběhy žeber křížové klenby, před 1371.

Od jihovýchodního kouta ve směru doprava znázorňují silně stylizované až fantastické masky, které jsou časným příkladem tvarové a výrazové mohutnosti parléřovského sochařství, se zjevnou návazností na jeho předchozí (Freiburg im Breisgau) i budoucí vývoj (vnitřní triforium v pražské katedrále).

21a. Konzola ve tvaru hlavy muže čertovského vzhledu v jihovýchodním koutu.

¹³⁵ LÍBAL (pozn. 75) 158.

¹³⁶ OPITZ (pozn. 109) 29, 48.

¹³⁷ Ibidem 50.

¹³⁸ Ibidem 32–34.

21b. Hlava muže s dlouhými vlasy a špičatýma ušima na rozhraní východního a středního klenebního pole, na jižní podélné stěně.

22a. Zvířecí maska s rypákem a netopýřními křídly na rozhraní středního a západního pole klenby, na jižní stěně.

22b. Konzola v podobě nestvůrné hlavy fantastického zvířete s křivým nosem, vyceněnými zuby a točenicí v jihozápadním koutě.

23 Konzola ve tvaru hlavy ptáka, snad sovy s ostrým krátkým zobákem, v severozápadním koutě.

24a. Zvířecí maska se zakřiveným nosem a s dlouhýma ušima na rozhraní středního a západního klenebního pole, na severní stěně.

24b. Hlava vousatého muže s turbanem, poslední klenební konzola na severní stěně.

OPĚRNÝ SYSTÉM

25 Pohled na opěrný systém a jižní schodiště od jihovýchodu.

26 Plastická výzdoba nad průchody do šesti pilířů opěrného systému v polygonu.¹³⁹

Nad průchody šesti pilířů východního závěru katedrály je rozmístěno celkem dvanáct podélných reliéfů. Námětově souvisejí se symbolickým zpřítomněním zápasu dobra a zla ve vnějším triforiu a se sochařskou výzdobou Velké jižní věže. Reliéfy vytvořili kameníci svatovítské huti během února až dubna roku 1377. Jejich fantazie zde snad měla volné pole působnosti, obdobně jako u dalších obličejových masek rozmístěných v exteriéru katedrály.

27 Maskaron v podobě vlasatého mladíka, detail plastiky nad průchodem v pilíři východní části opěrného systému.

28 Figurální plastiky nad průchody pilířů. Od východu k jihozápadu za sebou následují: vegetabilní motiv, pes, lev, drak.

¹³⁹ Ibidem 45–47, 49, 53.

29 Maskaron v kombinaci figurální a vegetabilní formy, umístěný nad průchodem pilíře na jižní straně.

Od východu k severozápadu následují: orel s roztaženými křídly, groteskní mužská hlava, nahý vousatý muž, nahý mladší muž s koulí v ruce a dva další maskarony.

30 Orel s roztaženými křídly.

31 Nahý vousatý muž.

32 Nahý mladík s koulí v ruce.

33a. Groteskní mužská hlava.

33b. Zoomorfní maskaron.

34 Maskaron stylizovaného mužského obličeje.

35 Vegetabilní konzola s obličejovou maskou pod opěrným obloukem na vnitřní straně pilíře.

K sochařské výzdobě opěrného systému patří ještě série zvláštních vegetabilních konzol při náběžích opěrných oblouků na vnitřních stranách pilířů. Pozorovat je však lze pouze ze střechy nad věncem kaplí.

36 Vegetabilní konzola (vlevo) a konzola v antropomorfní podobě, odlitky ze sádry. Konzoly jsou umístěné pod výběhy opěrných oblouků.¹⁴⁰

37 Silně stylizovaná, antropomorfní konzola u výběhu opěrného oblouku.

38 Kresba chrliče v podobě bájně okřídlené figury, umístěné na opěrném pilíři nad kaplí sv. Zikmunda.

39 Chrlič v podobě bájně okřídlené figury, umístěný na opěrném pilíři nad kaplí sv. Zikmunda.¹⁴¹

¹⁴⁰ Soupis památek historických a uměleckých (pozn. 86) 130sq., 133.

¹⁴¹ OPITZ (pozn. 109) 40.

SAKRISTIE (kaple sv. Michala)

40 Konzola s dubovými větvemi a žaludy na přístěnném pilíři u vchodu do sakristie.

41 Koutová konzola v podobě prasečí hlavy pod hlavní římsou mezi severní stěnou a opěrným pilířem.

SVATOVÁCLAVSKÁ KAPLE

42 Konzola ve tvaru hlavy vlasatého muže – vousáče, podpírá obloučkový vlys v severovýchodním koutě kaple.

V rozích pod římsou se obloučkový vlys opírá o pět zlacených konzol ve tvaru hlav.¹⁴² Tyto koutové konzoly a konzoly na vnějším plášti kaple zahajují dlouhou řadu rozmanité architektonické figurální skulptury, charakterizující parléřovskou huť. Vznikly jistě před obložením stěn kaple drahými kameny v letech 1372–1373, nejspíše už koncem 60. let 14. století.

43 Mužský maskaron s listy, vyrůstajícími z jeho úst – hlava divého muže – v jihovýchodním koutě.

44 Menší mužská maska uvolněných tvarů uprostřed jižní stěny.

45 Hlava s čertovskými rysy obličeje a špičatýma ušima v jihozápadním koutě.

46 Pátá konzola – maskaron divého muže s vyplazeným jazykem v severozápadním koutě – je novodobou kopií pořízenou roku 1906 podle letopočtu na jazyku.

47 Konzola ve tvaru vousatého (divého) muže, umístěná v koutě Svatováclavské a Martinické kaple.¹⁴³

48 Vegetabilní koutová konzola na jižním průčelí ve stylizované podobě vousatého muže.

49 Tympanon portálu v západním průčelí kaple,¹⁴⁴ dochovaný stav po jeho snesení.

¹⁴² Ibidem 29–31.

¹⁴³ Ibidem 30.

¹⁴⁴ Ibidem 32.

V tympanonu západního portálu byla vytesána hlava Kristova ve svatozáři, nesená dvěma anděly, připomínka pravého obrazu Kristova (veraikon, mandylion), který si přivezl Karel IV. z Říma jako relikvii, a který byl uchováván ve svatovítském pokladu uloženém nad jižní bránou.

50 Rekonstrukce tympanonu portálu v západním průčelí kaple.

Zde v tympanonu mohl být tento obraz chápán jako úvod ke Kristovým pašijím namalovaným v přízemí kaple, s ústředním námětem Ukřižování přímo proti vstupu. Svatozář Kristova je pojata jako reliéf s geometrickými motivy okenní kružby.

51 Tympanon severního portálu s figurálními konzolami,¹⁴⁵ které podpírají obloučkový vlys.

Z kaple se vycházelo směrem k Mariánskému chóru půlkruhovým severním portálem. Do něj byly zasazeny kované dveře s románským klepadlem, které údajně svíral svatý Václav při své mučednické smrti ve Staré Boleslavi. Půlkruhový záklenek portálu s obloučkovým vlysem připomínal svým historizujícím tvarem dávnou tradici svatováclavského kultu, byl současně „vítěznou branou“ k příbytku světce.

52 Levá konzola severního portálu s postavou muže v dlouhém plášti, snad mnicha, a s fragmentem ženské figury.

53 Pravá konzola severního portálu zřejmě s postavou Jidáše, jehož duši odnáší ďábel.

54 Kamenné oltářní antependium,¹⁴⁶ rané dílo Parlérovy svatovítské huti, původně určené pro kapli sv. Anny.

Pod středním obloukem sedící postava sv. Anny Samotřetí, vlevo zpodobnění sv. Zikmunda (?). Vpravo klečí magdeburský purkrabí Purchard, který daroval v roce 1358 kapli sv. Anny oltář. Každá z figur je nesená konzolou, zleva vegetabilní a dvěma antropomorfními. Arkáda tří lomených oblouků je nesená pilířky s listovými hlavicemi, ale bez patek a soklů, cvikly vyplňují dvě postavy andělů.

¹⁴⁵ Ibidem 30sq.

¹⁴⁶ Ibidem 66, 68.

TRANSEPT A VNĚJŠÍ VŘETENOVÁ SCHODIŠTĚ

55 Pohled na východní stranu severního ramene transeptu – příčné lodi katedrály, s vřetenovým schodištěm.

56 Vřetenové oktogonální schodiště při severovýchodním opěrném pilíři severního ramene příčné lodi, po roce 1370. Na vnitřním obvodovém plášti se nachází početný soubor konzolek ve formě masek.¹⁴⁷

57 Chrlič v podobě fantastické příšery – monstra, odvádějící dešťovou vodu v horním úseku severního vřetenového schodiště.

58 Maska vlasatého muže ze severního vřetenového schodiště.

59a. Konzolka ve tvaru šklebící se mužské hlavy na severním točitém schodišti, 70. léta 14. století.

59b. Konzolka v silně stylizované antropomorfní podobě na severním vřetenovém schodišti, 70. léta 14. století.

60 Hlava čerta na severním točitém schodišti.

61 Pohled na východní stěnu jižního ramene transeptu – příčné lodi katedrály.

62 Jihovýchodní nároží transeptu s vřetenovým schodištěm.

Jižní schodiště nezačíná v přízemí, ale až nad zábradlím portiku Zlaté brány jako otevřená točitá galerie. S ohledem na pozici Svatováclavské kaple bylo situováno přímo do čela jihovýchodního opěrného pilíře příčné lodi. Tím se ovšem stalo součástí hlavní slavnostní fasády katedrály, vyžadující i jeho reprezentativní formu. Uvnitř schodiště, stejně jako u severního, byly vytesány v místech konzol drobné hlavičky a masky,¹⁴⁸ v roce 1902 při opravě většinou vyměněné.

63 Pohled na západní stranu jižního schodiště.

64 Konzolka I ve formě masky z početného souboru na jižním vřetenovém schodišti.

¹⁴⁷ Ibidem 34sq.

¹⁴⁸ Ibidem 36–38.

- 65 Konzolka II v podobě masky na jižním schodišti.
- 66 Konzolka III čertovského vzhledu z jižního schodiště.
- 67 Konzolky IV, V ve tvaru zoomorfních masek se zobákovitými nosy, umístěné na jižním schodišti, kopie z roku 1902.
- 68 Konzolová maska VI v antropomorfní podobě na jižním schodišti.
- 69a. Konzolová maska VII v zoomorfní podobě na jižním schodišti.
- 69b. Konzolka VII, pohled z boku.
- 70a. Konzolka VIII v podobě antropomorfní hlavy na jižním schodišti.
- 70b. Konzolová maska IX se zoomorfními rysy na jižním schodišti.
- 71 Konzolka X ve stylizované podobě mužské hlavy z jižního schodiště.
- 72a. Konzolka XI ve tvaru masky, původně z jižního vnějšího schodiště, dnes v expozici Pražského hradu.
- 72b. Konzolka XII ve formě masky, původně z jižního vnějšího schodiště, dnes v expozici Pražského hradu.
- 73 Konzolka XIII tvaru masky, původně z jižního vnějšího schodiště, dnes v expozici Pražského hradu.
- 74a. Konzola v podobě psí hlavy¹⁴⁹ ze západní stěny jižního schodiště, odlitek ze sádry.
- 74b. Původní konzola v podobě psí masky z expozice Pražského hradu.
- 75 Maska v podobě psí hlavy¹⁵⁰ z východní stěny jižního schodiště, odlitek ze sádry.
- 76 Konzoly pod profilem oken v příčné lodi.¹⁵¹

¹⁴⁹ Ibidem 55.

¹⁵⁰ Ibidem.

¹⁵¹ Soupis památek historických a uměleckých (pozn. 86) 145sq.

Zleva nahoře: konzola s figurou lvíčka; konzola s fragmentem dravého ptáka. Zleva dole: groteskní maska muže; maskaron v podobě divého muže.

77 Konzolka tvaru masky ve slepé kružbě u velkého okna na jižní fasádě transeptu.

78a. Velká zoomorfní hlava z jižního točitého schodiště.¹⁵²

78b. Odstraněný chrlič v podobě psa z jižního ramene příčné lodi, původně nad kaplí sv. Václava.

79 Chrliče¹⁵³ v podobě draků, mořských oblud, šklebících se pekelných příšer a jiných fantastických figur svádějících dešťovou vodu z jižní křížové lodě.

79a. Chrlič v podobě psa z jižního ramene příčné lodi, původně nad kaplí sv. Václava.

79b. Odstraněný chrlič z jižního ramene příčné lodi, původně v koutě při vysokém chóru.

79c. Odstraněný chrlič z jižního ramene transeptu, spodní v koutě při vysokém chóru.

79d. Odstraněný chrlič ze severního ramene příčné lodi, původně nad kaplí sv. Zikmunda.

80 Odstraněný chrlič v podobě draka při vnějším vřetenovém schodišti jižního ramene transeptu, dnes v expozici Pražského hradu.

VELKÁ VĚŽ

81 Konzoly s rostlinným motivem z bývalé pavlače v Hasenburské kapli.

82 Fantazijní monstra¹⁵⁴ pod oknem první zvonice na jižní straně Velké věže a nákres jejich rozmístění – 2, 3.

83 Zoomorfní konzoly¹⁵⁵ v koutech římsy při opěrných pilířích jižní strany věže (nad ochozem v patře první zvonice), Jan Parlér (?), před 1404.

83a. Koutová konzola v podobě draka s rozpjatými křídly u jihozápadního opěrného pilíře. (Nákres 82 / 1)

¹⁵² OPITZ (pozn. 109) 38.

¹⁵³ Soupis památek historických a uměleckých (pozn. 86) 145, 147sq.

¹⁵⁴ Ibidem 148sq.

¹⁵⁵ Ibidem 148–150.

83b. Koutová konzola připomínající koně u jihovýchodního opěrného pilíře.

(Nákres 82 / 4)

84 Koutová konzola tvaru draka u jihozápadního opěrného pilíře. (Nákres 82 / 1)

85a. Koutová konzola v podobě koně u jihovýchodního opěrného pilíře. (Nákres 82 / 4)

85b. Levá konzolka pod oknem první zvonice. (Nákres 82 / 2)

86 Soubor konzol¹⁵⁶ po stranách jižního okna první zvonice. (Nákres 82 / 5, 6, 7, 8)

87 Konzoly postranních výběhů okna první zvonice. (Nákres 82 / 5, 6, 7, 8)

88 Konzola v silně stylizované podobě lidské sešklebené masky, původně umístěné na opěrném pilíři věže. Vystavena v expozici Pražského hradu. (Srov. 37 Antropomorfní konzola u výběhu oblouku opěrného systému)

89 Fragment chrlíče nad přízemím věže, který snad představoval lva.

VNĚJŠÍ TRIFORIUM (horní)

Horní ochoz s deseti bustami v polygonu doplňuje množství figurální plastiky¹⁵⁷ – konzoly podél severní a jižní strany vysokého chóru. Ústřední pozice v závěru chóru patří bustám Krista a Panny Marie. Za bustou Krista v jižním směru následují čtyři busty zemských patronů cizího původu: sv. Vít, Zikmund, Metoděj a Cyril, za Pannou Marií v severním směru čtyři busty zemských patronů: sv. Václav, Ludmila, Vojtěch a Prokop. Každá z bust je zasazena do niky lomeného oblouku s kraby, ukončeného křížovou kyticí. Tento baldachýn završuje jakousi samostatnou okenní kaplici, která je přisazena k meziokenním pilířům nad průchody vnějšího ochozu. Vegetabilní konzola spojuje tento oblouk s okenním ostěním. Všech deset bust bylo osazeno roku 1375 nebo po tomto roce.

Mezi vysokými okny na obou stranách vnějšího triforia dále následuje osmnáct plastik zpodobňujících bájná zvířata, nestvůry a groteskní masky podle blíže neurčených vzorů středověkých bestiářů, posunutých ovšem do podřadné funkce konzol pod pruty okenního ostění. Na jižní straně za bustou sv. Cyrila pokračují figurální konzoly v tomto pořadí –

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ Ibidem 140, 142–144; OPITZ (pozn. 109) 36, 42–45, 57.

jelen, lev s korunou a dvojitým ocasem, gryf, lvice s mlád'aty a medvěd, kočka, okřídlená chiméra, chiméra s netopýřimi křídly a chiméra s kopyty. K nim se na vnější straně jižního ramene příčné lodi připojuje lascivní reliéf mnicha (?) s dívkou. Na severní straně za bustou sv. Prokopa následují konzoly v podobě – orla, jednorožce, koně chrlicího oheň, fénixe a orlici na hnízdě. Čtyři maskarony zobrazují muže s bohatými kadeřemi, s křídly po stranách hlavy, gnómického šaška a muže se zavinutou hlavou.

90a. Kaplice nad zazděným průchodem v meziokenním pilíři polygonu s bustou Panny Marie. Oblouk je nesen vegetabilní konzolou.

90b. Detail konzoly s akantoidními listy.

91a. Kaplice nad zazděným průchodem v meziokenním pilíři polygonu s bustou sv. Cyrila. Oblouk je nesen vegetabilní konzolou.

91b. Detail konzoly s akantoidními listy.

92 Konzoly na jižní straně v podobě chiméry s kopyty, chiméry s netopýřimi křídly a okřídlené chiméry, kočky, medvěda a lvice s mlád'aty.

93 Konzoly – horní řada na jihu, dolní na severu.

Zleva gryf, lev s korunou a dvojitým ocasem (ze znaku Českého království), jelen, orel s rozpjatými křídly, jednorožec, kuň chrlicí oheň.

94 Konzoly na severní straně představují fénixe a orlici na hnízdě, dále čtyři maskarony zobrazují muže s bohatými kadeřemi, s křídly po stranách hlavy, se zavinutou hlavou a gnómického šaška, 70. léta 14. stol.

95 Konzola s lascivní scénou muže v mnišském šatu s měšcem v ruce a dívky,¹⁵⁸ umístěná na vnější straně jižního ramene transeptu.

VNITŘNÍ TRIFORIUM (dolní)

V dolní galerii otevřená do prostoru vysokého chóru nad arkádou chórového ochozu je rozmístěno celkem jednadvacet bust znázorňujících Karla IV. deset nejbližších členů jeho

¹⁵⁸ OPITZ (pozn. 109) 26, 36; Soupis památek historických a uměleckých (pozn. 86) 145sq.

rodiny v polygonu východního závěru, tři pražské arcibiskupy v jižním rameni triforia, pět ředitelů na obou stranách a dva vedoucí mistry stavby v závěrečných místech na severní straně. Galerii bust na severní straně uzavírají dva maskarony a třetí ještě v severním rameni příčné lodi, na jižní straně plastiky znázorňující okřídlené fantastické zvíře – gryfa a zápas psa a kočky.¹⁵⁹ Vzhledem k úzce vymezenému tématu této práce zde přehled portrétních bust neuvádíme.

96 Ochoz po jižní straně vysokého chóru.

97 Fantazijní maskaron z východní stěny severního ramene transeptu.

98a. Fantazijní maskaron.

98b. Hlava vlasatého muže s kápí ze severní podélné strany.

99a. Gryf v jižní podélné straně ochozu.

99b. Zápas psa a kočky, poslední plastika v jižním úseku triforia.

VYSOKÝ CHÓR

100 Konzola v přízemí na severním pilíři polygonálního závěru chóru.¹⁶⁰

Kulovitý tvar konzoly s obličejovou maskou a původní polychromií představuje Měsíc (Lunu), vycházející z vegetabilních motivů.

101 Konzola v přízemí na jižním pilíři polygonálního závěru chóru.¹⁶¹

Jde o kombinaci figurálních a vegetabilních motivů na konzole s námětem Prvotního hříchu – Adam a Eva u zakázaného stromu ovinutého hadem. Pozadí scény zaplňují ornamentálně pojaté motivy seschlých listů. Polychromie je originální.

102 Pohled na okno v závěru chóru od jihovýchodu s konzolkami ve formě masek pod archivoltou okenního ostění.¹⁶²

¹⁵⁹ OPITZ (pozn. 109) 41sq., 53; Soupis památek historických a uměleckých (pozn. 86) 104–126.

¹⁶⁰ Soupis památek historických a uměleckých (pozn. 86) 119, 127.

¹⁶¹ Ibidem 118, 127.

¹⁶² V pěti oknech polygonu je zasazeno celkem deset masek podchycujících okenní oblouky: OPITZ (pozn. 109) 41, 49, 51, 78sq.

103 Masky (konzolky) pod oblouky oken vysokého chóru v polygonu, zastupující fantastický svět středověkých bestiářů.

104 Masky (konzolky) u oken vysokého chóru v polygonu, zastupující fantastický svět středověkých bestiářů.

105 Maska jako karikatura světce v okenním ostění polygonu nad bustou sv. Prokopa.

106 Hlavičky šikmého oblouku (okenní kaplice) v interiéru vysokého chóru na severní a jižní podélné straně v úrovni horního triforia.

107 Severní podélná strana – celkem 18 hlaviček¹⁶³ směrem od západu:

107a. Hlavička I s antropomorfními rysy – 1. kaplice

107b. Hlavička II s antropomorfními znaky – 1. kaplice

108a. Hlavička III se zoomorfními rysy – 2. kaplice

108b. Hlavička IV se zoomorfními znaky – 2. kaplice

109a. Hlavička V se antropomorfními rysy – 3. kaplice

109b. Hlavička VI se zoomorfními rysy – 3. kaplice

110a. Hlavička VII s antropomorfními rysy – 4. kaplice

110b. Hlavička VIII s antropomorfními znaky – 4. kaplice

111a. Hlavička IX s antropomorfními rysy – 5. kaplice

111b. Hlavička X se zoomorfními znaky – 5. kaplice

112a. Hlavička XI s antropomorfními rysy – 6. kaplice

112b. Hlavička XII s antropomorfními rysy – 6. kaplice

113a. Hlavička XIII se zoomorfními znaky – 7. kaplice

¹⁶³ LÍBAL (pozn. 75) 137sq. Tyto masky nejsou uvedeny v Soupise ani v knize Opitzově. Vzhledem k značné výšce jejich osazení se nelze jednoznačně přesvědčit o jejich originalitě.

- 113b. Hlavička XIV s antropomorfními rysy – 7. kaplice
- 114a. Hlavička XV s antropomorfními rysy – 8. kaplice
- 114b. Hlavička XVI se zoomorfními rysy – 8. kaplice
- 115a. Hlavička XVII s antropomorfními rysy – 9. kaplice
- 115b. Hlavička XVIII (kopie) s antropomorfními znaky – 9. kaplice
- 116 Jižní podélná strana – celkem 18 hlaviček¹⁶⁴ směrem od západu – výběr:
- 116a. Hlavička X s antropomorfními rysy – 5. kaplice
- 116b. Hlavička XI s antropomorfními rysy – 6. kaplice
- 117a. Hlavička XIV s antropomorfními rysy – 7. kaplice
- 117b. Hlavička XV s antropomorfními rysy – 8. kaplice
- 118a. Hlavička XVI se zoomorfními rysy – 8. kaplice
- 118b. Hlavička XVIII se zoomorfními rysy – 9. kaplice
119. Maska z profilace okna vysokého chóru, kolem roku 1380, pískovec se zbytky vápenného nátěru. Vystaveno ve stálé expozici Pražského hradu. Původní umístění není známé.

¹⁶⁴ Ibidem 137.

IV. Závěr

Tato soupisová práce je pokusem o komplexní dokumentaci figurální plastiky a ornamentálních motivů Parléřovské huti na katedrále sv. Víta. Obrazový katalog má přehledový charakter ve formě základního popisu k příslušnému vyobrazení. Fotografická dokumentace autora byla pořízena ve spolupráci s Archivem Pražského hradu a Národním památkovým ústavem. Katalog obsahuje řadu fotografií výzdobných detailů z interiéru a exteriéru katedrály, stejně tak ze stavebněhistorického depozitáře i ze stálé expozice Pražského hradu.

Stavební obnova katedrály v 19. století silně zasáhla do autenticity výzdoby častými výměnami i volným doplňováním architektonických prvků. Vypovídací hodnotu pro porovnání stavu zachování s novodobými zásahy mají obrazové prameny, historické fotografie, pořízené ještě před dostavbou katedrály, i fotografická dokumentace během stavební obnovy. Ikonografie katedrály sv. Víta je zařazena do obrazové přílohy.

Úvodní kapitoly této práce seznamují s vývojem stavby pražské katedrály sv. Víta pod vedením Petra Parléře v letech 1356–1399. Jedná se o stručné shrnutí písemných pramenů týkajících se stavby katedrály, jejích ředitelů, Petra Parléře a jeho nástupců. Přehledný rozbor postupu stavby jednotlivých úseků dómu obsahuje základní údaje o vývoji stavby podle historických dokumentů. Primárním zdrojem informací jsou přímé popisy stavebních aktivit, týdenní stavební účty, autentické nápisy in situ, listiny a jiné zprávy vztahující se k vlastní stavbě. Sekundární zdroje poskytují nepřímé zprávy o výstavbě, jsou to například časté donace oltářů spojené s danou kaplí a jejím vysvěcením, kde můžeme předpokládat nutné stavební dokončení. To obvykle předcházelo vlastní donaci, takže lze datovat ukončení stavby před rokem založení a vysvěcení oltáře. Naproti tomu soupisy oltářů mají podstatný význam pro jejich lokalizaci a na základě dalších souvislostí poskytují obraz o celkové situaci v interiéru. Stále otevřenou otázkou je mezidobí 1352–1356, po smrti Matyáše z Arrasu až do příchodu Petra Parléře do Prahy. Kdy mistr Parlěř převzal vedení Svatovítské hutě, nelze spolehlivě dokázat. Jaromír Homolka se přiklání k roku 1356. Archeologické výzkumy (naposledy roku 2000 pod Vikářskou uličkou) odkryly zřetelné rozdíly základového zdiva arrasovské a parléřovské stavby. Prokázaly starší založení Svatováclavské kaple a následnost kaple Martinické, která ji musela respektovat. Zajímavá je situace kaple sv. Kříže, jenž poukazuje na změnu koncepce stavby. Dosud neobjasněný zůstal podíl mistra Matyáše a Petra Parléře ve

výstavbě staré sakristie. Logickým vysvětlením se zdá být nutnost částečného rozebrání stávající arrasovské stavby v souvislosti s bořením ambitu románské baziliky. Stavební práce můžeme sledovat též v zápisech Beneše Krabice z Weitmile, ředitele stavby a kanovníka pražské kapituly. Parléřovská katedrála vypovídá o tvůrčích schopnostech a genialitě svého stavitele a uskutečnila velké myšlenky svého stavebníka, císaře a krále Karla IV.

Mezi historické události, které podstatně zasáhly do vývoje stavby, patří náhlá smrt krále Václava IV. roku 1419 a přerušení stavebních prací husitskými bouřemi. Obrat s dalekosáhlými důsledky pro katedrálu znamenal požár Pražského hradu, Hradčan i Malé Strany roku 1541. Popis požáru Václava Hájka z Libočan, v přípisu jeho Kroniky české, obsahuje důležité údaje o podobě parléřovské katedrály a podrobné informace k zařízení interiéru. S odstupem asi stopadesáti let zaznamenal Jan Beckovský cenné údaje o nedostavěné části pražského dómu před požárem. Často pracoval s prameny, které dnes nejsou známé. Zničující požár narušil statiku vysokého chóru i Velké věže v daleko větším rozsahu, než se předpokládalo. V závěru navíc došlo k posunutí základů vlivem spodních vod. Tolik kritizovaná obnova katedrály v 19. století byla sice smutnou skutečností, ale dle mého zjištění bylo radikální řešení mnohdy nutností.

Pražská Svatovítská katedrála je jedinečnou stavbou a uměleckým dílem, které svým rozměrem, ať už reálným nebo významovým, dalece přesahuje omezený rozsah pouhé bakalářské práce. Během svého studia, soustředěného na architektonické detaily, jsem získal celou řadu cenných zkušeností, zajímavých postřehů i zcela nových poznatků zásadní povahy. Dosavadní výsledky mé práce přinesly nové skutečnosti a současně další otázky i podněty. Pracoval jsem na podkladech, abych se mohl později věnovat typologickému rozboru figurální sochařské výzdoby na parléřovské katedrále.

Summary

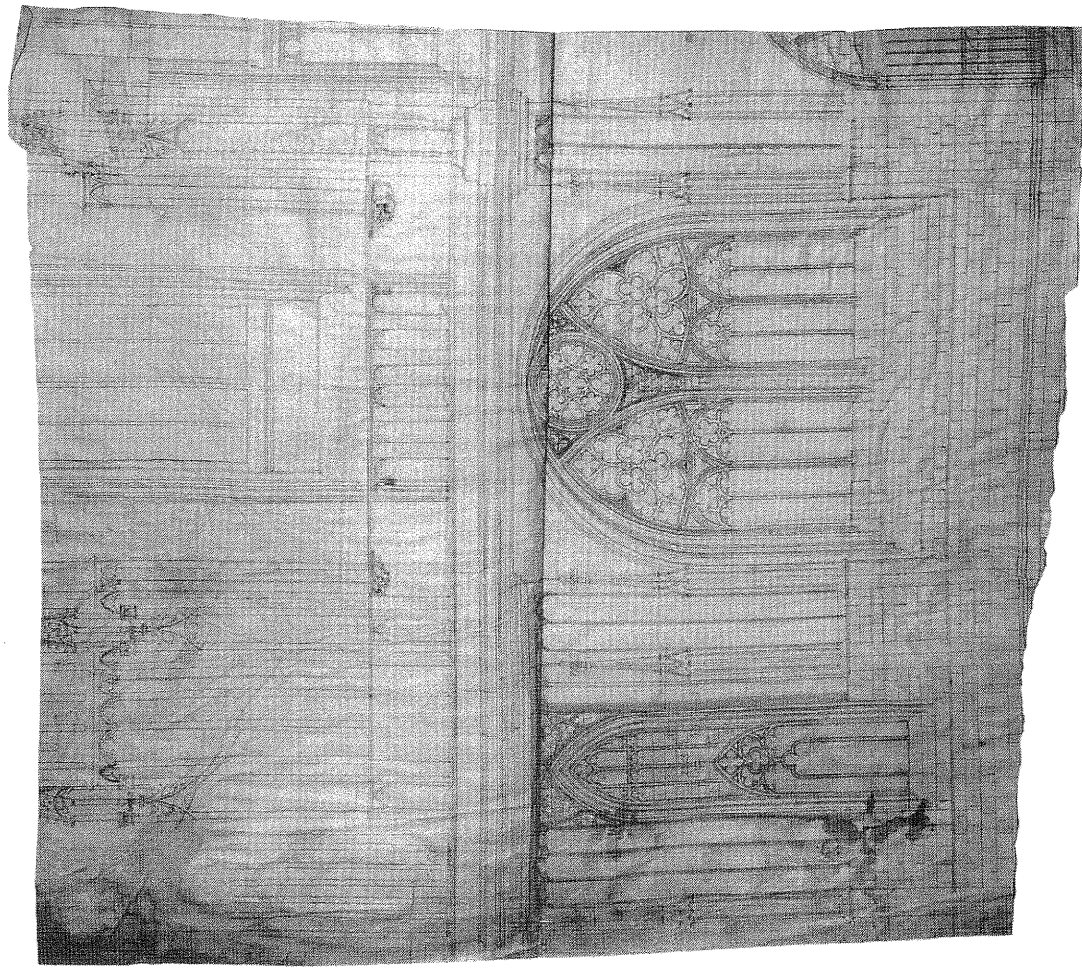
This bachelor essay on theme 'Register and placing of the Parlěř workshop's figural reliefs and ornametal motifs placed on the Saint Vít Cathedral' introduce the development of the building works on the Saint Vít Cathedral under the supervision of Peter Parlěř in the years 1356 to 1399. The essay includes the short summary of written documents concerning the building of the cathedral, its directors, Peter Parlěř and his successors. Analysis of the building process of each part of the dome include the basic informations about the development of the building according to historical documents – the original records about the building activities, weekly building accounts, authentional writings in situ, reports concerning the building itself.

The main chapter deals with the register and placing of figural reliefs and ornametal motifs. Catalogue of pictures has a general character with a basic informations about the individual picture/ painting. The photo documentation of the author was made in the cooperation of the Prague castle archive and the National heritage organisation. The catalogue includes a lot of photos of interior and exterior decoration details as well as the photos from the Historical Buildings Deposit and from the exposition of the of the Prague castle.

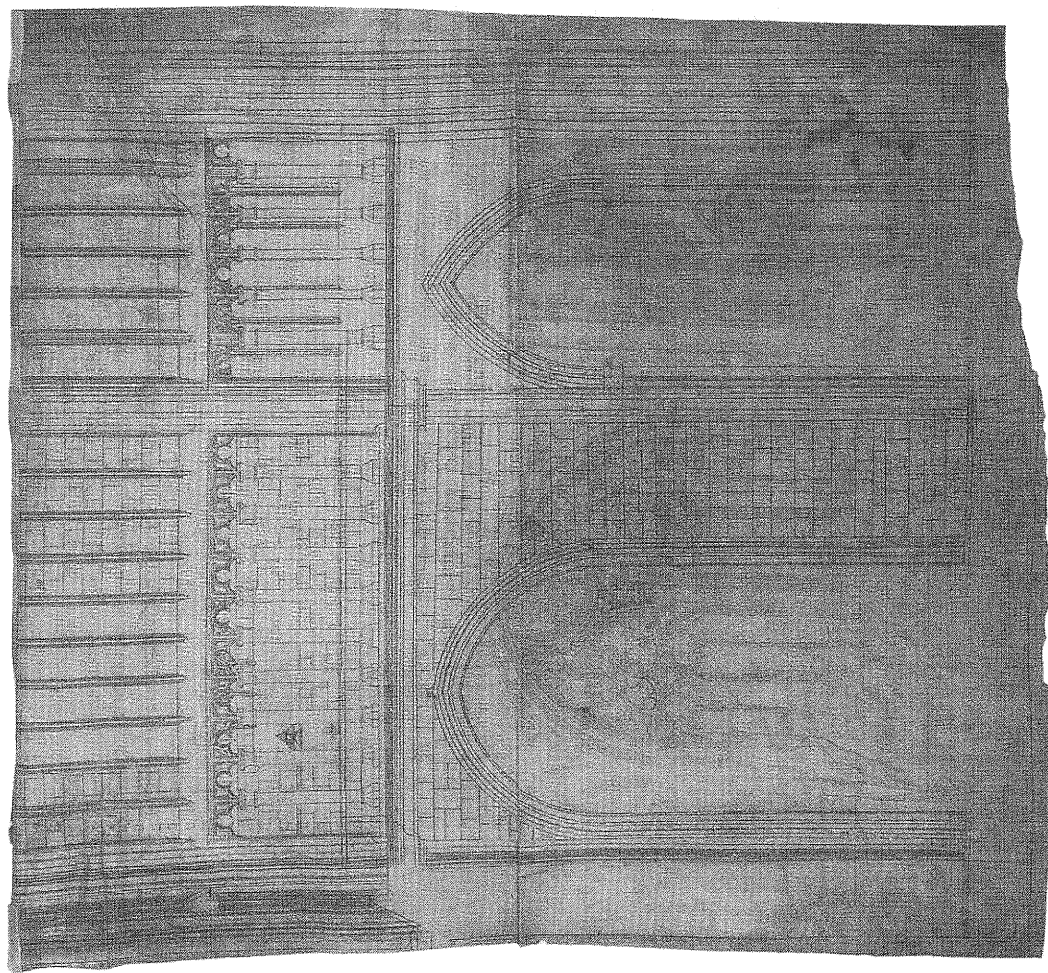
At the end, the reproductions of the historical paintings of Prague dóm from the oldest sources – the authentional plans of Peter Parlěř, to the photo documentation before the finishing of building of cathedral in 19th century, are added.

Key words: Peter Parler / Saint Vit Cathedral / Register / Figural relief / Ornamental decoration

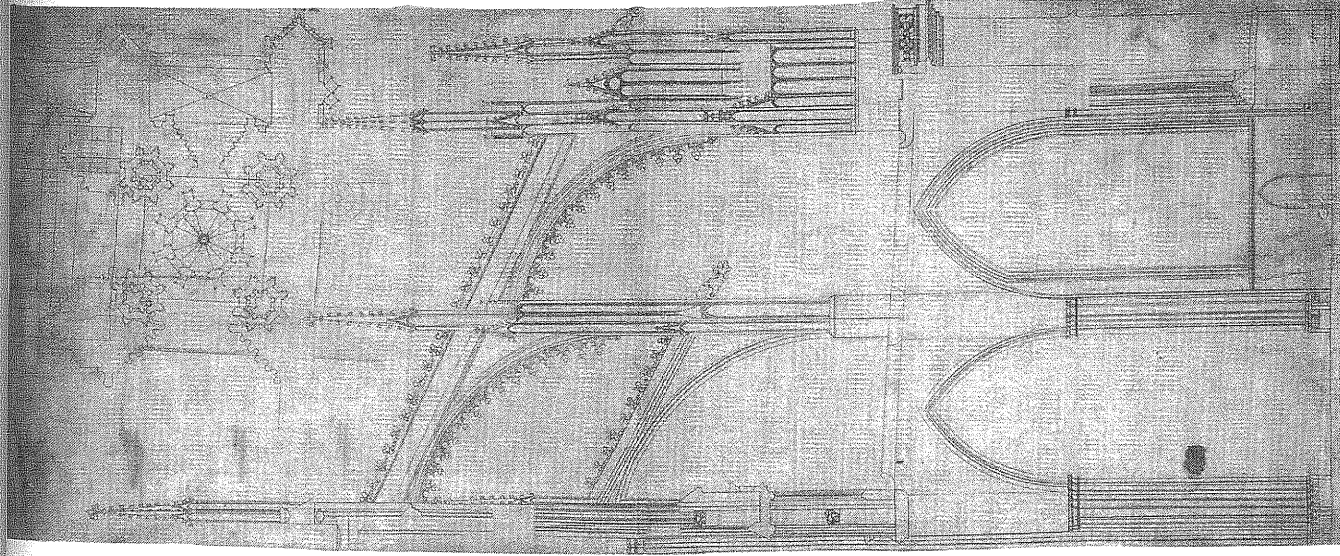
Reprodukce originálního nárysu spodního dílu jižní strany věže a kapitulní síně, přední strana listu č. 16817 v knihovně vídeňské Akademie výtvarných umění

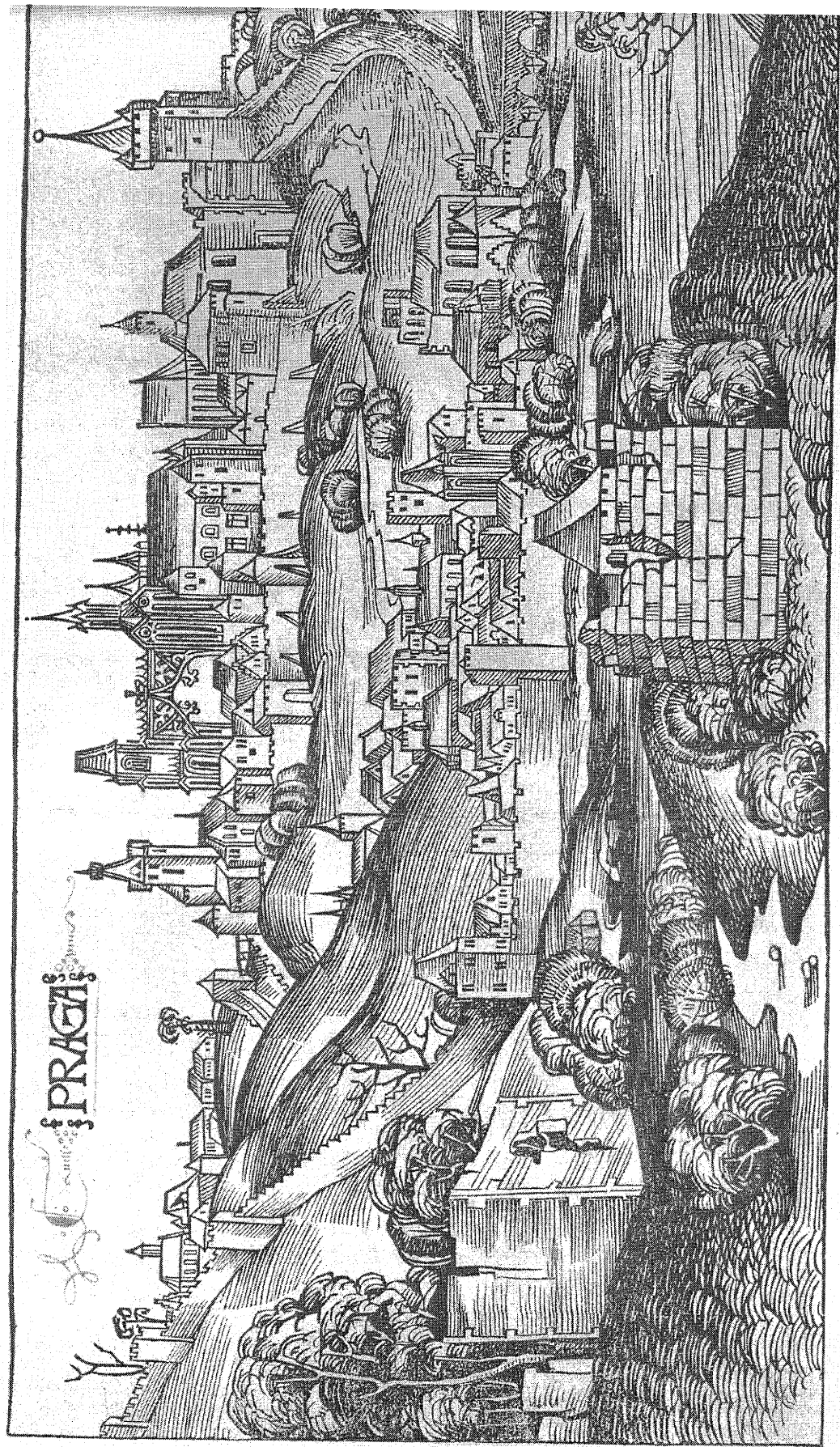
Dolní část východní strany věže a přílehlá arkáda do jižní boční lodi. Reprodukce plánu na zadní straně listu č. 16817 v knihovně vídeňské Akademie výtvarných umění

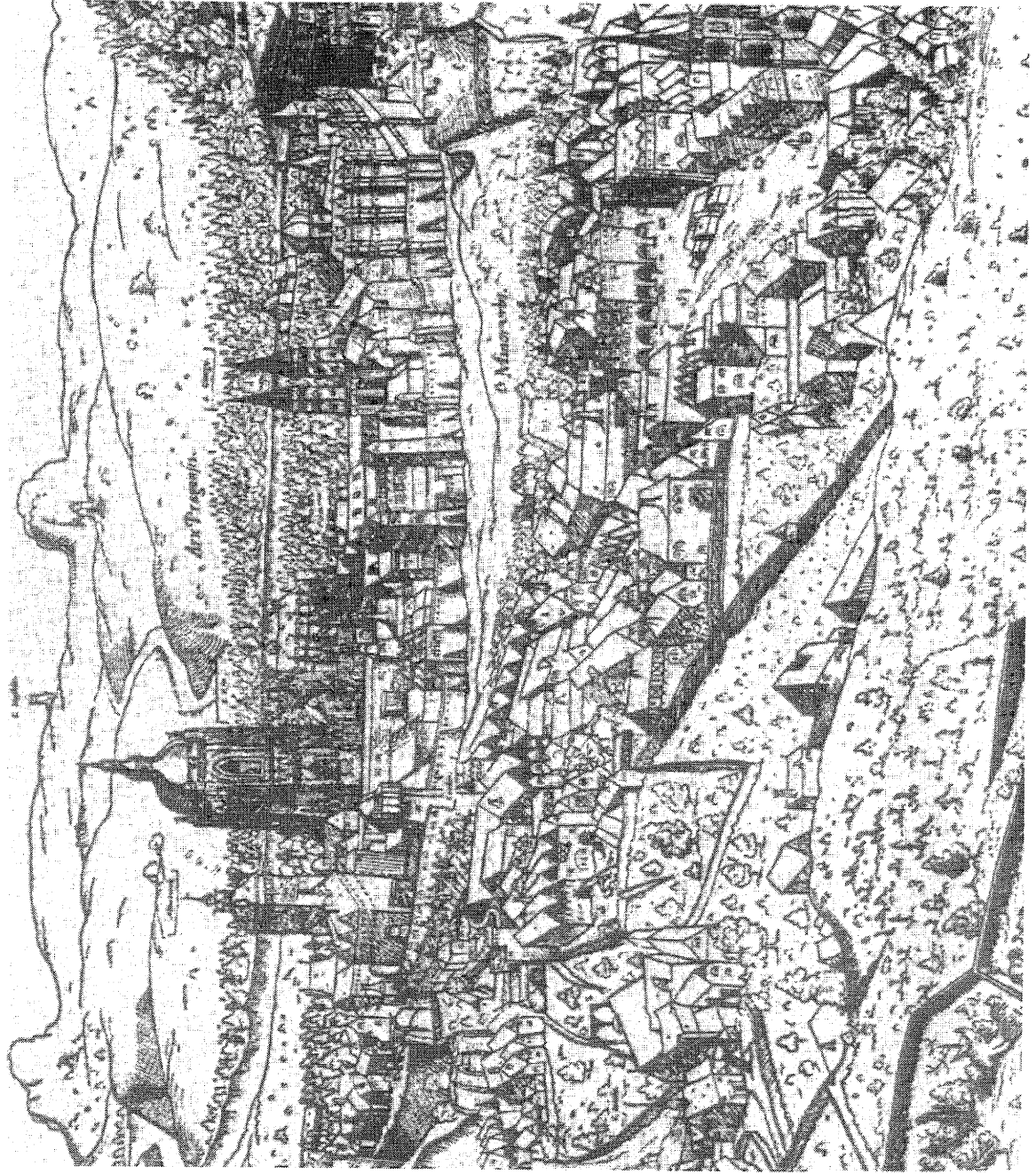
Reprodukce plánu Petra Parlěře, řez
ochozem, kaplí sv. Zikmunda a
zevním opěrným systémem, list č.
16821 v knihovně vídeňské Akademie
výtvarných umění

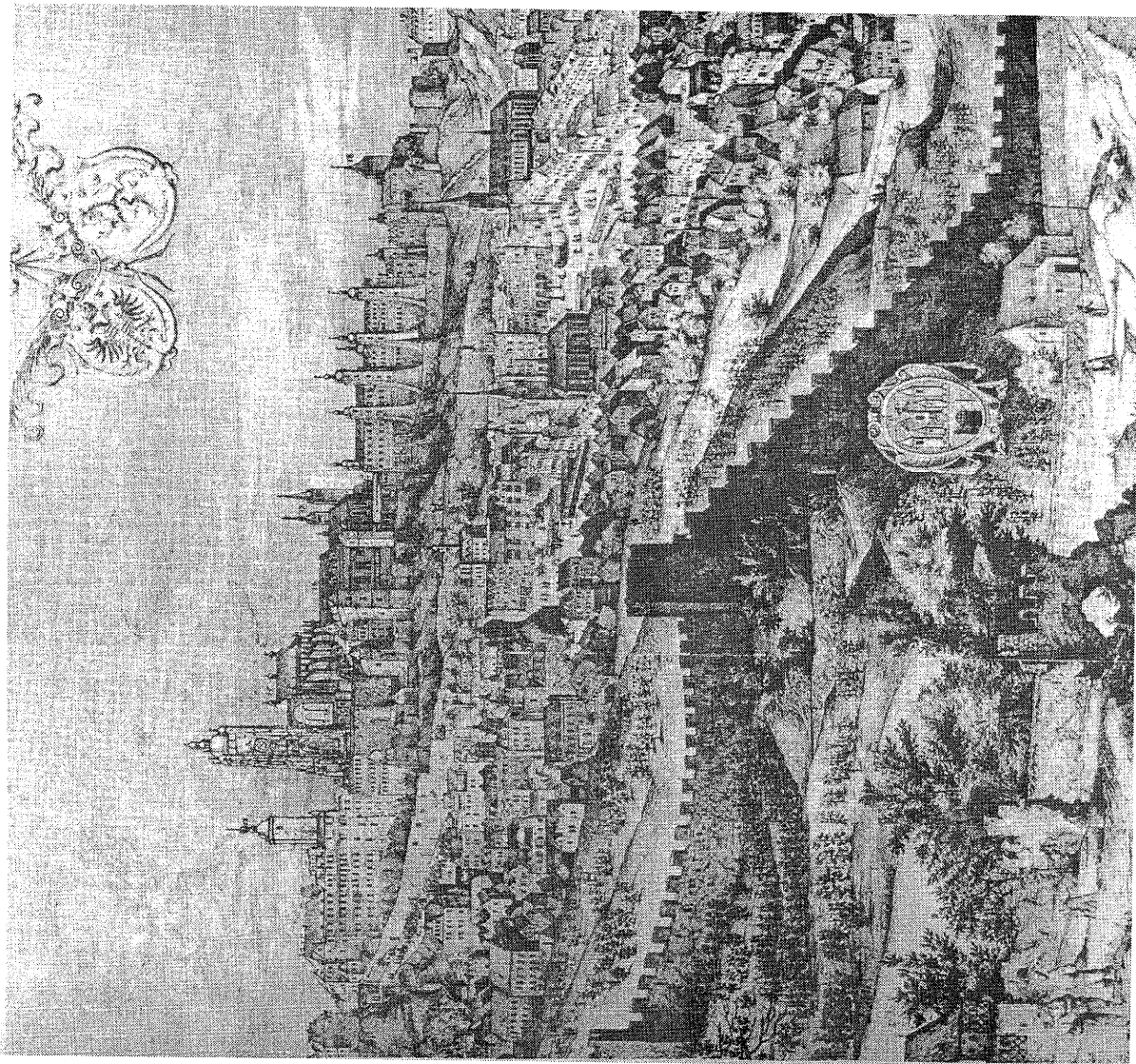
Michael Wohlgemuth a Wilhelm Pleydenwurf: Praha roku 1493,
dřevoryt z knihy H. Schedela Liber chronicarum, Norimberg 1493

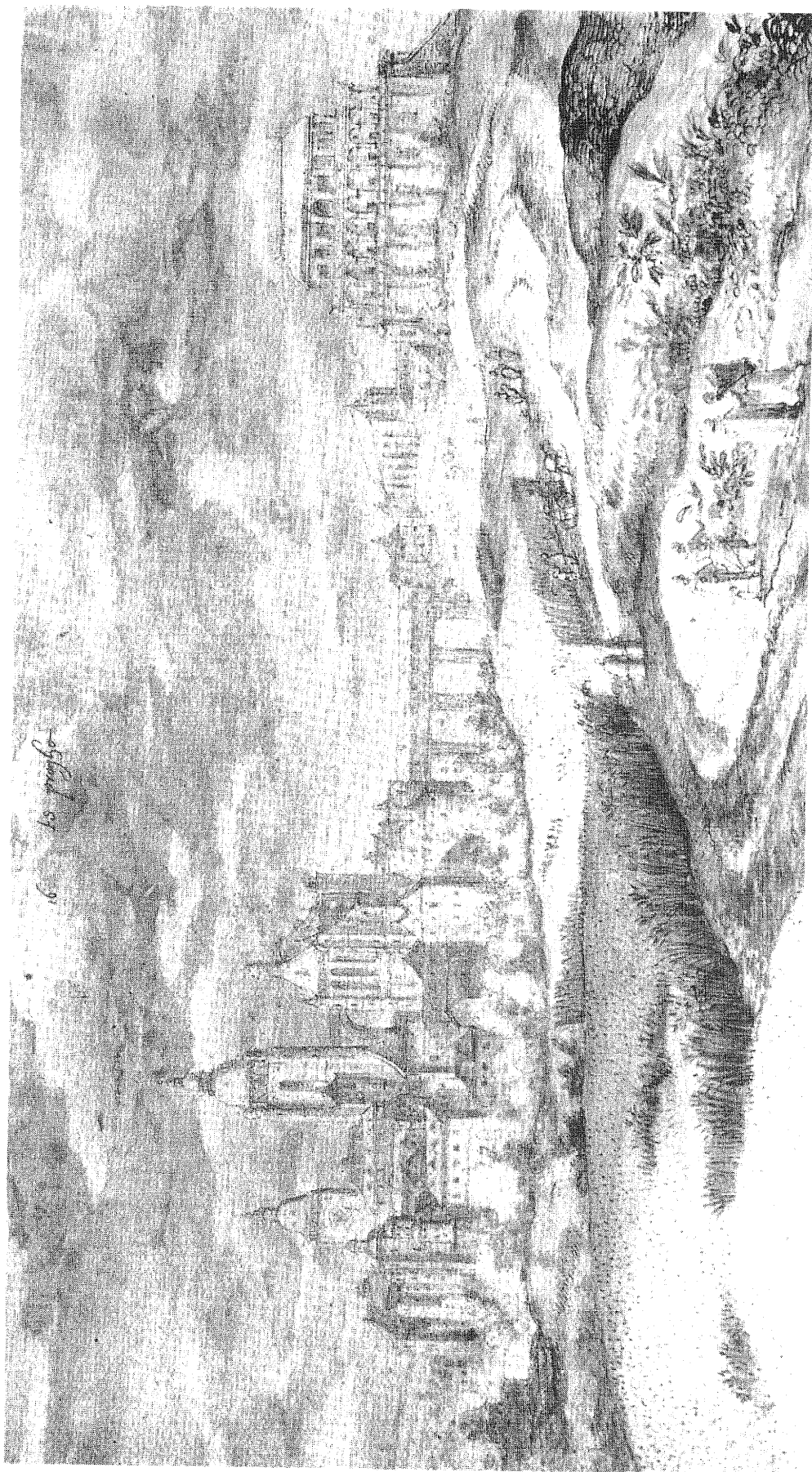
Jan Kozel a Michael Petrl z Annabergu: Pohled na Prahu z roku 1562, detail

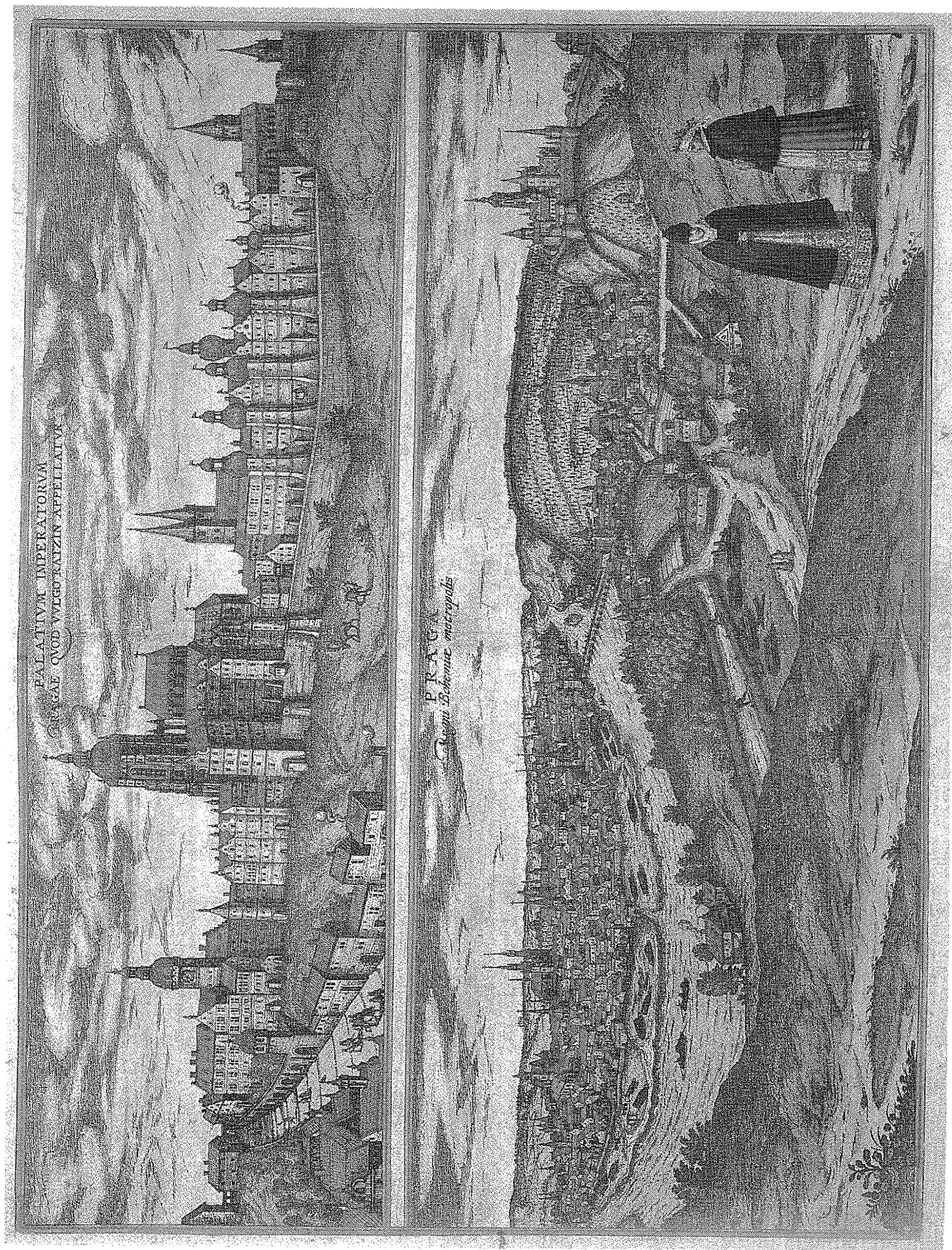
Philipp van den Bossche, Johannes Wechter, Egidius Sadeler: Praha z roku 1606, detail

Pieter Stevens: Pražský hrad, lavírovaná kresba perem, Muzeum hl. města Prahy (ztraceno)

F. Hoogenberghe podle J. Hoefnagela: Pražský hrad a pohled na Prahu z Letné,
Civitates orbis terrarum G. Brauna (V. svazek)

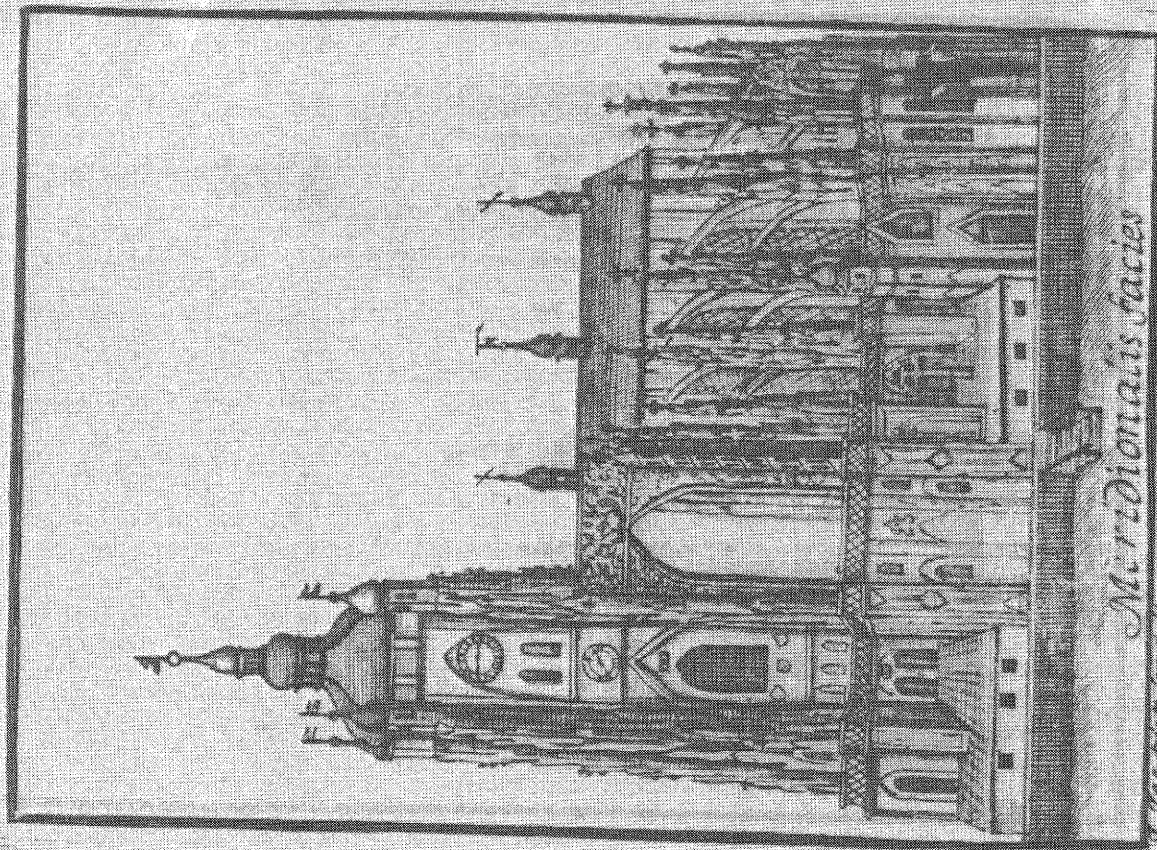

**Pohled na Pražský hrad a Malou Stranu
při vpádu Pasovských v roce 1611,
ilustrace z německého rukopisu Paměti
Jindřicha Hýzla z Chodů, Národní
muzeum v Praze**

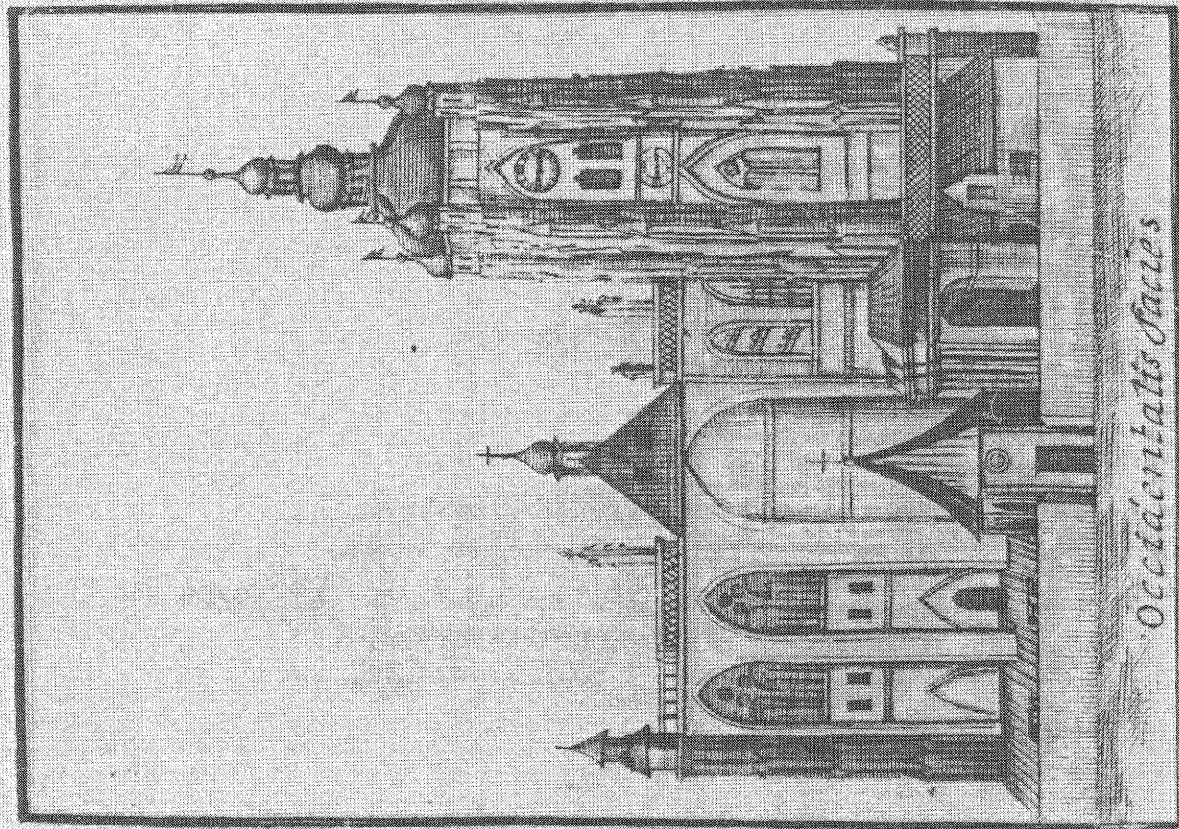
kaone so wertz eris auf den dörffern und da es nicht weiter schickt ist er
kandt dem loss und der lauter den felsen hinwider in die dörffern gefra
gen wie auch mit groffen wunden davon kommt wann in die dörffern mit
mit drängen und dachern eracht wird aus löndt gezogen und lod gefra
gen. Also auf öden seiten in ländtlicher ländt der Passawischen in
mese dan der königlichen dann vorwunder lant und dörffern der dörffern
war niemandt nicht gedien und geschicket worden als dörffern dörffern

J.J. Dietzler: Pohled na chrám sv. Víta od jihu (z knihy J. Beckovského, Kurtzer Entwurff, Praha 1721)

J.J. Dietzler: Pohled na chrám sv. Víta
od západu (z knihy J. Beckovského,
Kurtzer Entwurff, Praha 1721)

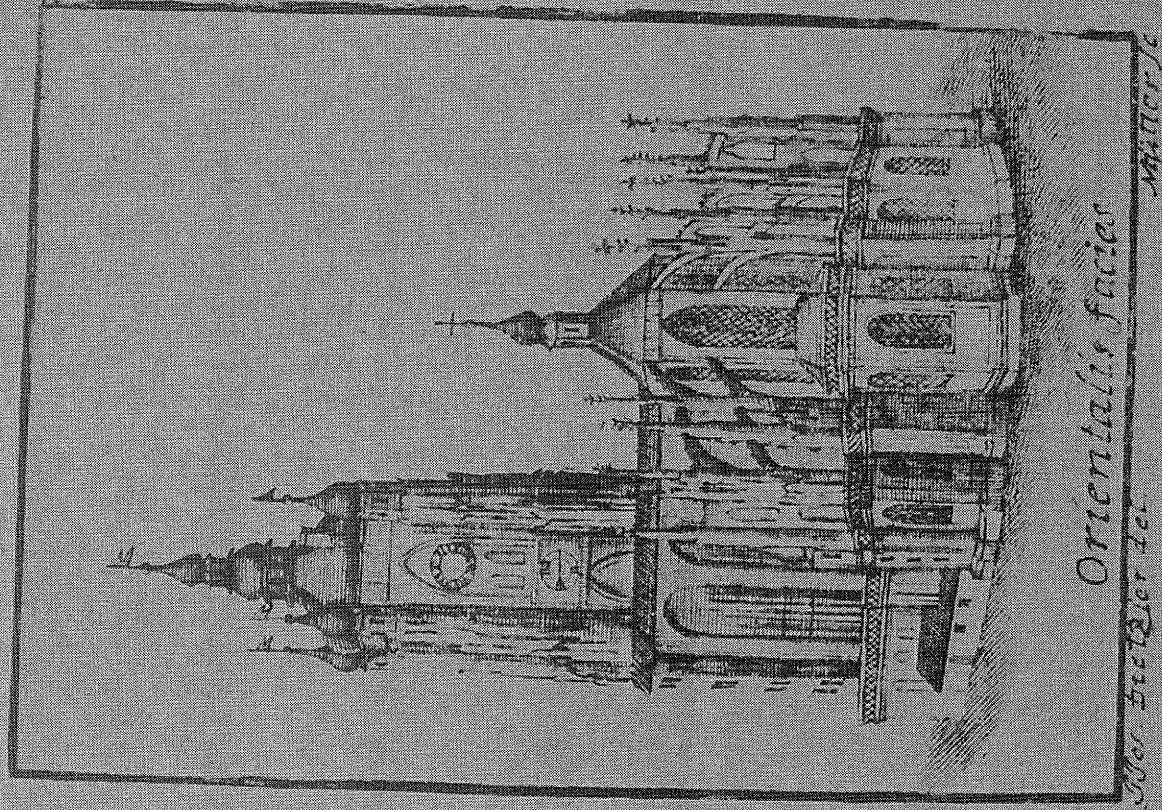
Occidentalis Sanies

Da Dietzler del

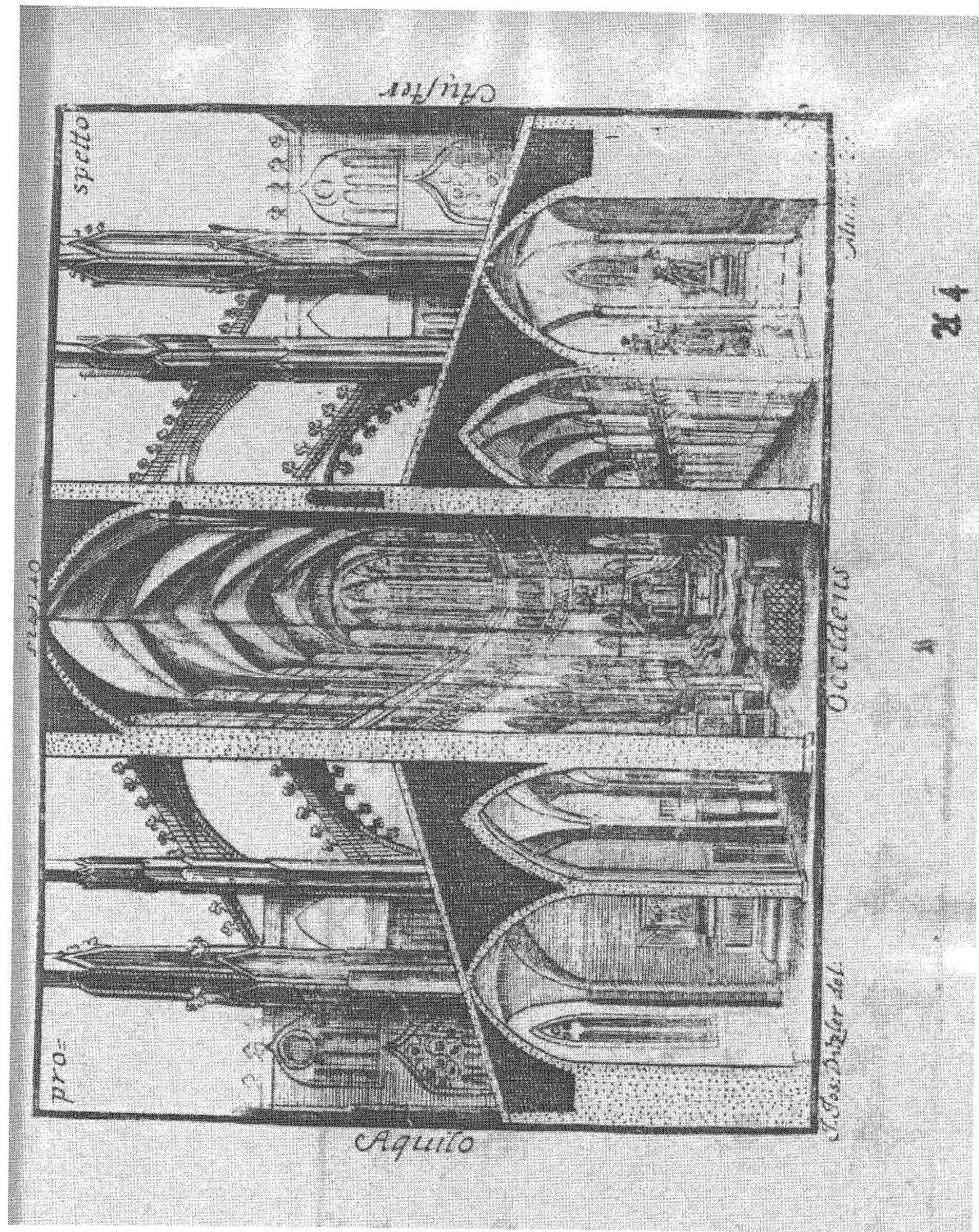
Müller sc

J.J. Dietzler: Pohled na chrám sv. Víta
od východu (z knihy J. Beckovského,
Kurtzer Entwurff, Praha 1721)

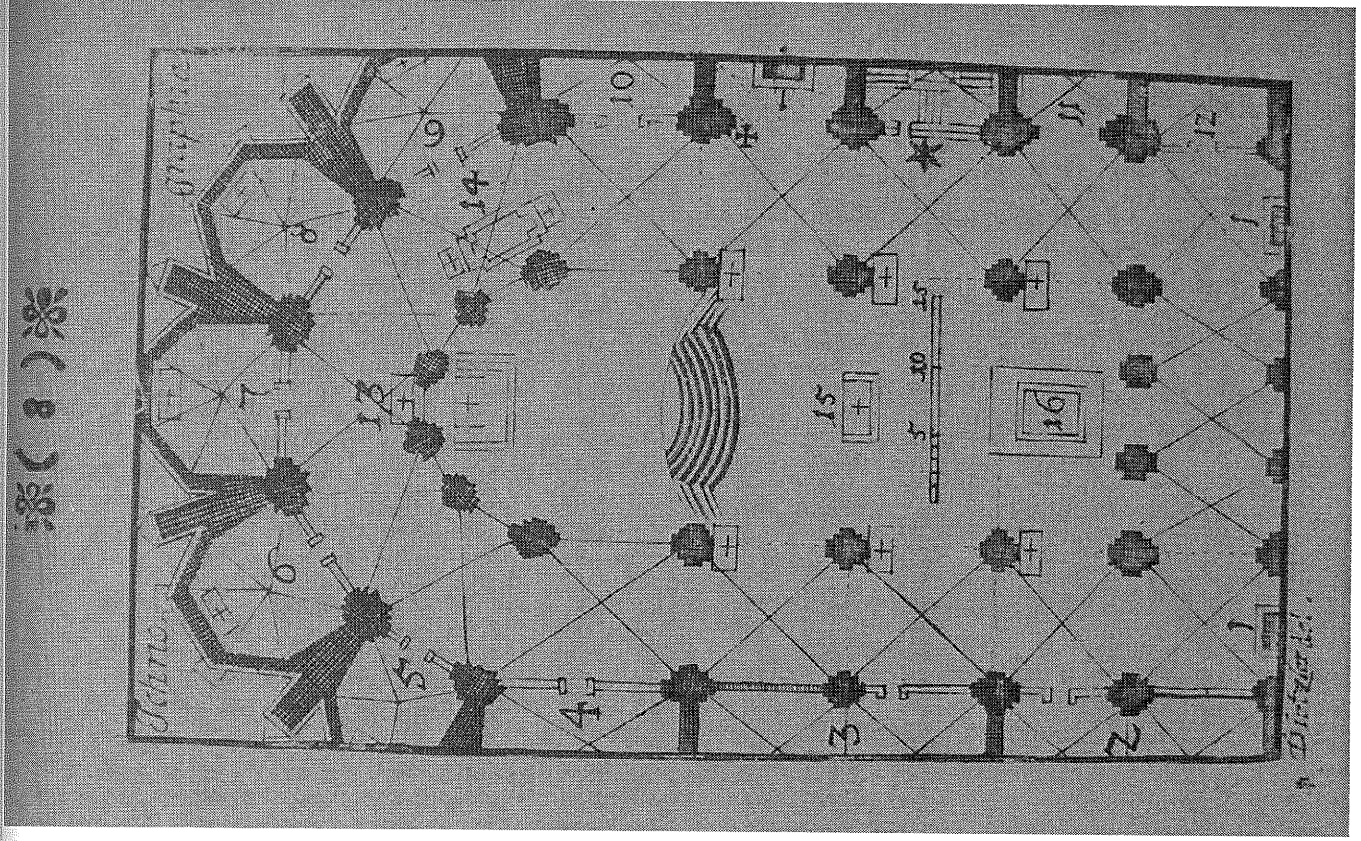
✻ (5) ✻

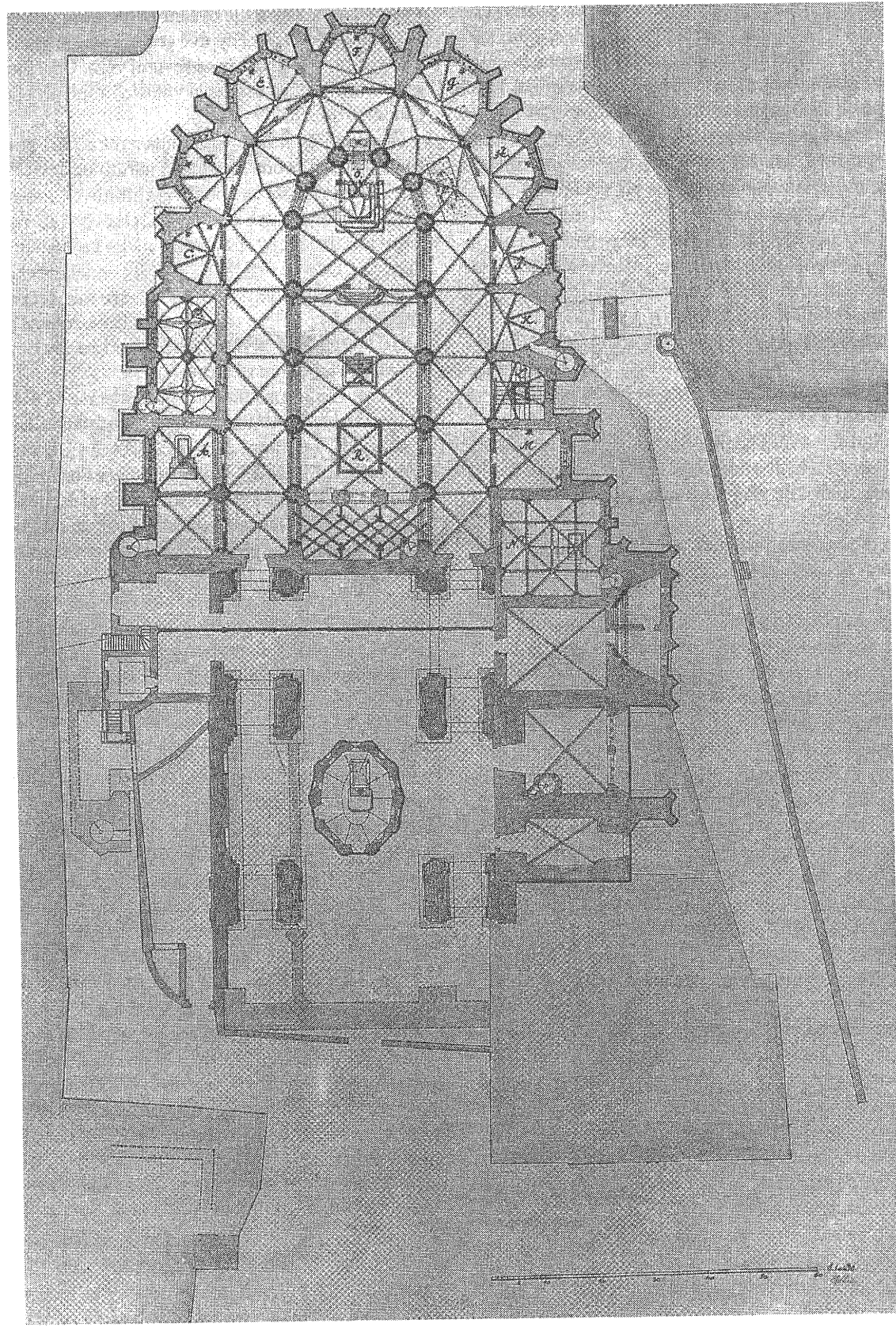
J.J. Dietzler: Řez chrámem sv. Víta (z knihy J. Beckovského, Kurtzer Entwurff, Praha 1721)

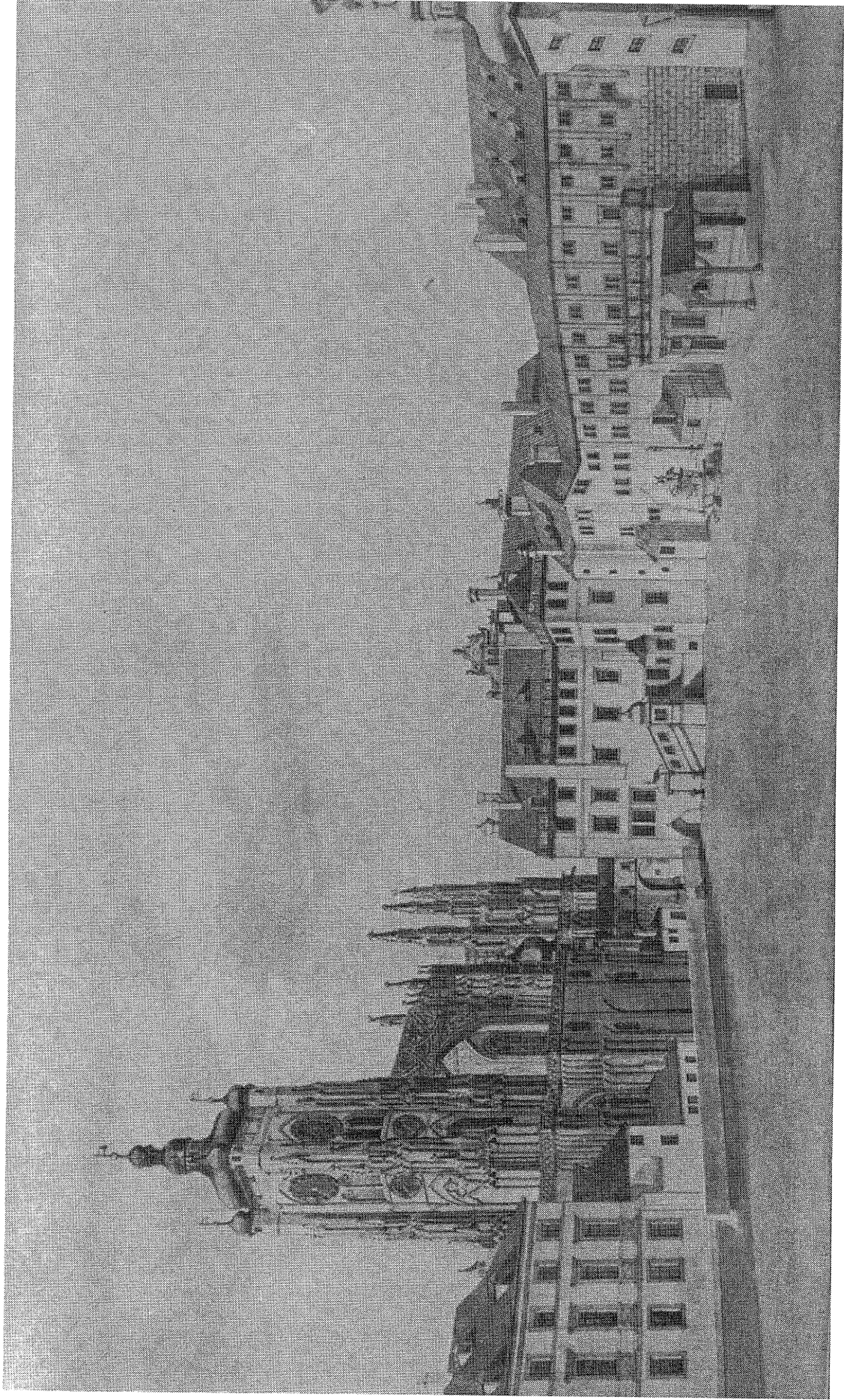
J.J. Dietzler: Púdorys chrámu sv. Víta
(z knihy J. Beckovského, Kurtzer
Entwurff, Praha 1721)

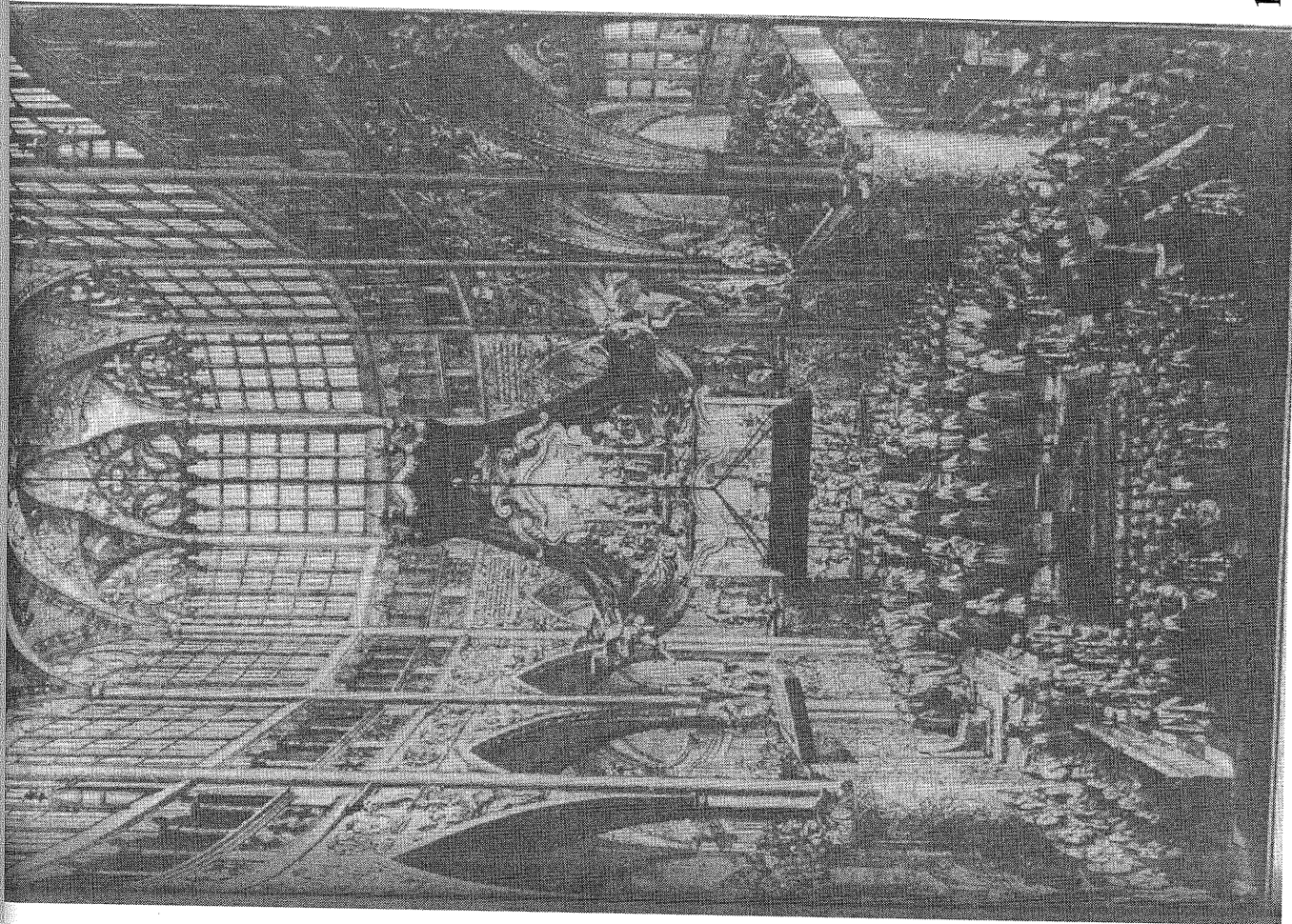
Plán svatovítské katedrály se zakreslením zdiva odhaleného při sondážním výkopu
Jana Jindřicha Dinebiera v roce 1730

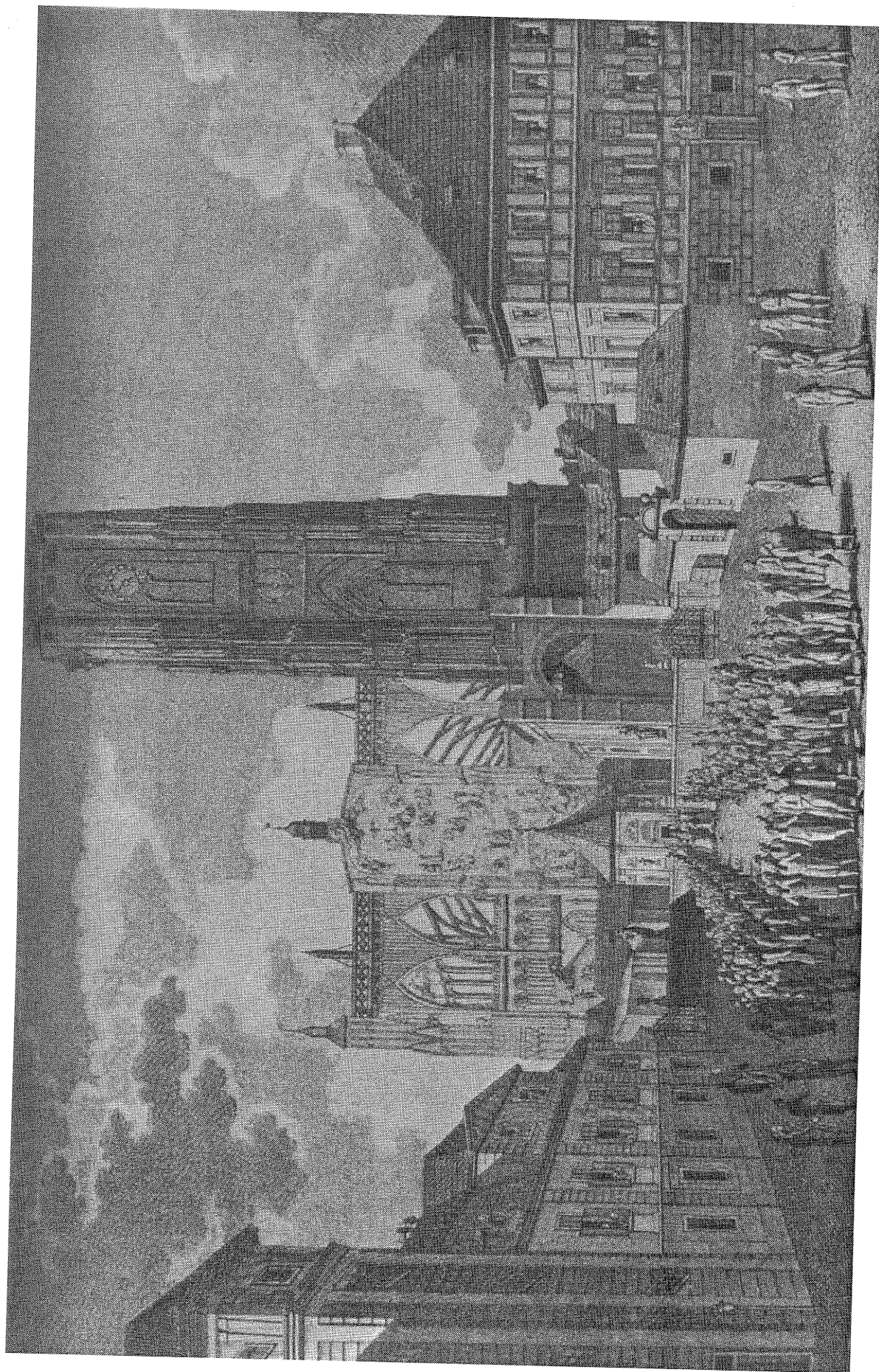
J.J. Dietzler: Třetí hradní nádvoří roku 1733

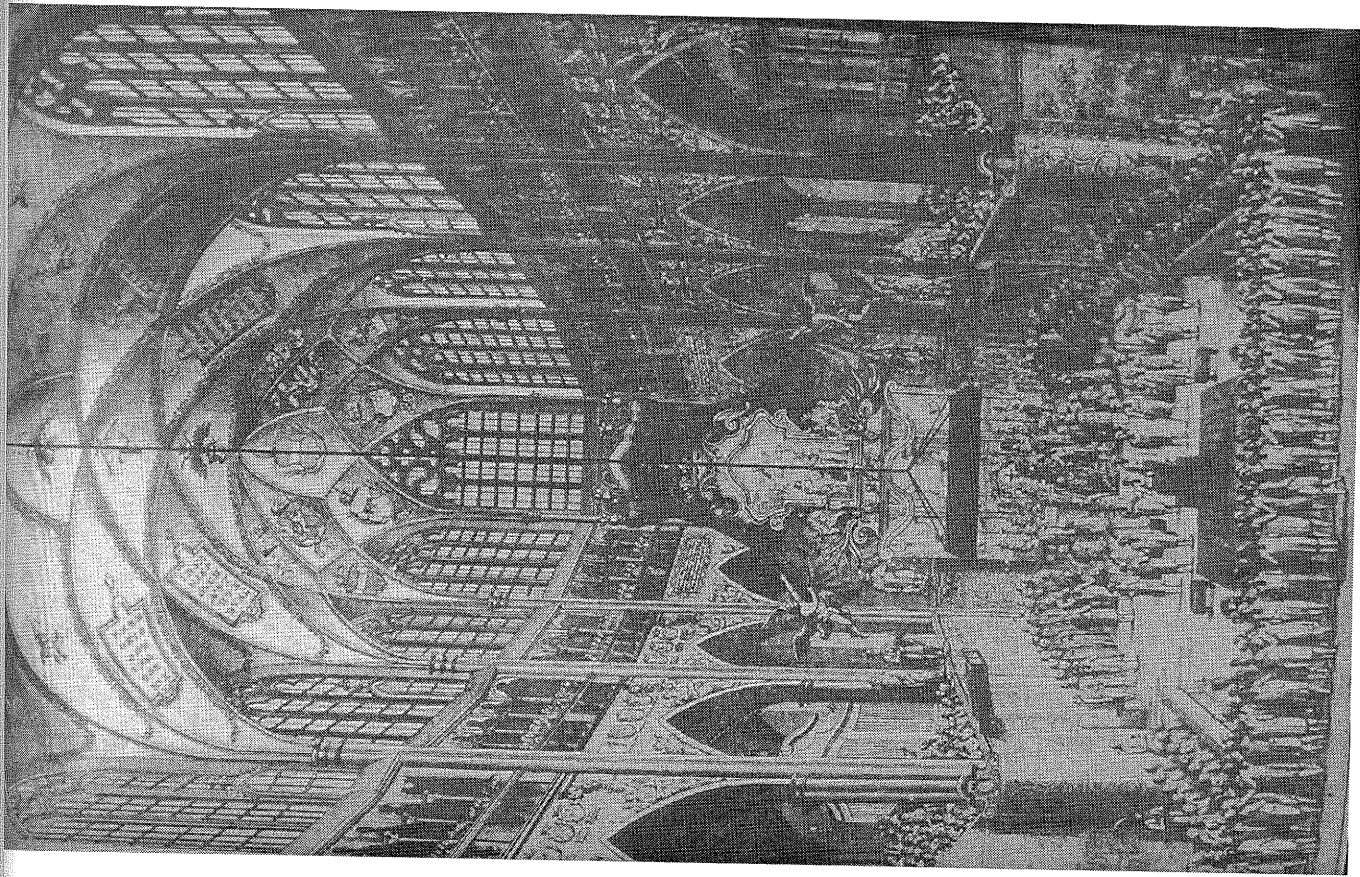
J.J. Dietzler: Korunovace Marie Terezie
roku 1743

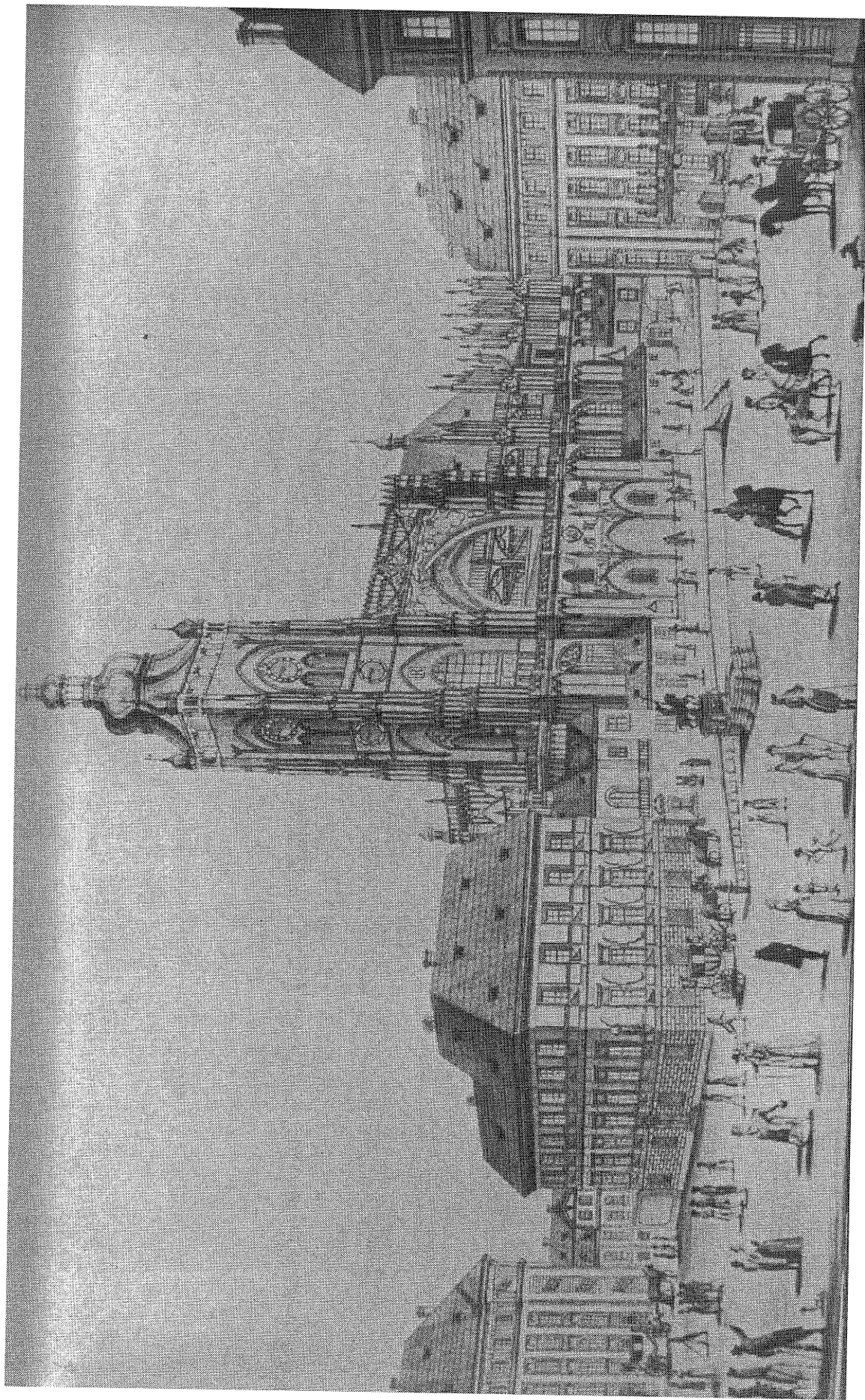
K. Pluth: Nádvoří před západním průčelím katedrály
s korunovačním průvodem Leopolda II. roku 1791

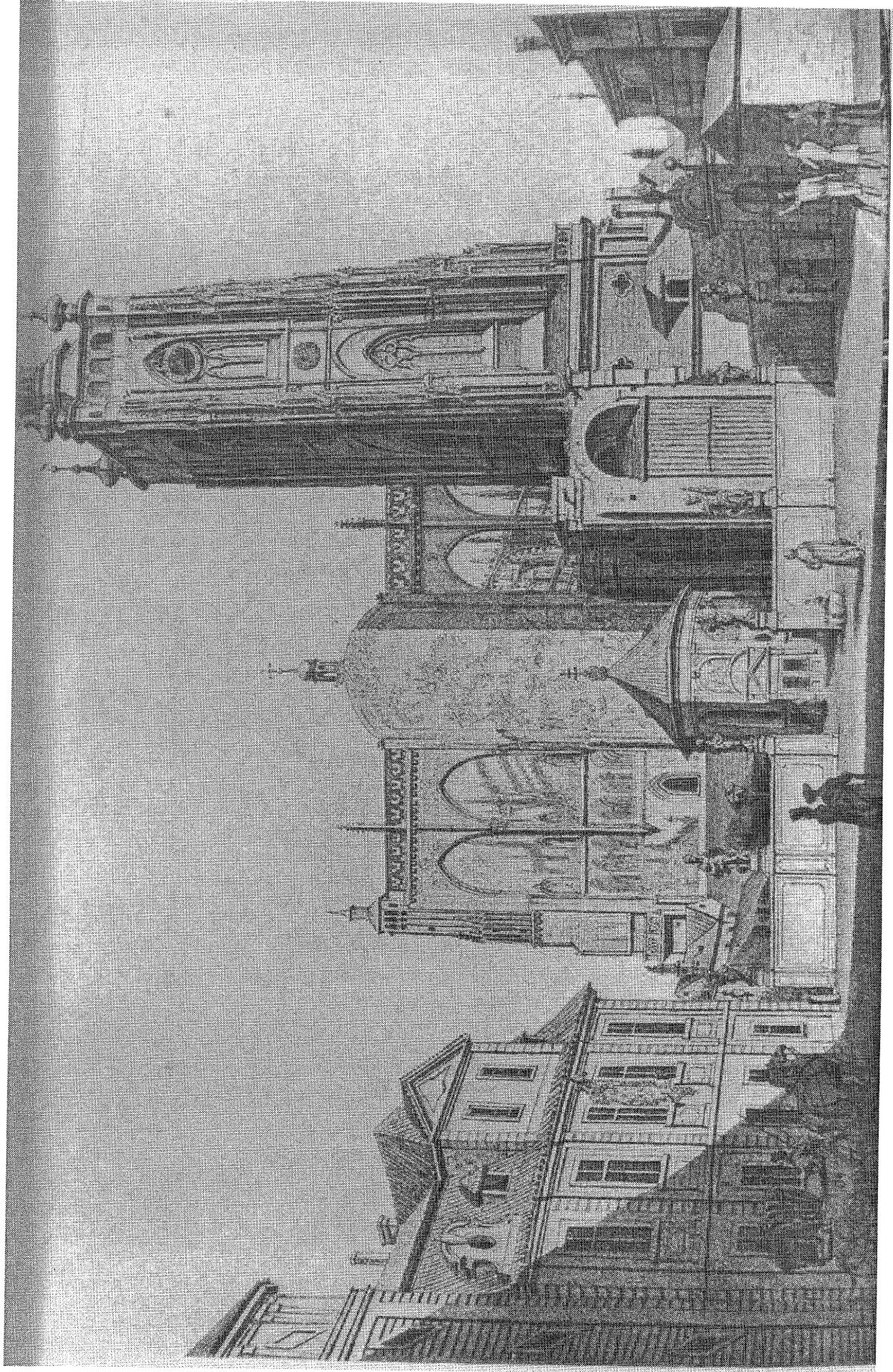
K. Pluth: Korunovace Leopolda II.
roku 1791

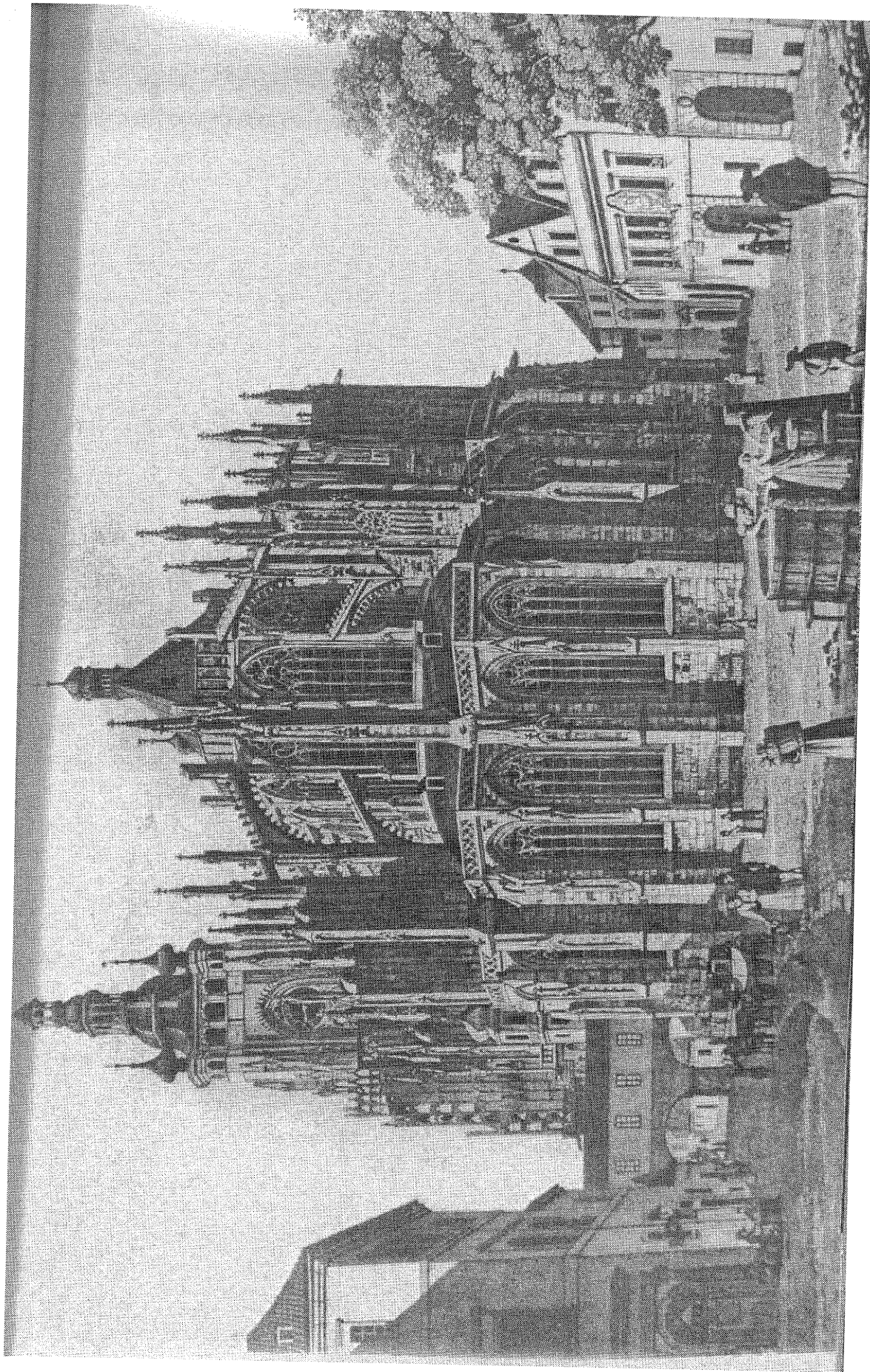
F. a F. Hegerové: Třetí hradní nádvoří roku 1792

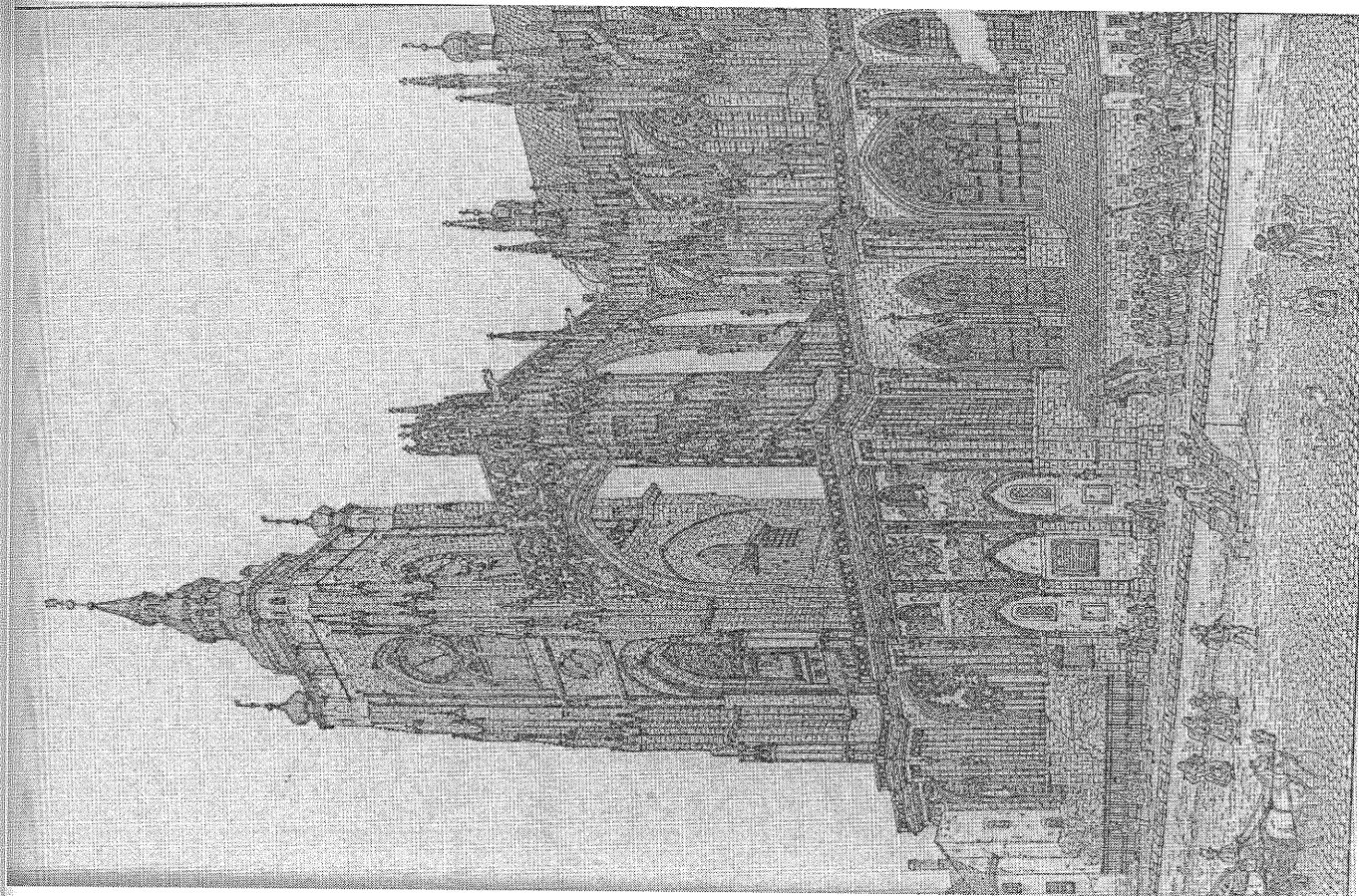
J. Šembera: Západní průčelí chrámu, kolem roku 1825

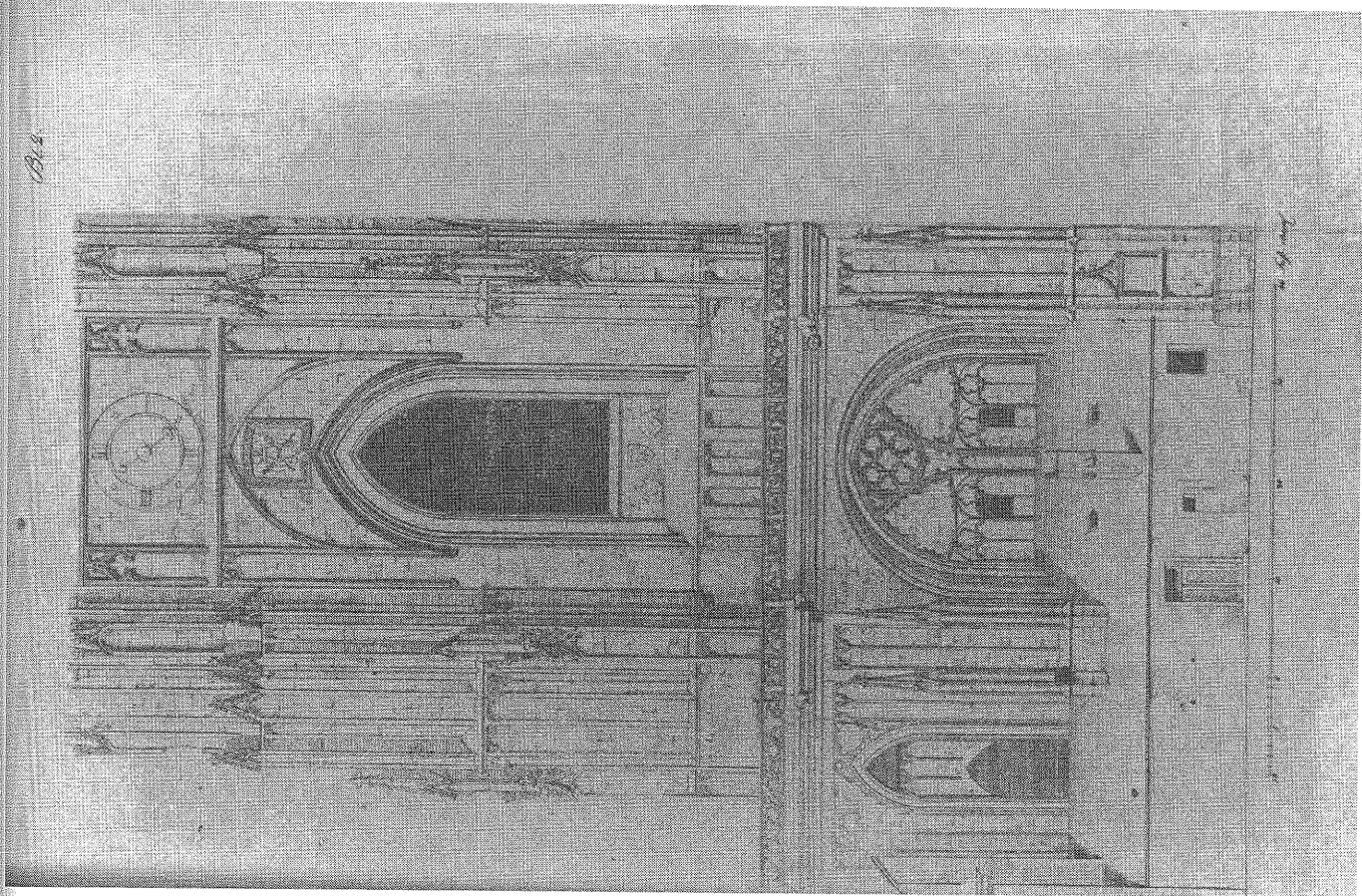
J. Šembera: Svatovítský chrám od východu, kolem roku 1825

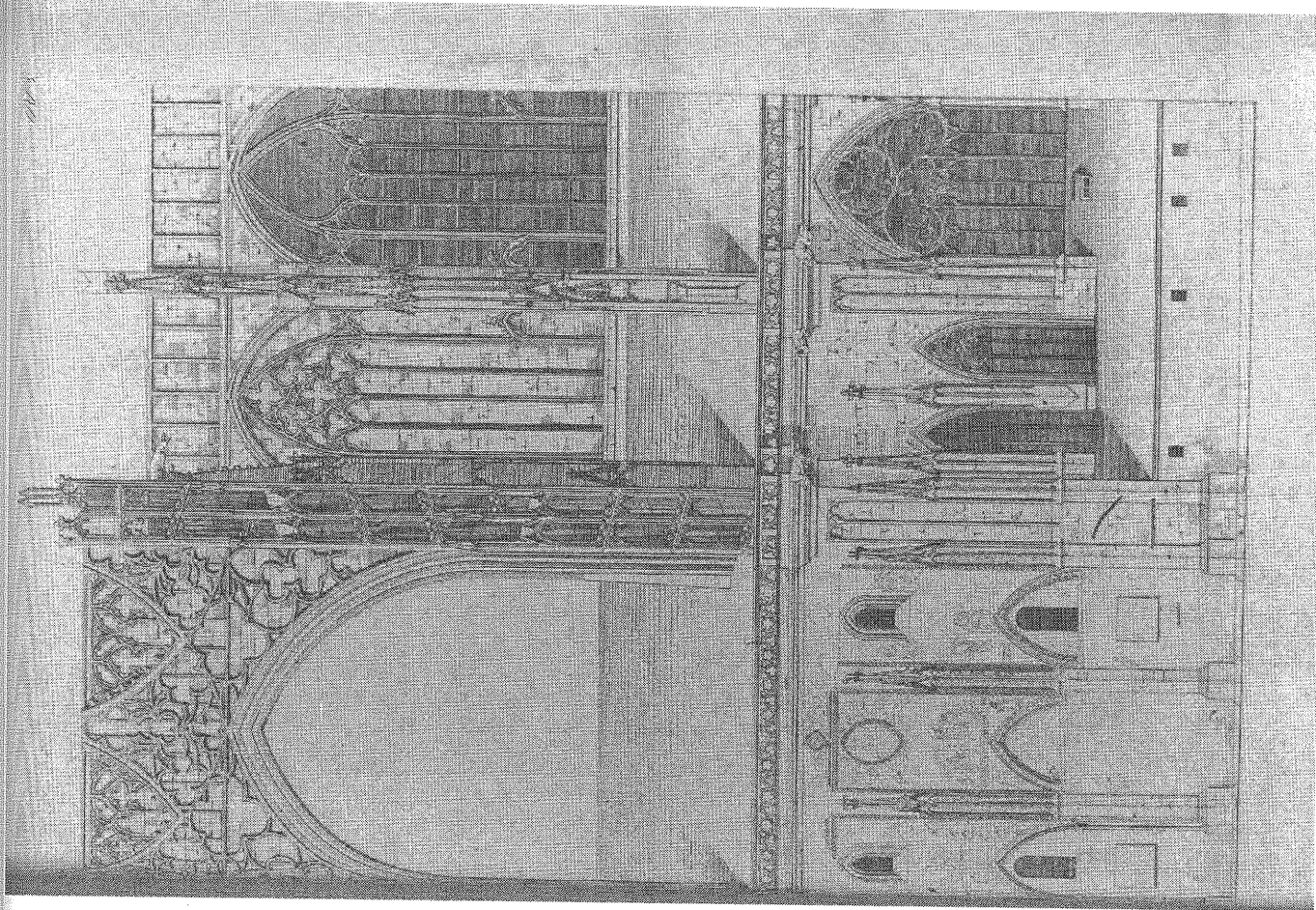
V. Morstadt: Svatovítský chrám
od jihovýchodu, 1826

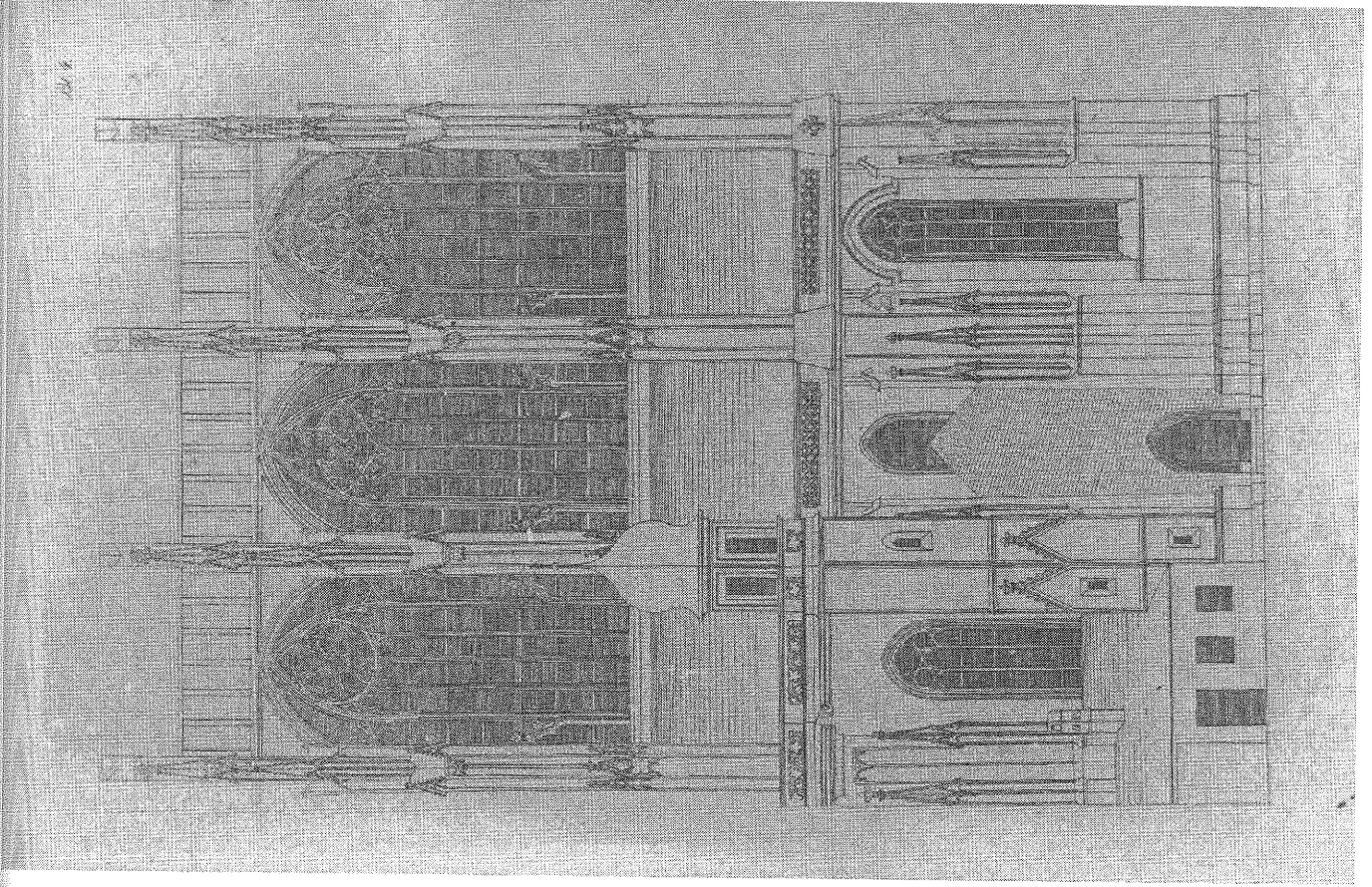
C.J. Senff: Die Domkirche zu St.
Veit in Prag, Berlin 1831

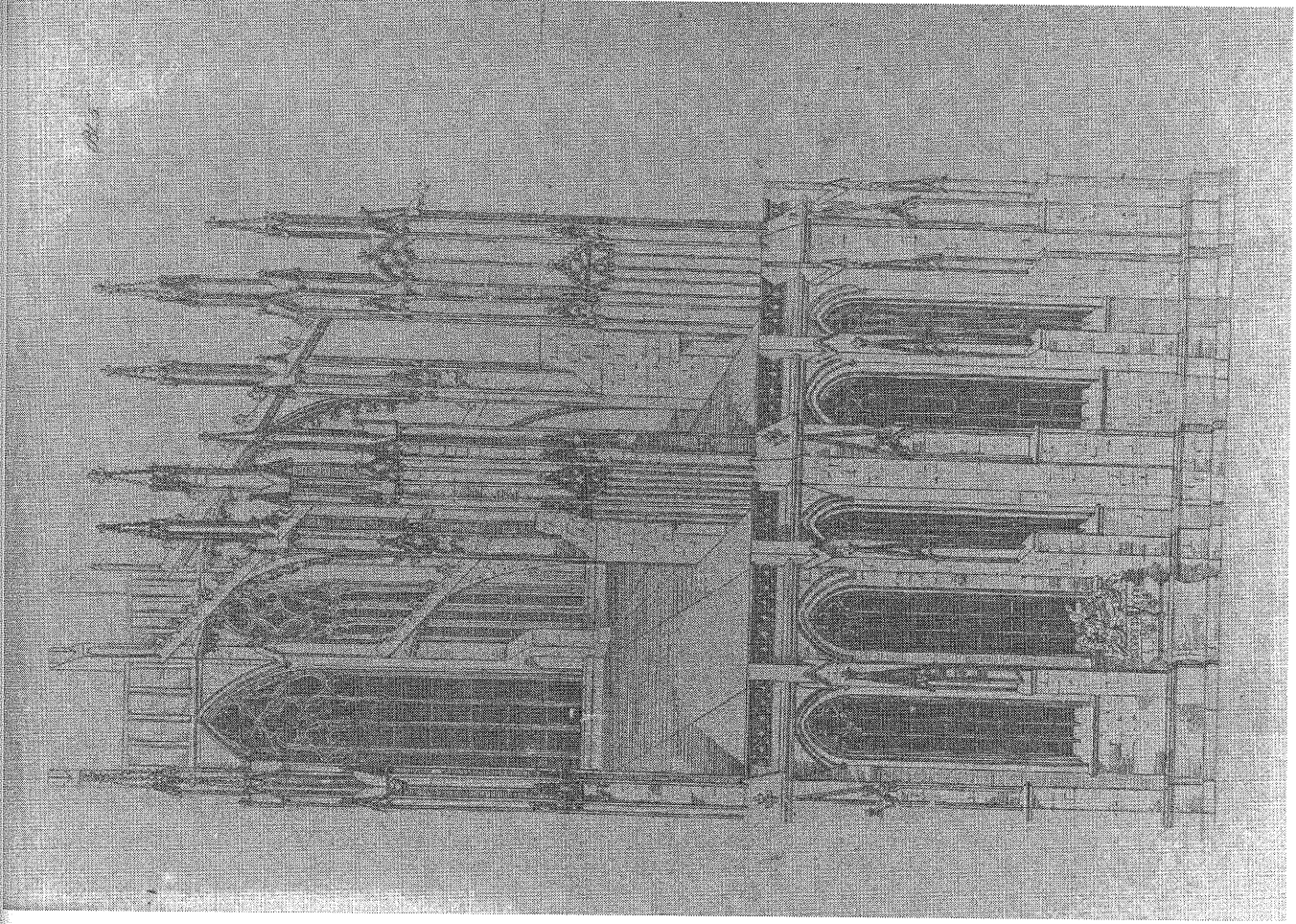
C.J. Senff: Die Domkirche zu St. Veit
in Prag, Berlin 1831

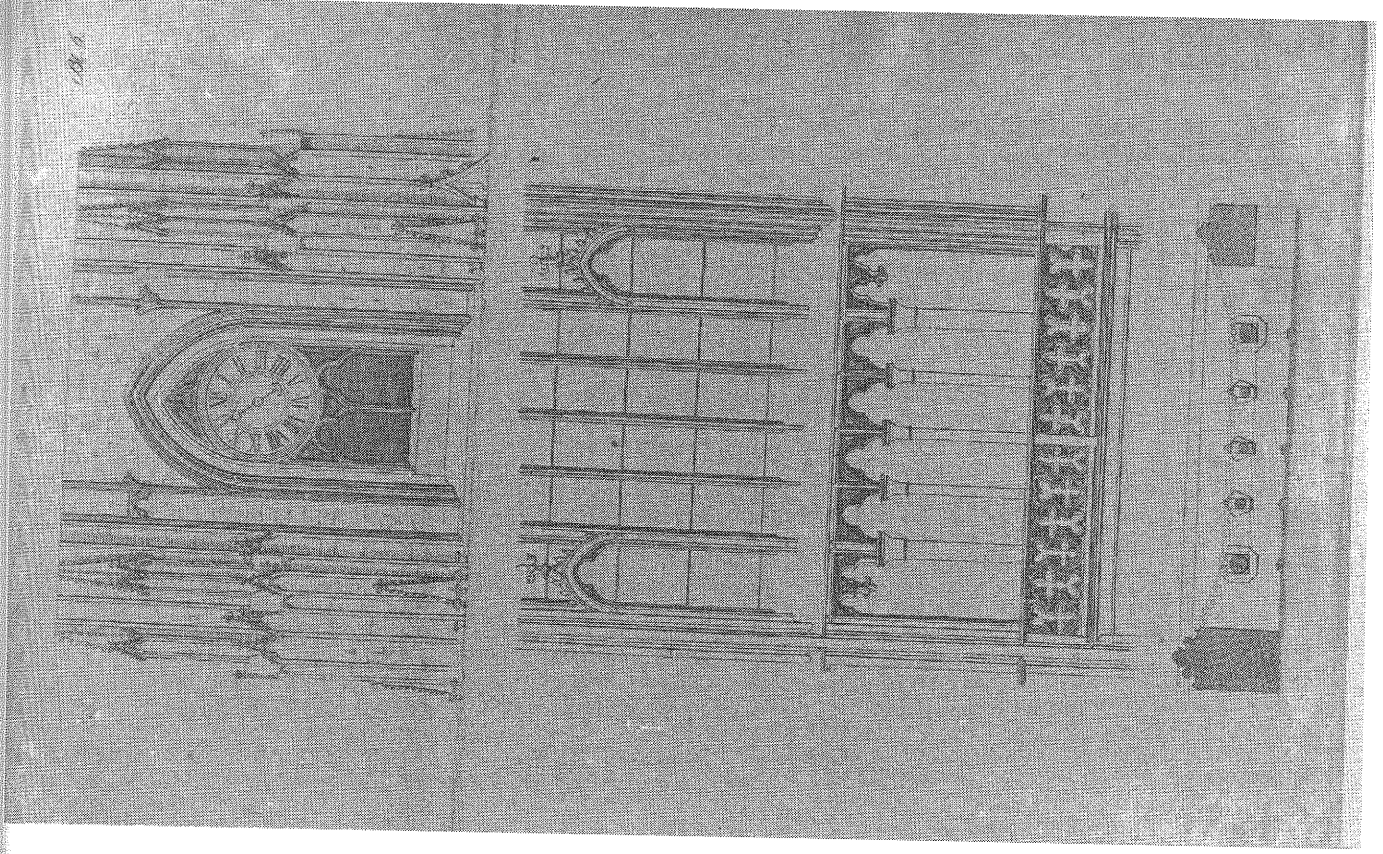
C.J. Senff: Die Domkirche zu St.
Veit in Prag, Berlin 1831

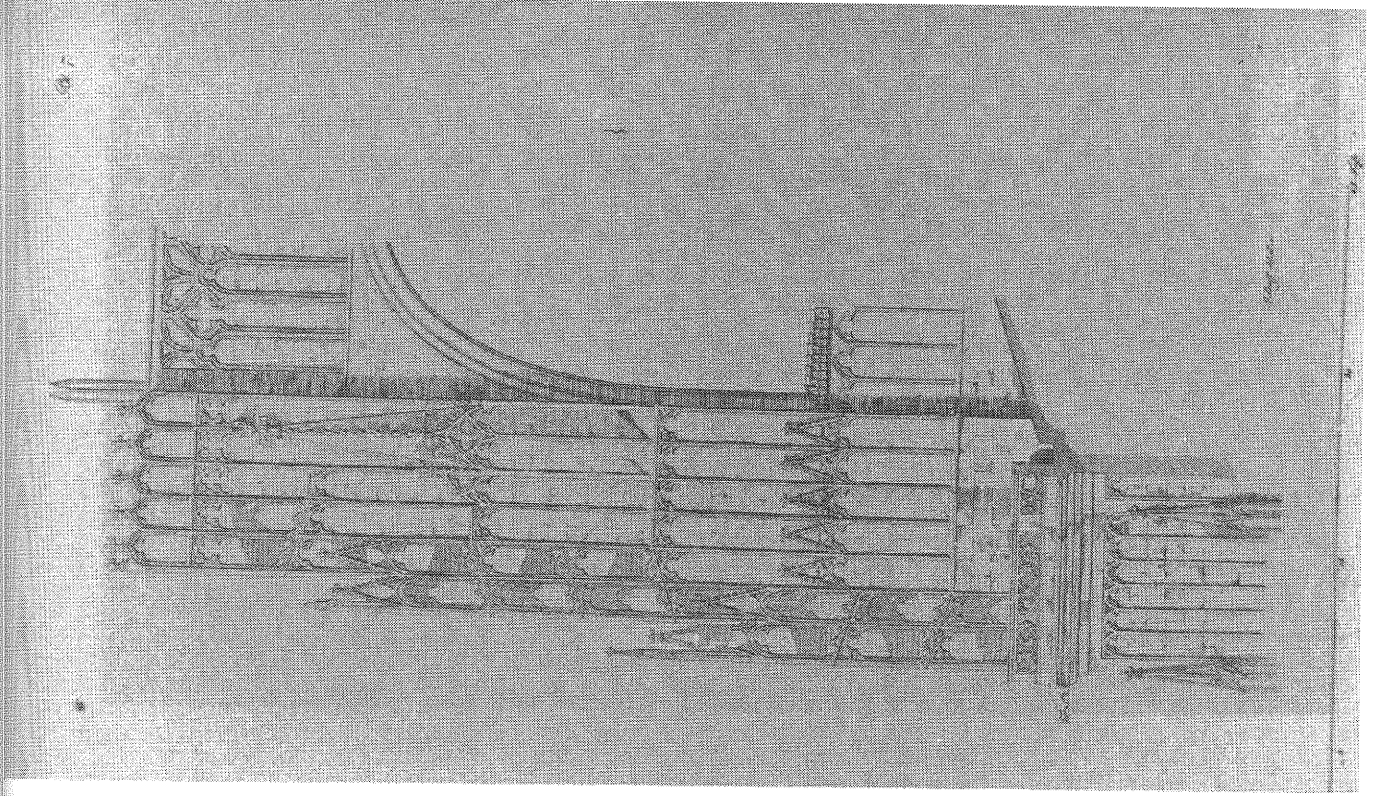
C.J. Senff: Die Domkirche zu St. Veit
in Prag, Berlin 1831

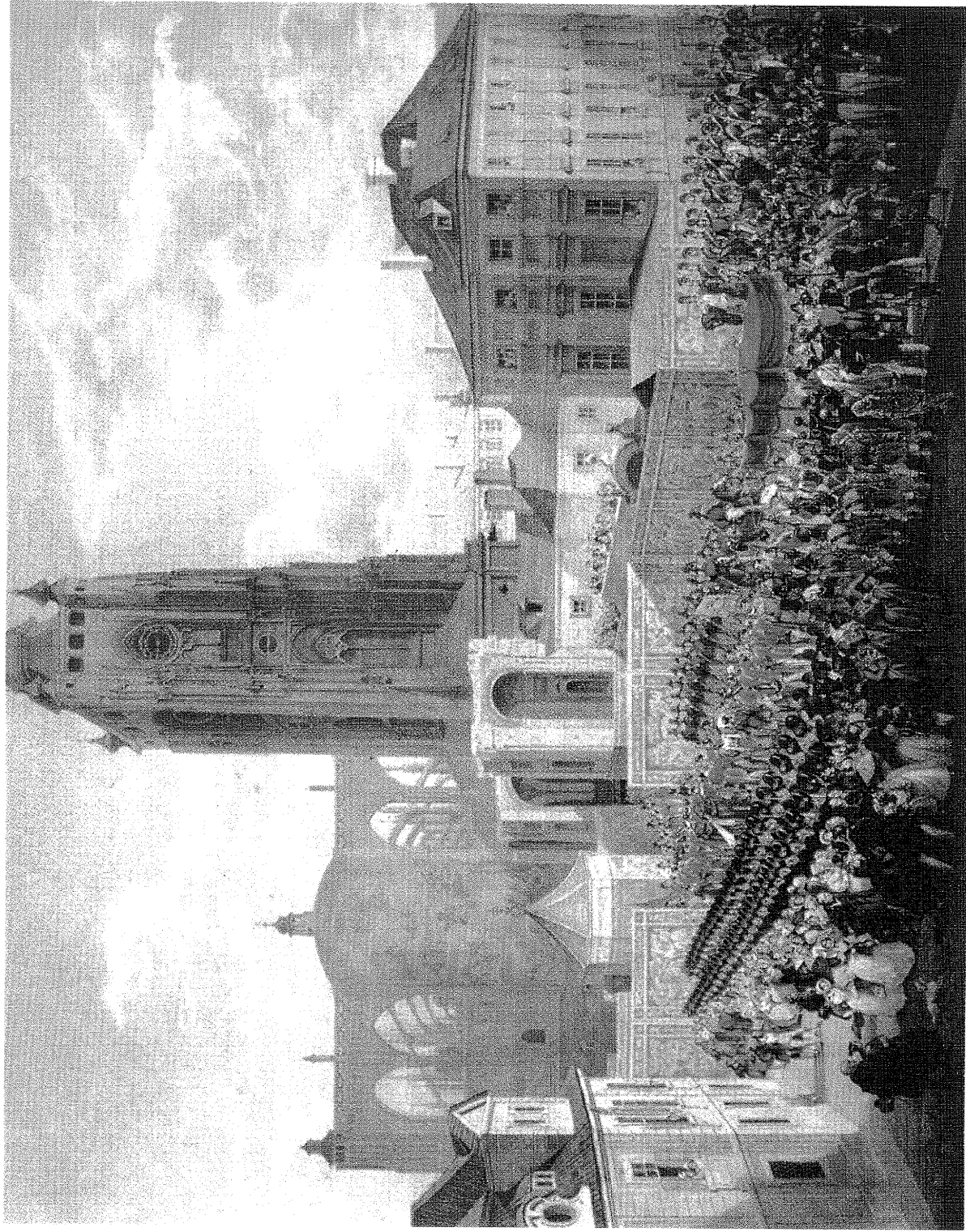
C.J. Senff: Die Domkirche zu St. Veit
in Prag, Berlin 1831

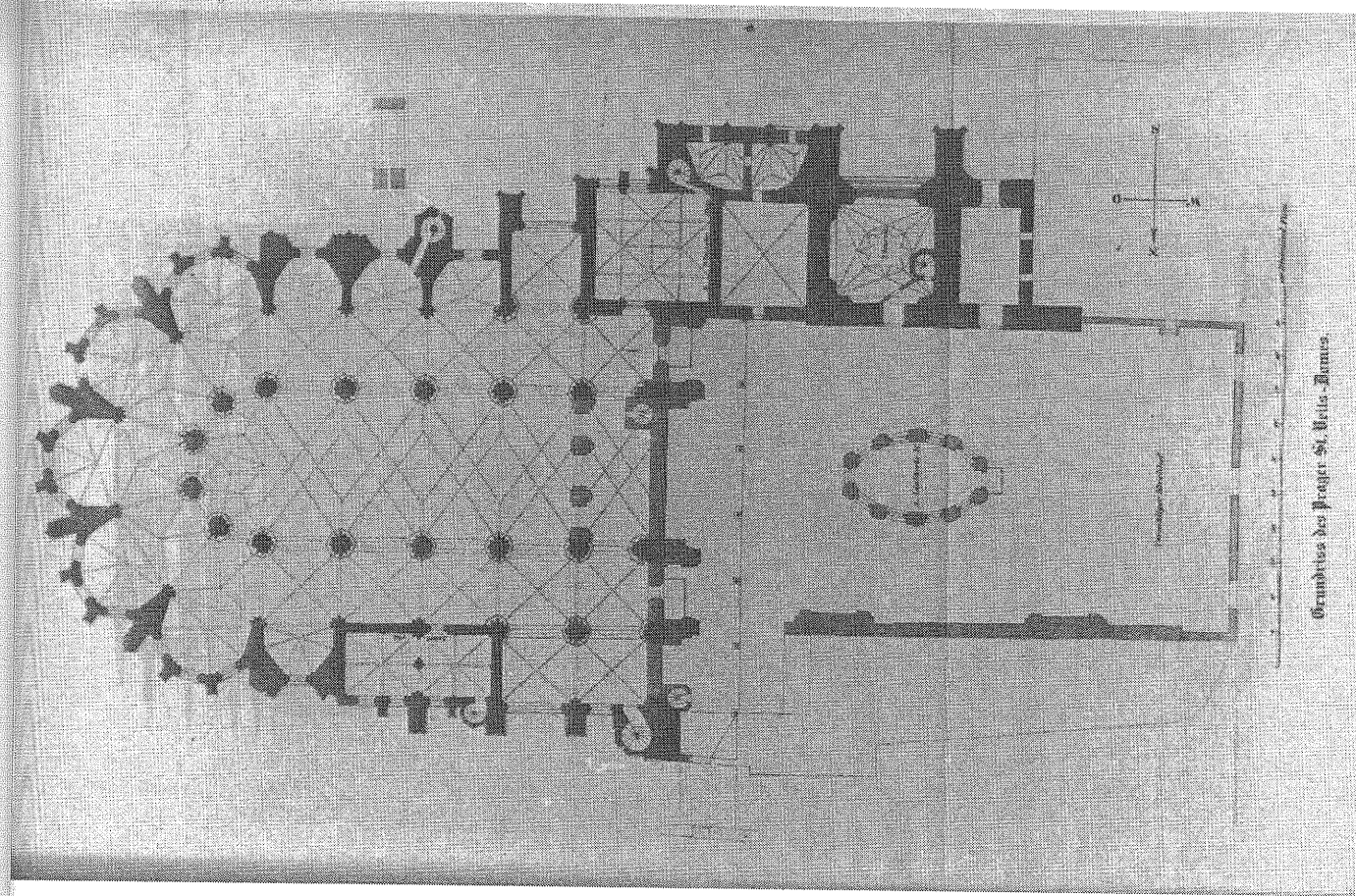
C.J. Senff: Die Domkirche zu St. Veit
in Prag, Berlin 1831

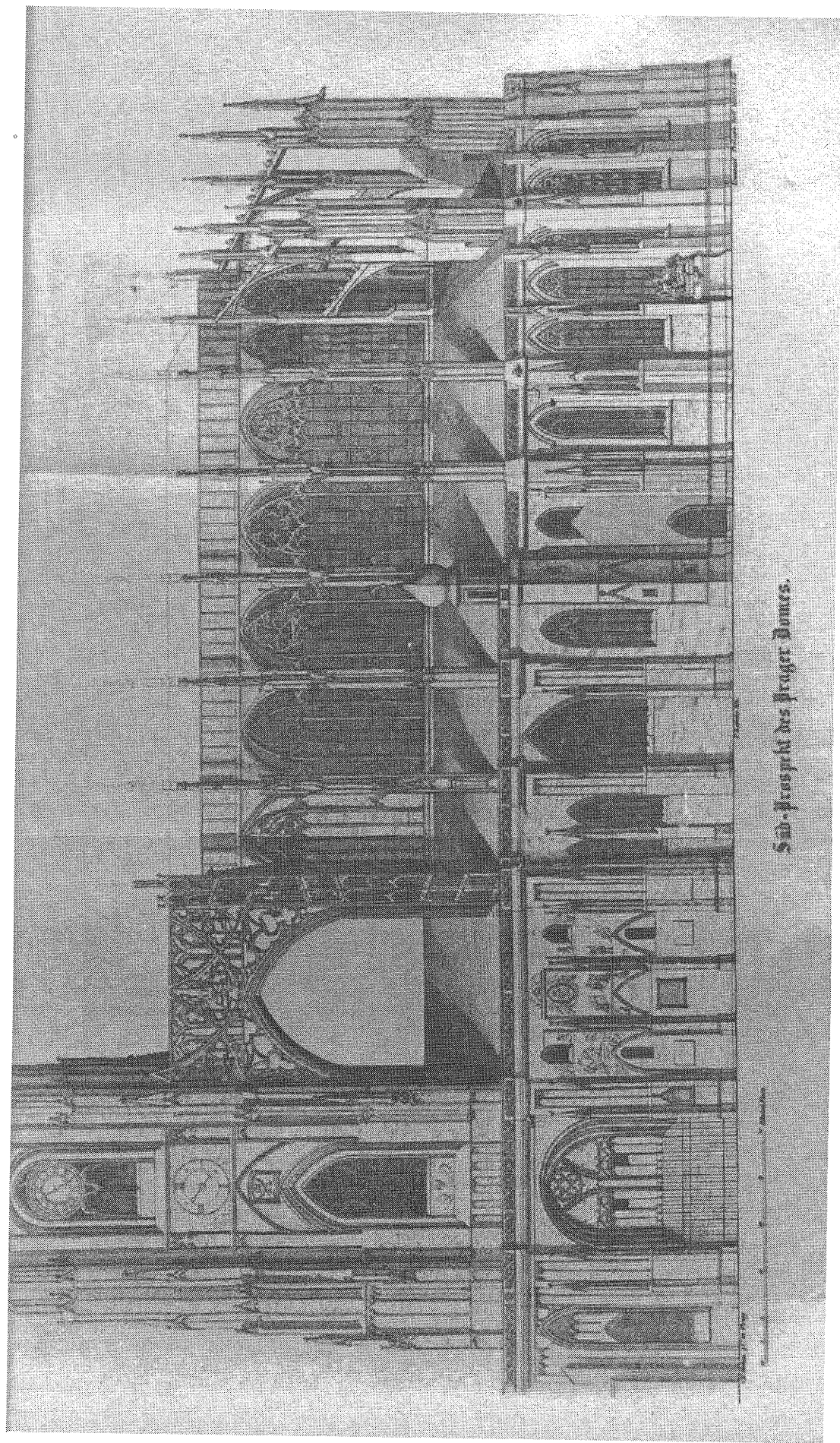
Eduard Gurck : Korunovace císaře Ferdinanda V. českým králem roku 1836,
jedna ze souboru dvanácti litografií

Půdorys katedrály, publikovaný v knize
Legise Glückseliga Der Prager Dom zu
St. Veit, Praha – Litoměřice 1855

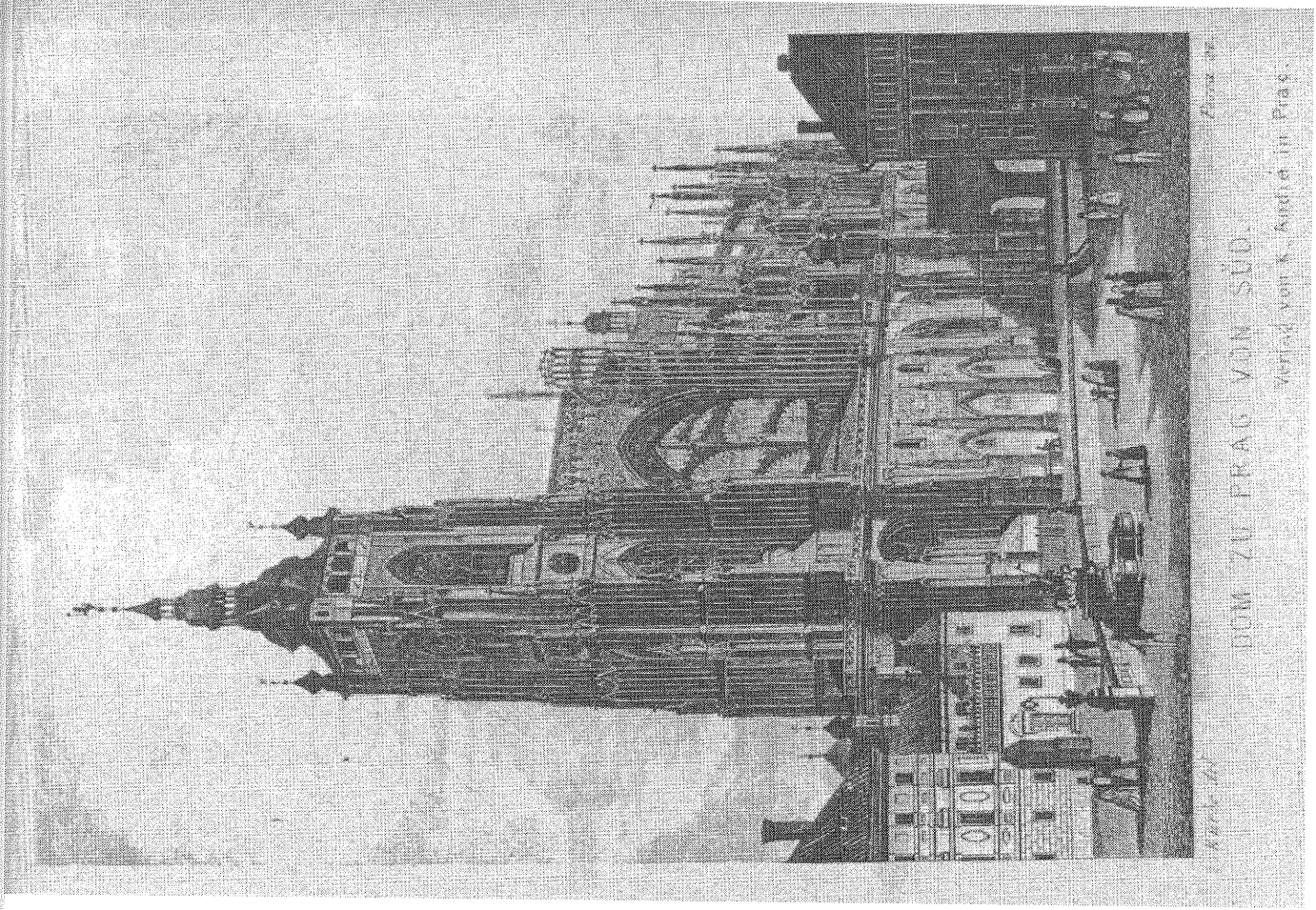

Pohled na katedrálu od jihu v knize Legise Glückseliga Der Prager Dom zu St. Veit, Praha –
Litoměřice 1855

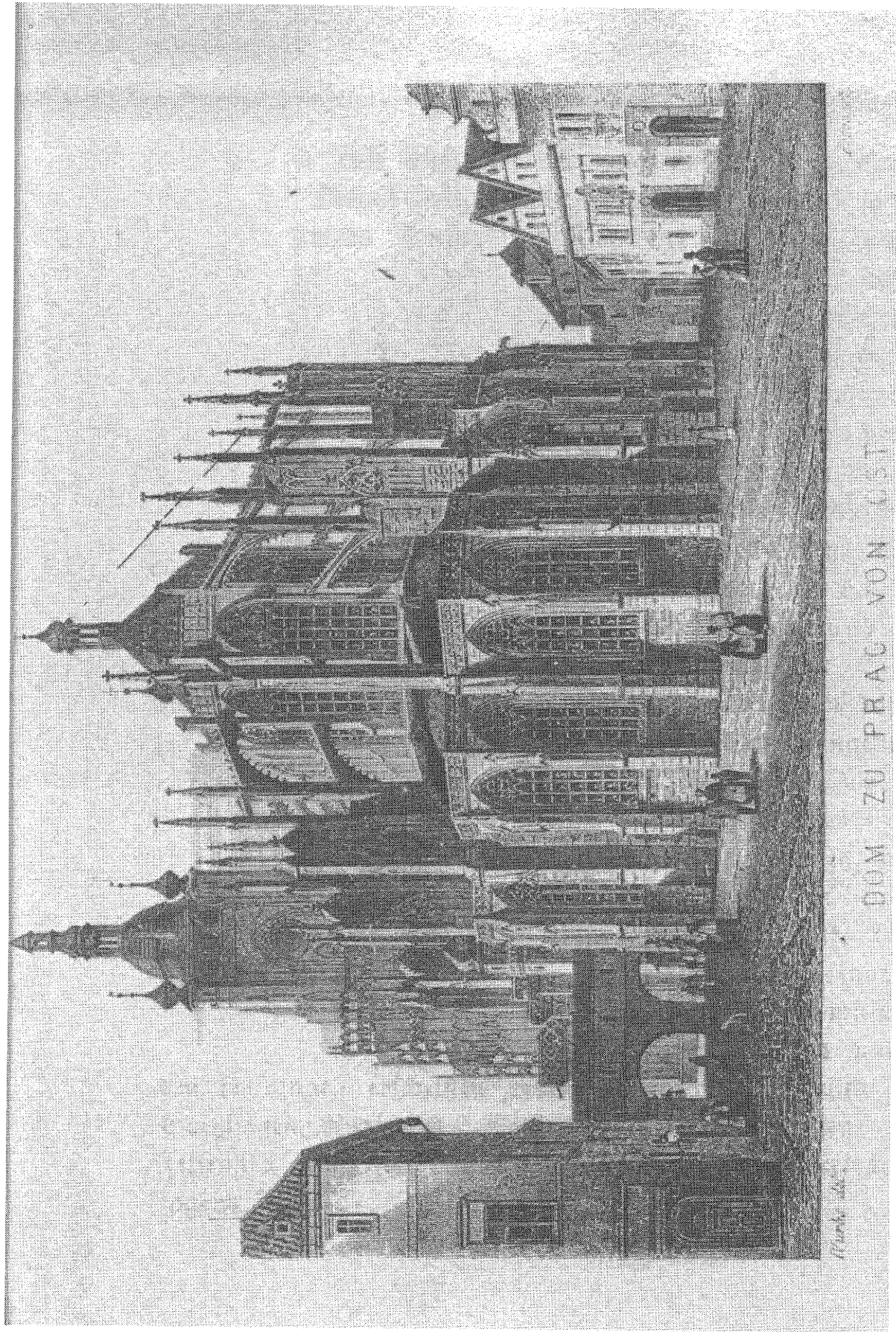

Süd-Transsept des Prager Domes.

A. Ambros: Der Dom zu Prag,
Praha 1858

A. Ambros: Der Dom zu Prag, Praha 1858

A. Ambros: Der Dom zu Prag,
Praha 1858

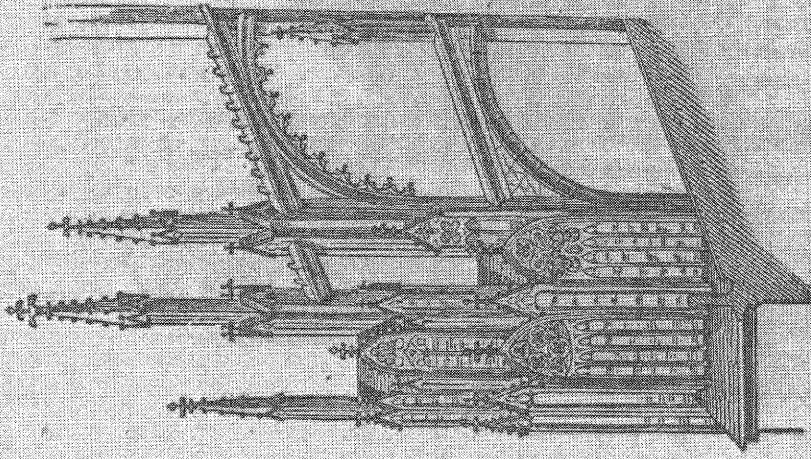
126

erscheint. — Den Character des ganzen Baues bezeichnet er dahin, daß überall spätgothische Formen vorkommen, so z. B. selbst die untern Fenster (der Kapellen) mit Bogen bedeckt

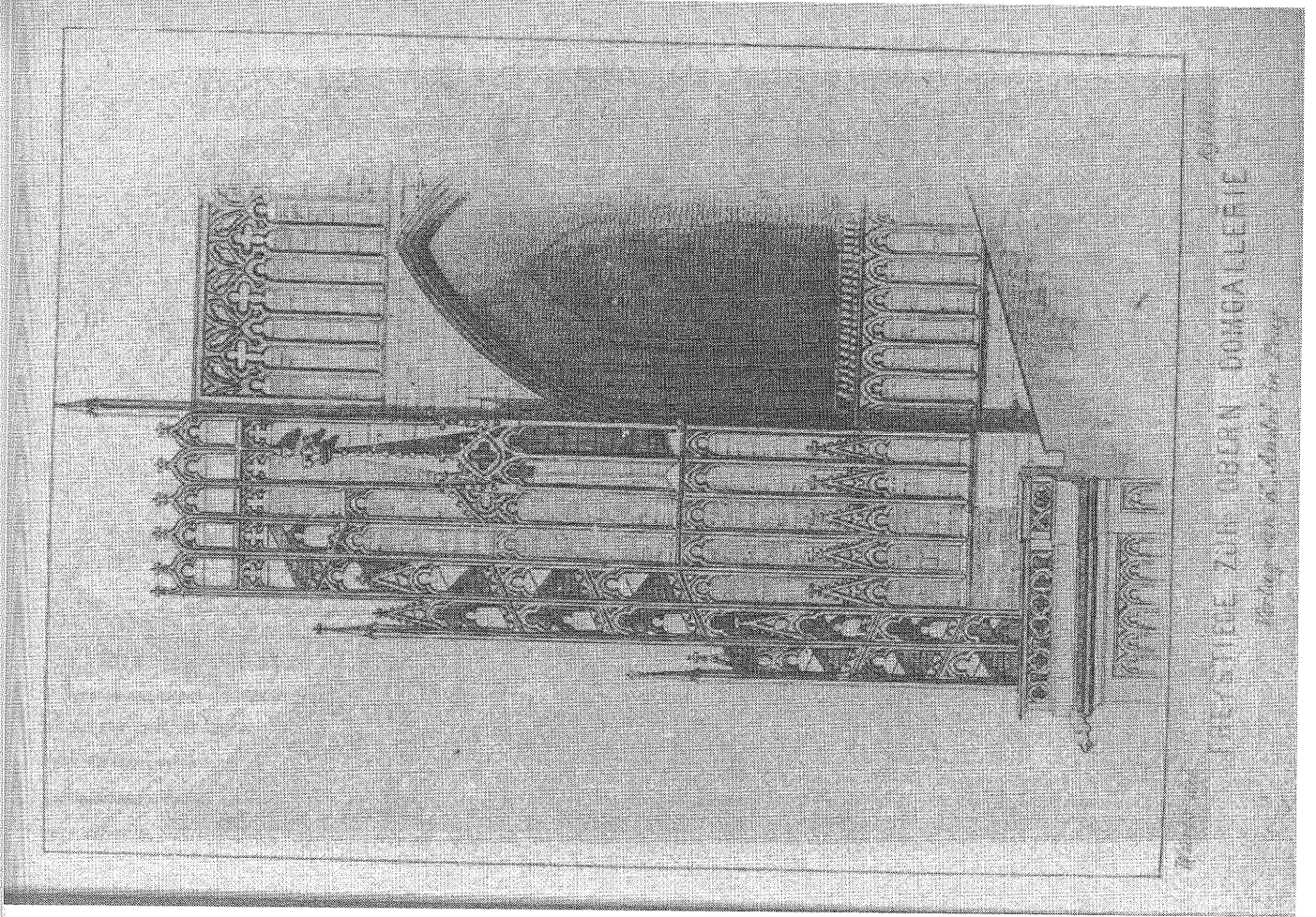
sind, welche nicht aus der Kämpferlinie beschrieen werden — die an der Basis 2 Fuß haltenden Giebeln verjüngen sich zu einem Durchmesser von 3 Zoll und erhalten dadurch ein dürftiges Ansehen. Dagegen rühmt er die sehr große Schönheit und noble Ausführung der Strebepfeiler, welche in doppelt über einander angebrachten Bogen über die Seitenschiffe hingehen.

Von dem in dieser Kirche befolgten Bogensystem, meint er, könne man sagen, daß gar keines eingehalten wurde —

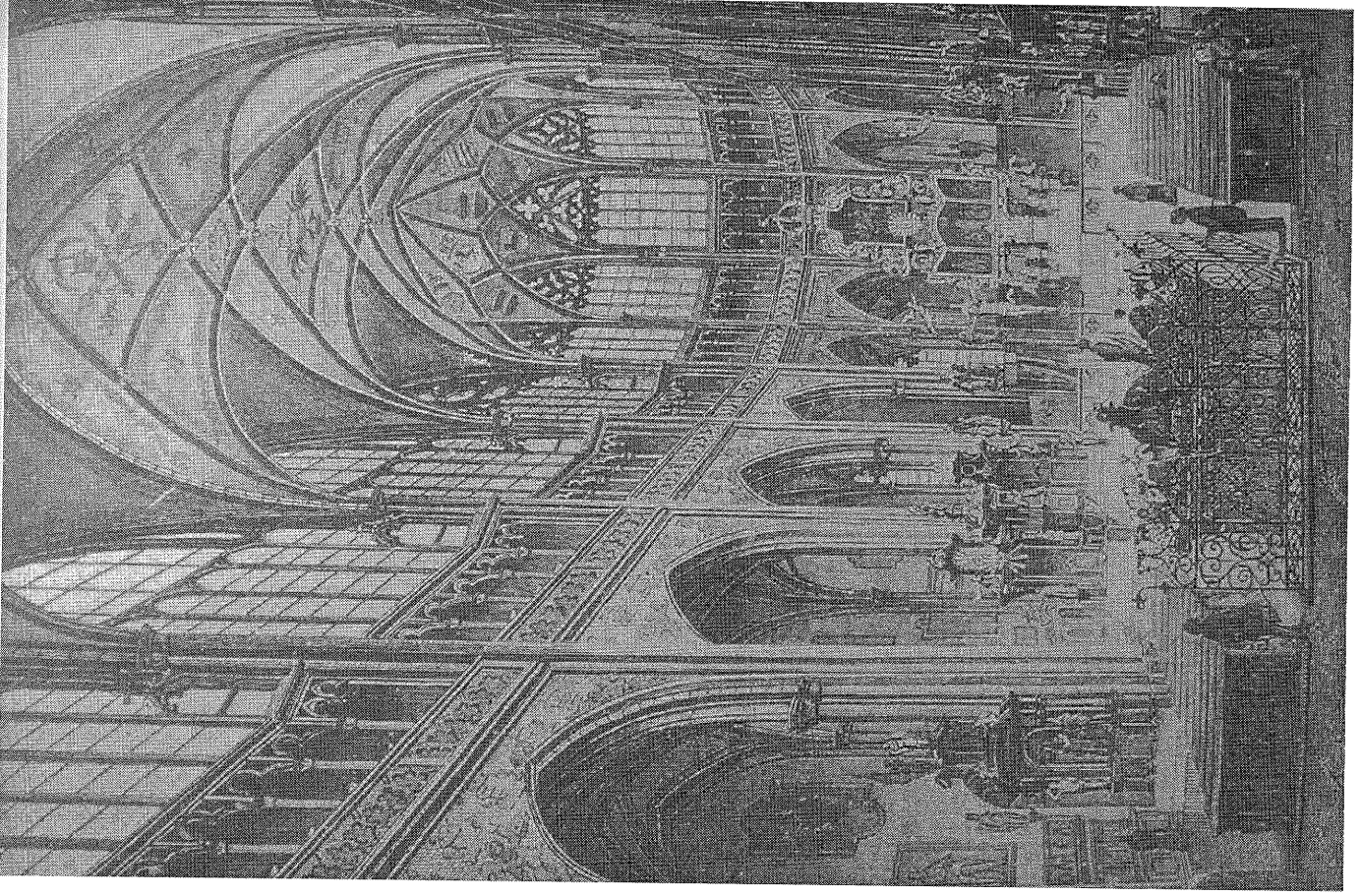
an den Fenstern und an den Säulen erscheinen neben einander flache und steile Spitzbogen, Rundbogen, Stich- und geschweifte Bogen — am seltensten zeige sich die aus dem gleichseitigen Dreieck geogone Form.

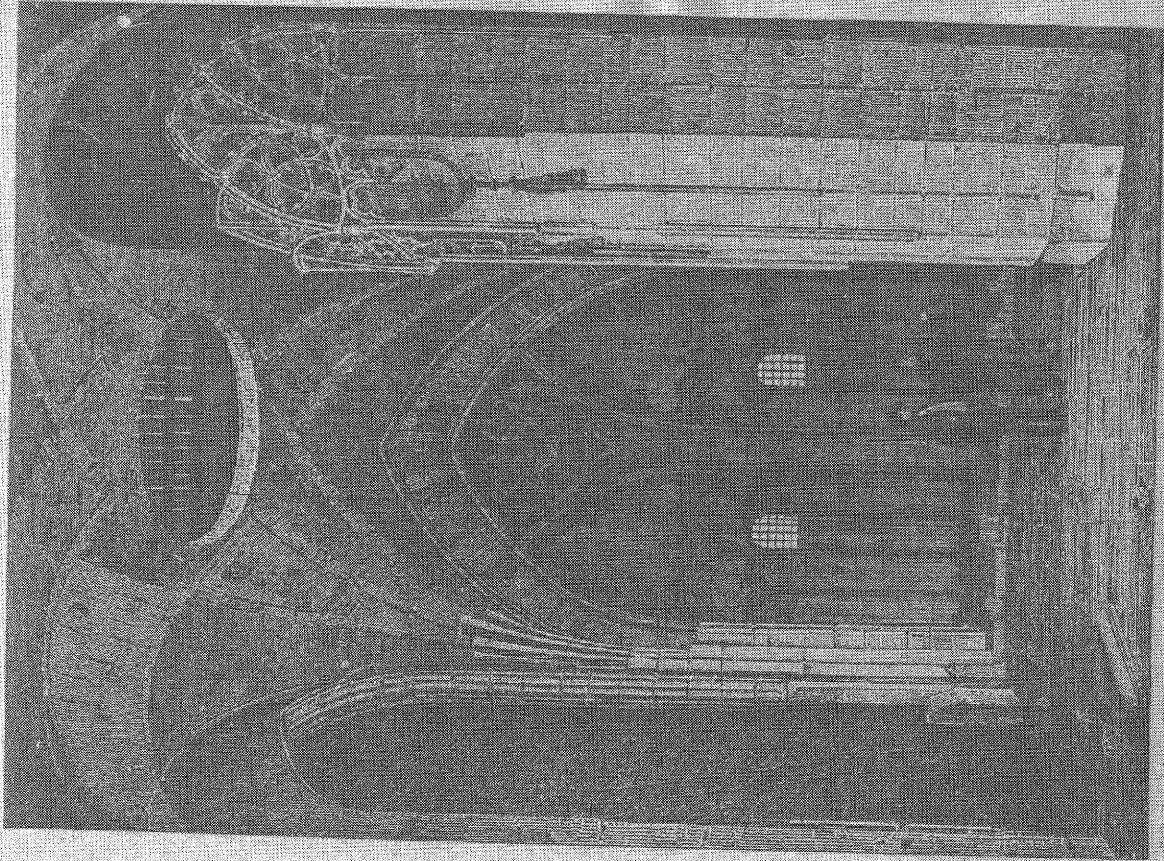
A. Ambros: Der Dom zu Prag,
Praha 1858

A. Ambros: Der Dom zu Prag,
Praha 1858

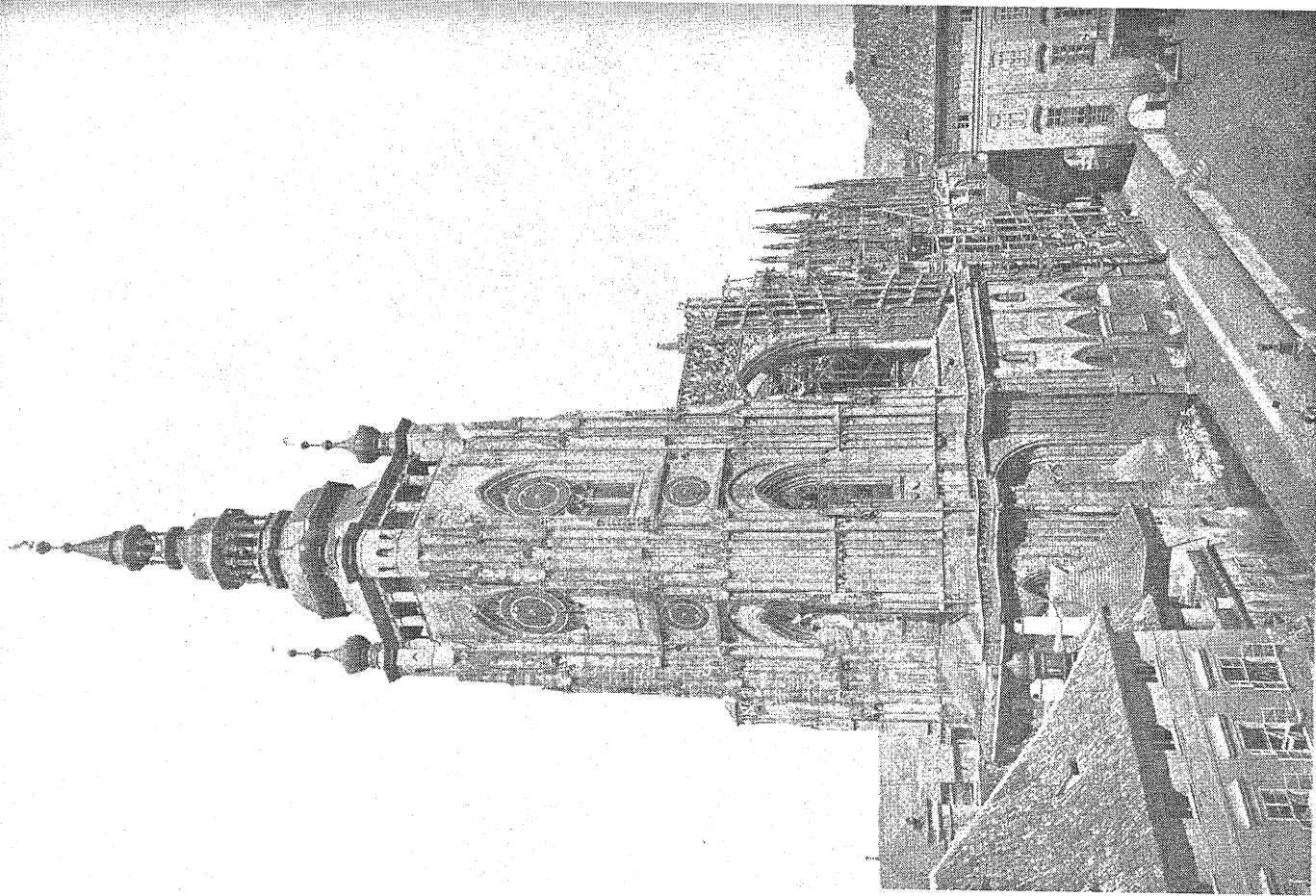
A. Ambros: Der Dom zu Prag,
Praha 1858

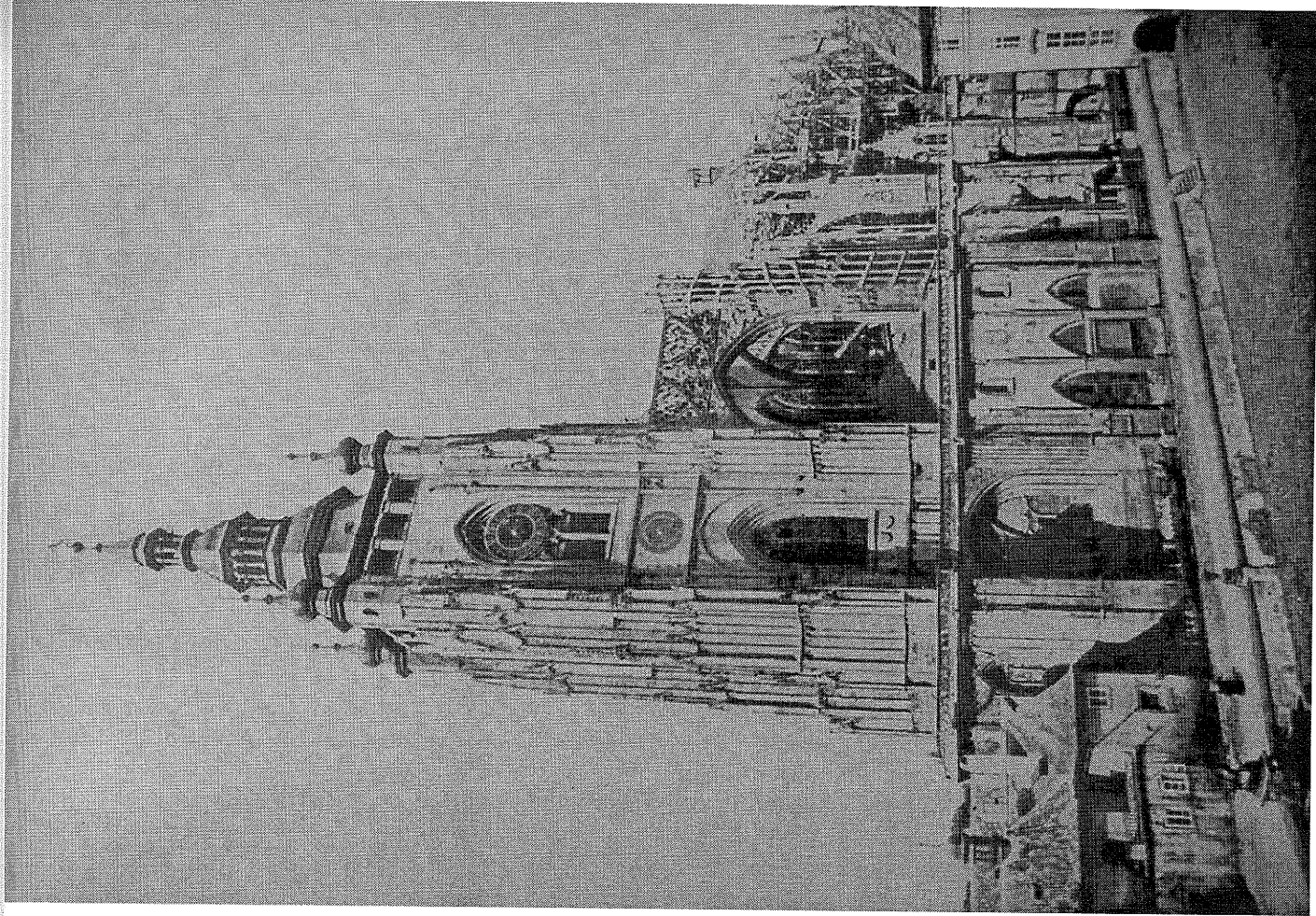
HASENBURGISCHE KAPELLE IM DOMTHURME

Reisg. von K. Ambros in Prag

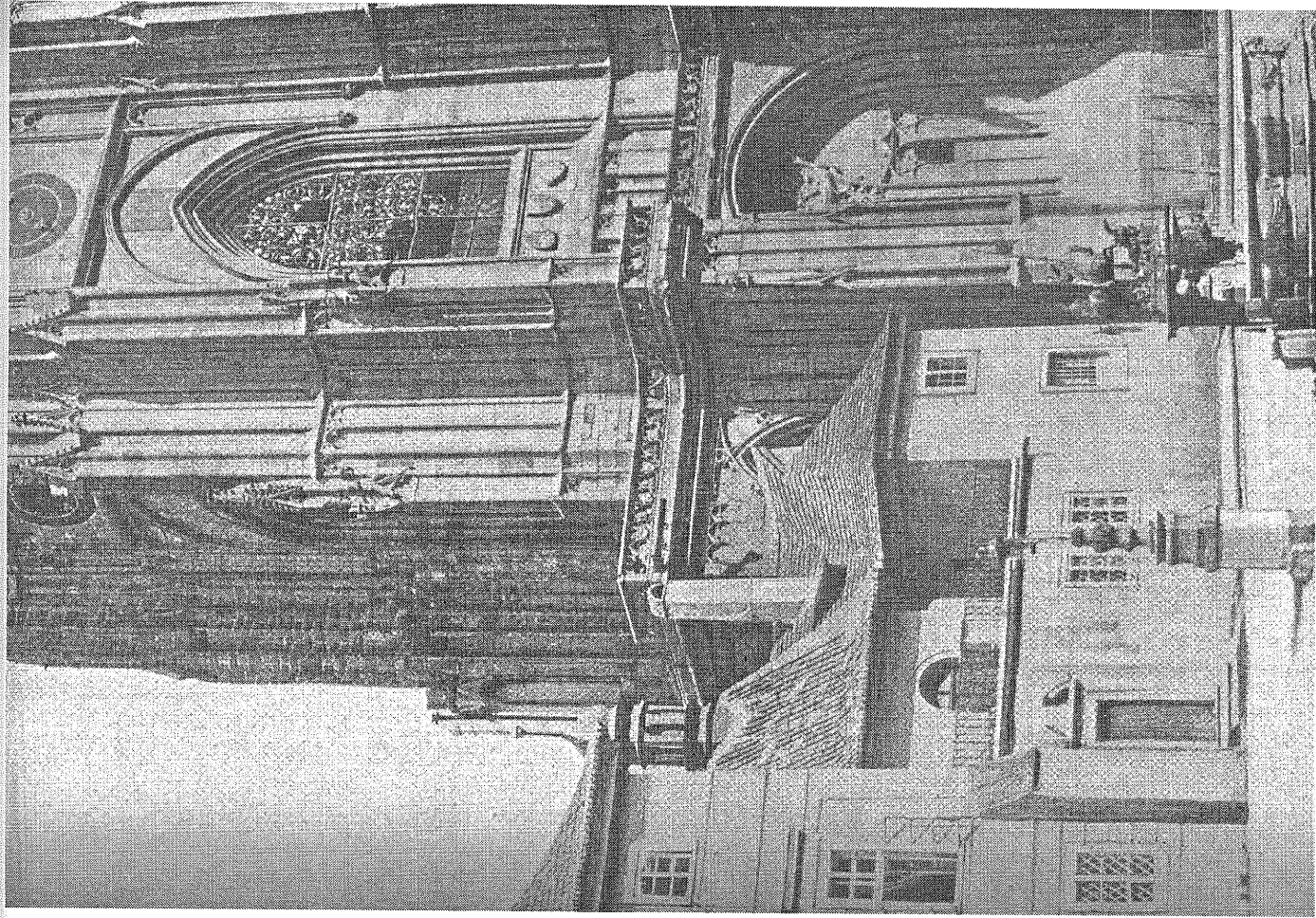
Katedrála sv. Víta před dostavbou,
pohled od jihozápadu (Fot. A. Schmitz
kolem 1865)

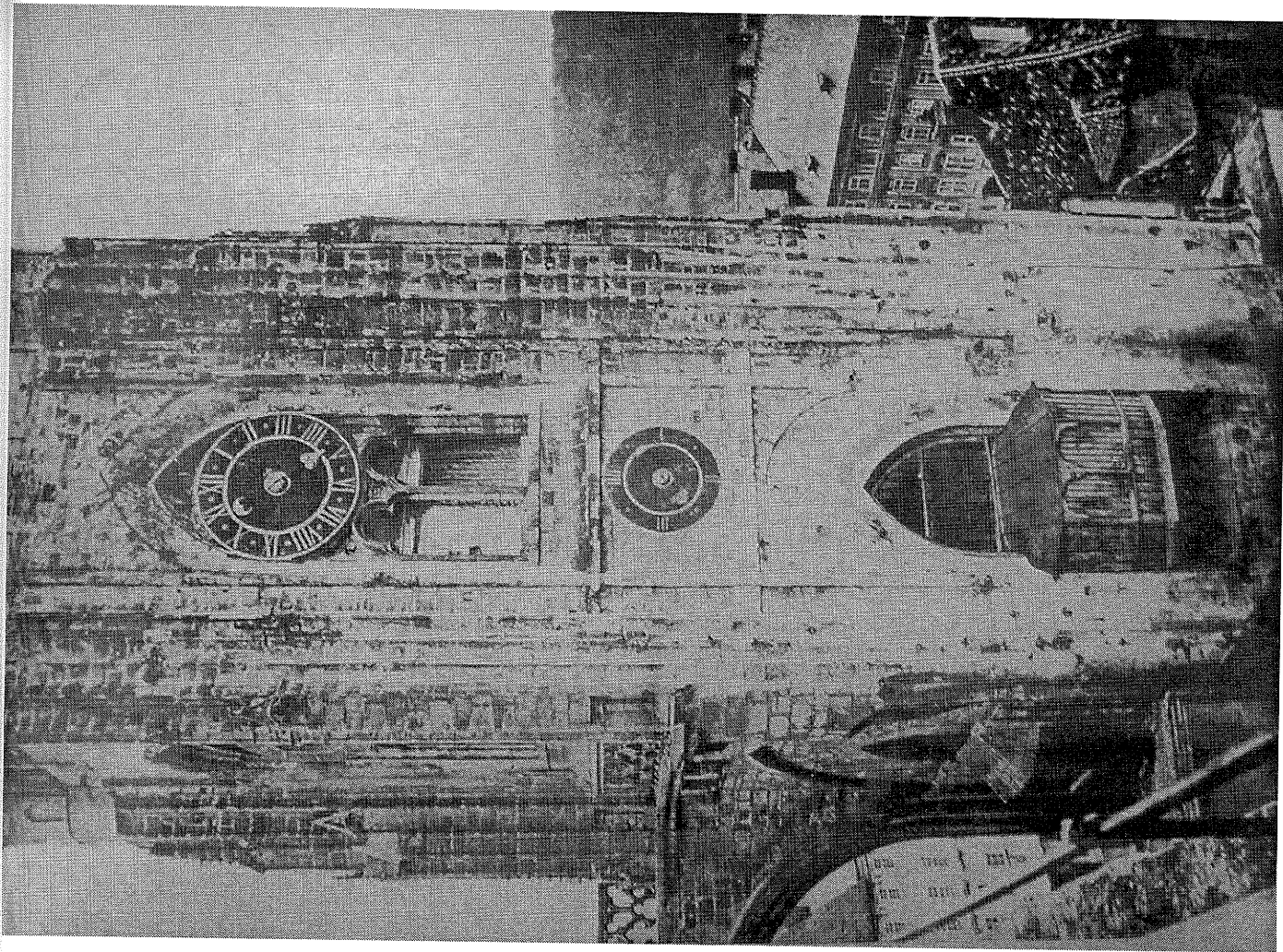
Chrám sv. Víta od jihozápadu
(Fot. Fr. Fridrich roku 1865)

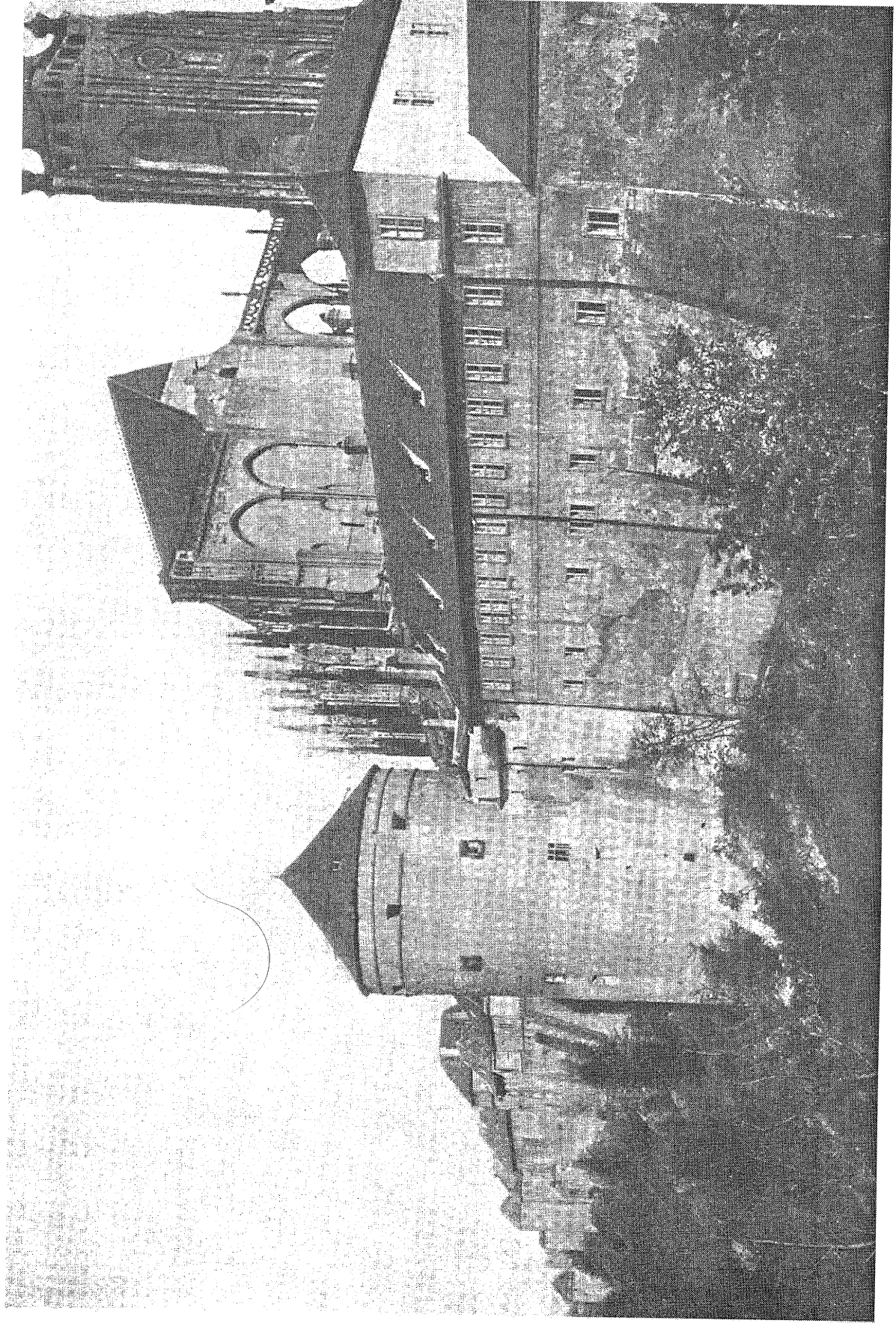
Jihozápadní nároží velké věže,
pohled na okno Házmberské
kaple v přízemí a první zvonici
(Fot. Römler 1867)

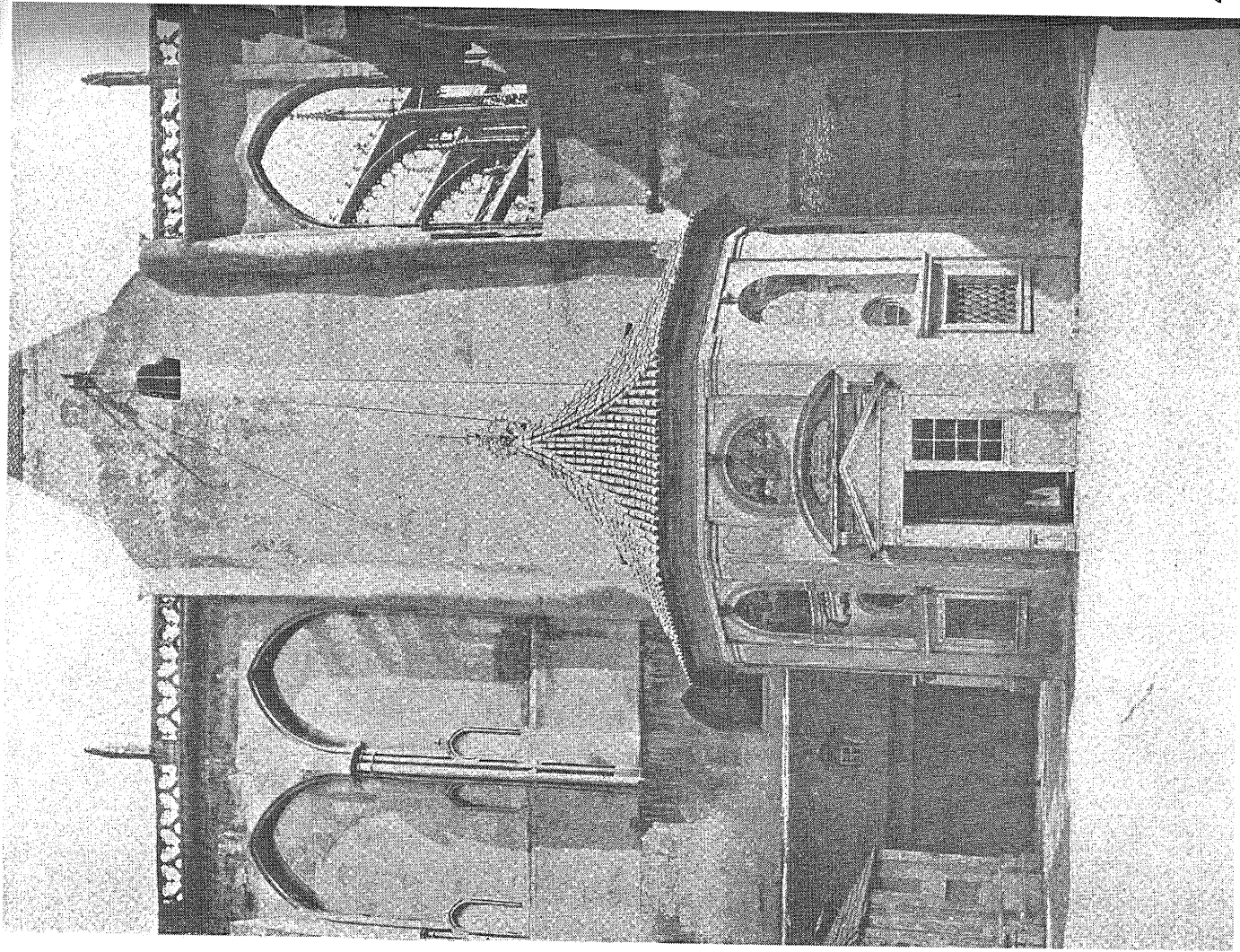
Pohled na věž a část Hradu od severovýchodu (Fot. Fr. Fridrich kolem roku 1870)

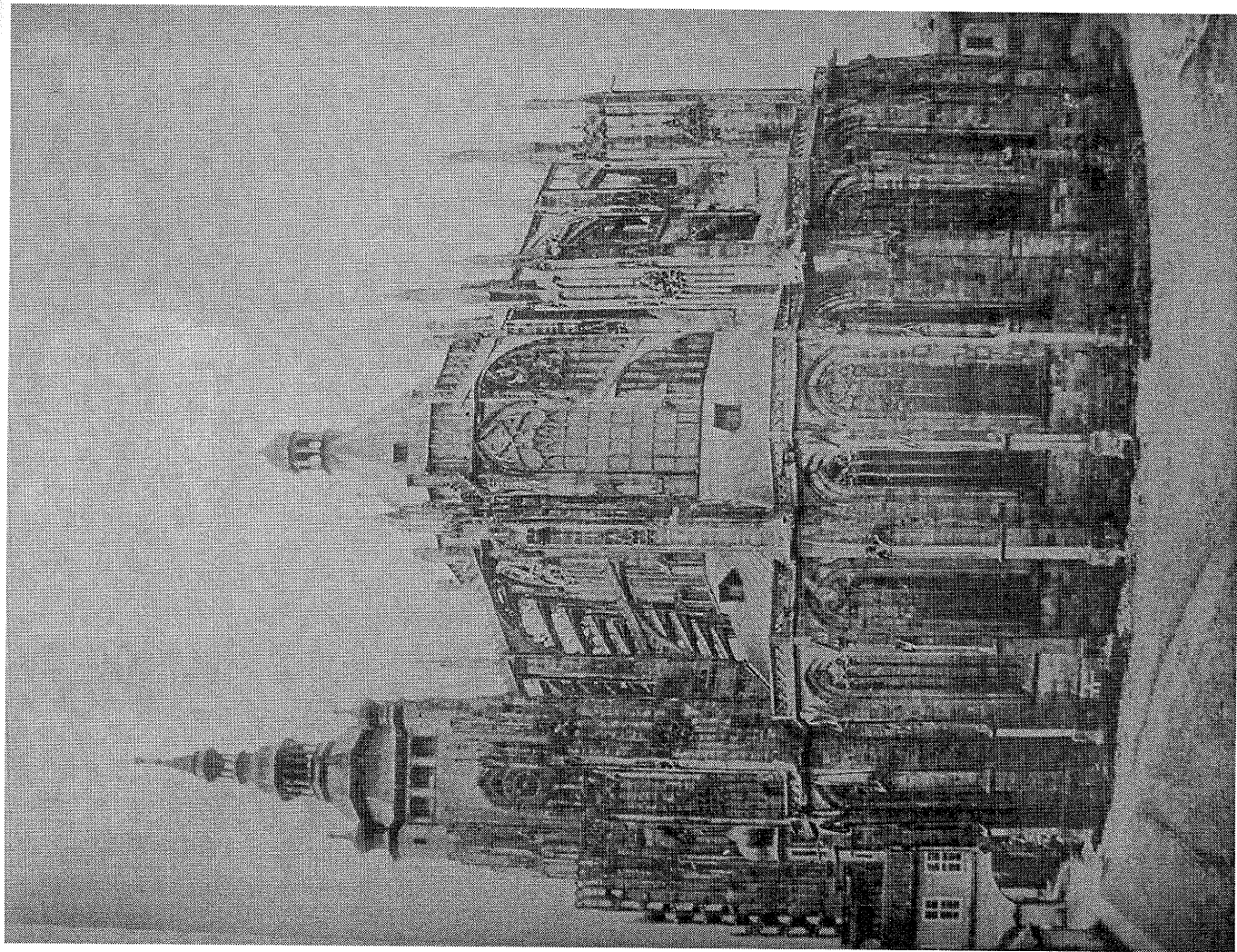
Katedrála sv. Víta před dostavbou (Fot. Fr. Fridrich kolem 1870)

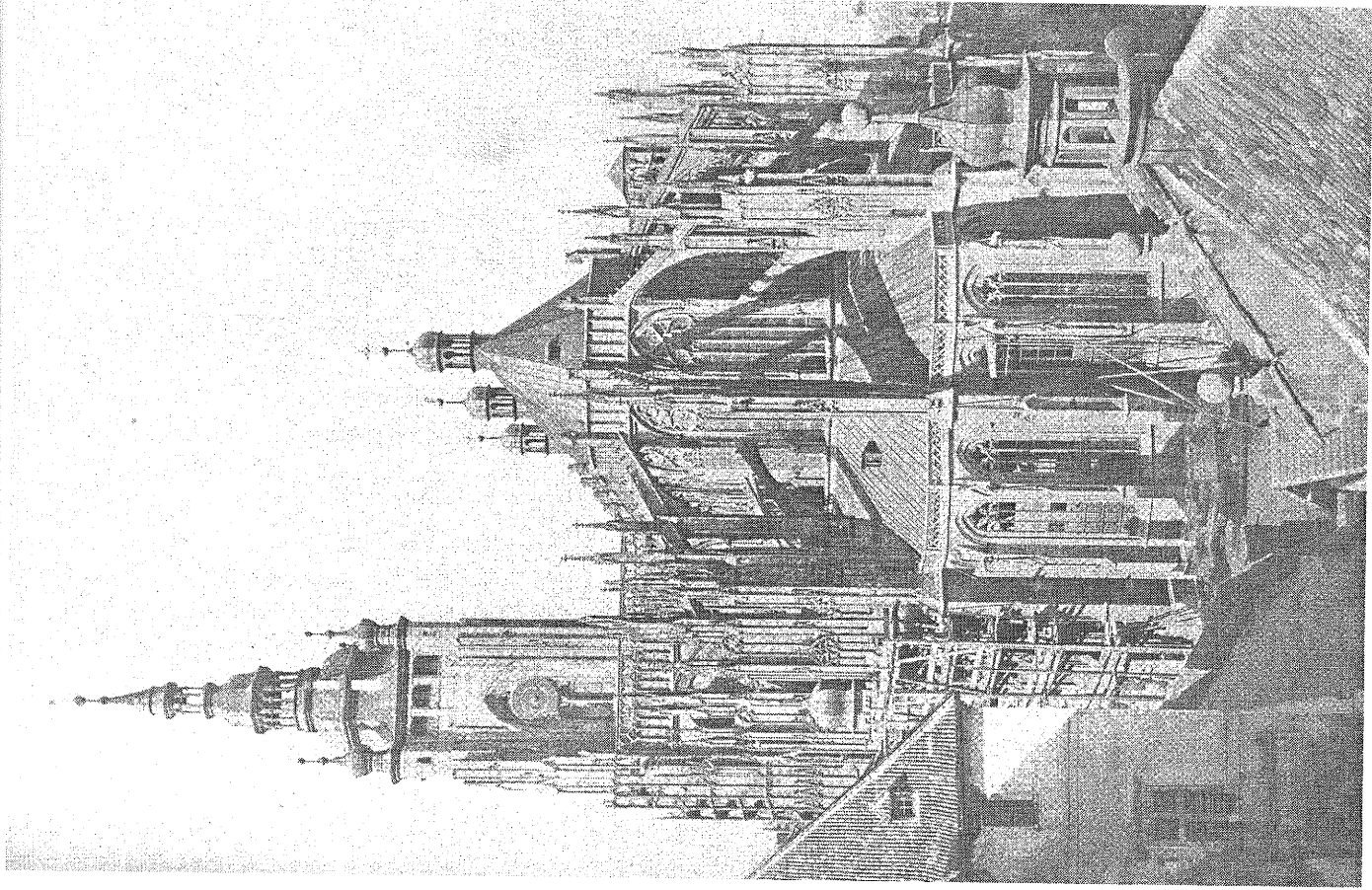
Západní průčelí chrámu sv. Víta
a kaple sv. Vojtěcha, zbořená 1879
(Fot. Fr. Fridrich kolem 1870)

Chrám sv. Víta od východu
(Fot. A. Groll roku 1856)

Pohled na katedrálu od východu
(Fot. J. Brandejs 1863)

Seznam vyobrazení¹

BENEŠOVSKÁ Klára / HLOBIL Ivo / BRAVERMANOVÁ Milena / CHOTĚBOR Petr / KOSTÍLKOVÁ Marie: Petr Parlěř. Svatovítská katedrála 1356–1399, Praha 1999 — 4b (59), 21a (63), 21b (64), 22a (64), 22b (66), 23 (66), 24a (67), 24b (67), 26 (115), 27 (114), 28 (116), 29 (116), 30 (117), 31 (118), 32 (119), 33a (120), 33b (120), 34 (121), 35 (124), 42 (51), 43 (51), 44 (51), 45 (51), 46 (51), 51 (53), 52 (54), 53 (55), 54 (52), 56 (68), 57 (69), 58 (69), 64 (72), 65 (72), 66 (72), 67 (72), 82 (132), 84 (132), 86 (133), 100 (92), 101 (93), 102 (122), 103 (123), 104 (123).

FUČÍKOVÁ E. / BUKOVINSKÁ B. / MUCHKA I.: Umění na dvoře Rudolfa II., Praha 1991 — **P6 (30), P7 (32), P8 (34), P9 (35), P10 (55).**

HLOBIL Ivo: Katedrála sv. Víta v Praze, Praha 2006 — **P32.**

HLOBIL Ivo / CHOTĚBOR Petr / MAHLER Zdeněk: Katedrála sv. Víta 1. Stavba. Pamětní vydání k 650. výročí založení Svatovítské katedrály, Praha 1994 — 19 (75), **P2 (44), P3 (45), P4 (43).**

LÍBAL Dobroslav / ZAHRADNÍK Pavel: Katedrála sv. Víta. Pražský hrad. Stavebně historický průzkum IV, Praha 1990 — **P12, P13, P14, P15, P16, P18, P19, P20, P21, P22, P23, P24, P25, P26, P27, P28, P29, P30, P31, P33, P34, P35, P36, P37, P38, P39, P40, P42, P44, P47.**²

LÍBAL Dobroslav / ZAHRADNÍK Pavel: Katedrála sv. Víta na Pražském hradě, Praha 1999 — 2 (199), **P17 (168)**

DVOŘÁKOVÁ Vlasta: Hledání významu. Divý mužové a všeliká monstra, in: Umění a řemesla. Pražský hrad. Jiný pohled, 1992 — 59a (64), 59b (64).

MERHOUT C. / NOVOTNÝ A. / POCHE E. / ŠTECH V. V. / VOJTÍŠEK V. / VOLAVKOVÁ H. / WIRTH Z.: Zmizelá Praha. Starý obraz města a jeho památek zničených v druhé polovici 19. a ve 20. století, Praha 1945–1948 — **P5, P11, P41, P43, P45, P46, P48.**

OPITZ Josef: Sochařství v Čechách za doby Lucemburků, Praha 1935 — 14 (27), 15 (32), 16 (27), 39 (40), 60 (22), 68 (37), 69a (51), 69b (37), 70a (27), 70b (115), 74a (55), 75 (55), 78a (38), 78b (38), 95 (26), 105 (79).

Parlerbauten (Architektur, Skulptur, Restaurierung). Internationales Parler – Symposium, Schwäbisch Gmünd 17.–19. Juli 2001, Stuttgart 2004 — 9 (128), 71 (129), 77 (131), 91b (128).

PODLAHA Antonín / HILBERT Kamil (ed.): Soupis památek historických a uměleckých v Království českém. Metropolitní chrám sv. Víta v Praze, Praha 1906 — 3 (59), 4a (63), 7a (62), 7b (62), 8 (62), 17 (80), 25 (51), 36 (130), 37 (131), 38 (131), 40 (128), 49 (73), 55 (56), 61 (71), 63 (69), 76 (146), 79a (147), 79b (147), 79c (147), 79d (147), 81 (129),

¹ V závorkách jsou uvedeny čísla stránek k obrázkům podle Katalogu – Soupis a umístění, svazek II. Obrázky v příloze – Prameny a dokumentace, svazek I, jsou označeny písmenem P.

² Z fondu Archivu Pražského hradu.

83 (150), 85a (149), 85b (149), 87 (151), 89 (148), 90a (133), 91a (141), 92 (142), 93 (143), 94 (144).

SWOBODA Karl Maria: Peter Parler. Der Baukünstler und Bildhauer, Wien 1940 — 62 (6), 90b (101).

Foto: Autor — 5, 6a, 6b, 10a, 10b, 11a, 11b, 12a, 12b, 13a, 13b, 18, 20, 41, 47, 48, 50, 72a, 72b, 73, 74b, 80, 88, 96, 97, 98a, 98b, 99a, 99b, 106, 119.

Sbírky Pražského hradu, (c)foto: Fototéka Pražského hradu — 107a, 107b, 108a, 108b, 109a, 109b, 110a, 110b, 111a, 111b, 112a, 112b, 113a, 113b, 114a, 114b, 115a, 115b, 116a, 116b, 117a, 117b, 118a, 118b.

Seznam použitých pramenů a jejich edice

ERŠIL Jaroslav / PRAŽÁK Jiří (ed.): Archiv pražské metropolitní kapituly I. Katalog listin a listů z doby předhusitské (do 1419), Praha 1956.

Fontes rerum Bohemicarum IV., EMLER Josef (ed.), Praha 1884.

Fontes rerum Bohemicarum V., EMLER Josef (ed.), Praha 1893.

HÁJEK Václav z Libočan: Kronika česká, in: Živá díla minulosti 91, KOLÁR Jaroslav (ed.), Praha 1981.

HÁJEK Václav z Libočan: O nešťastné příhodie kteráž jse stala skrze oheň v Menším Miestie Pražském a na Hradie Swatého Wácslawa i na Hradčanech etc. Leta M. D. XXXXI. (Národní knihovna ČR, sg. 54 I 1484), in: Kronika česká, Praha, 1819.

KRABICE Beneš z Weitmile: Kronika Pražského kostela, in: Koniky doby Karla IV., BLÁHOVÁ Marie / PAVEL Jakub et al. (ed.), Praha 1987.

Libri erectionum I., BOROVIČKA Clemens (ed.), Praha 1875.

Libri erectionum II., BOROVIČKA Clemens (ed.), Praha 1878.

Monumenta historica Bohemiae IV., DOBNER Gelasius (ed.), Praha 1779.

NEUWIRTH Joseph (ed.): Die Wochenrechnungen und der Betrieb des Prager Dombaues in den Jahren 1372–1378, Praha 1890.

PELIKÁN Josef (ed.): Inventář oltářů kostela sv. Víta v Praze z roku 1397, in: Památky archeologické. Skupina historická 42, 1939–1946.

Staré letopisy české z rukopisu Křížovnického, ŠIMEK František / KAŇÁK Miloslav (ed.), Praha 1959.

TOMEK Wácslaw Wladiwoj (ed.): Základy starého místopisu Pražského, oddíl IV., Hrad Pražský a Hradčany, Praha 1871.

VAVŘINEC z Březové: Husitská kronika – Píseň o vítězství u Domažlic, HEŘMANSKÝ František / BLÁHOVÁ Marie (ed.), Praha 1979.

Seznam literatury

BECKOVSKÝ Jan: Poselkyně starých příběhův českých II. 2, Praha 1879.

BENEŠOVSKÁ Klára / HLOBIL Ivo / BRAVERMANOVÁ Milena / CHOTĚBOR Petr / KOSTÍLKOVÁ Marie: Petr Parlář. Svatovítská katedrála 1356–1399, Praha 1999.

BIRNBAUM Vojtěch: Kdy přišel Petr Parlář do Prahy?, in: Umění II, 1929.

BIRNBAUM Vojtěch: Beiträge zur Parlerforschung, in: Prager Rundschau, 1931.

BIRNBAUM Vojtěch: Chrám sv. Víta, in: Kniha o Praze I, Praha 1930.

Dějiny českého výtvarného umění I., CHADRABA Rudolf (ed.), Praha 1984.

DVOŘÁKOVÁ Vlasta: Hledání významu. Divý mužové a všeliká monstra, in: Umění a řemesla. Pražský hrad. Jiný pohled, 1992.

HLOBIL Ivo: Katedrála sv. Víta v Praze, Praha 2006.

HLOBIL Ivo: Gotické sochařství, in: MERHAUTOVÁ Anežka (ed.): Katedrála sv. Víta v Praze /K 650. výročí založení/, Praha 1994.

HLOBIL Ivo: Hledání autora. K sochařské výzdobě Svatovítské veže, in: Umění a řemesla. Pražský hrad. Jiný pohled, 1992.

HLOBIL Ivo / CHOTĚBOR Petr / MAHLER Zdeněk: Katedrála sv. Víta 1. Stavba. Pamětní vydání k 650. výročí založení Svatovítské katedrály, Praha 1994.

CHYTIL Karel: K rodopisu Parlářovců, in: Památky archeologické a místopisné XVII, 1896–1897; viz též Památky archeologické XXXV, 1926–1927.

KOTRBA Viktor: Kdy přišel Petr Parlář do Prahy. Příspěvek k historii počátků parlářovské gotiky ve střední Evropě, in: Umění XIX, 1971.

KOTRBA Viktor: Kaple svatováclavská v pražské katedrále, in: Umění VIII, 1960.

KUTAL Albert / LÍBAL Dobroslav / MATĚJČEK Antonín: České umění gotické I. Stavitelství a sochařství, Praha 1949.

KUTAL Albert: České gotické umění, Praha 1972.

LEGNER Anton: Die Parler und der schöne Stil 1350–1400, Köln 1980. I-IV!

LÍBAL Dobroslav / ZAHRADNÍK Pavel: Katedrála sv. Víta. Pražský hrad. Stavebně historický průzkum I, Praha 1990.

LÍBAL Dobroslav / ZAHRADNÍK Pavel: Katedrála sv. Víta na Pražském hradě, Praha 1999.

LÍBAL Dobroslav: K poznání geneze Svatováclavské kaple v katedrále sv. Víta, in: Zprávy památkové péče 55, 1995.

LÍBAL Dobroslav: Pražské gotické kostely, Praha 1946.

MERHOUT C. / NOVOTNÝ A. / POCHE E. / ŠTECH V. V. / VOJTÍŠEK V. / VOLAVKOVÁ H. / WIRTH Z.: Zmizelá Praha. Starý obraz města a jeho památek zničených v druhé polovici 19. a ve 20. století, Praha 1945–1948.

NEUWIRTH Joseph: Peter Parler von Gmünd, Dombaumeister in Prag, und seine Familie, Praha 1891.

OPITZ Josef: Sochařství v Čechách za doby Lucemburků, Praha 1935.

Parlerbauten (Architektur, Skulptur, Restaurierung). Internationales Parler – Symposium, Schwäbisch Gmünd 17.–19. Juli 2001, Stuttgart 2004.

LEGNER Anton / BAUMGARTEN Jörg-Holger (ed.): Parléřovské umění z Porýní (kat. výst.), Praha 1983.

PODLAHA Antonín / HILBERT Kamil (ed.): Soupis památek historických a uměleckých v Království českém. Metropolitní chrám sv. Víta v Praze, Praha 1906.

PODLAHA Antonín: Materialie k dějinám umění z archivu kapituly pražské, in: Památky archeologické a místopisné XX, 1902–1903.

Ročník Jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok od 1. května 1868 do 30. dubna 1869, Praha s. d.

ROUČEK Rudolf: Chrám sv. Víta, Praha 1948.

SWOBODA Karl Maria: Peter Parler. Der Baukünstler und Bildhauer, Wien 1940.

TOMEK Wácslaw Wladiwoj: Příběhy stavby kostela sv. Víta na hradě Pražském, in: Památky archeologické IV. 2, 8, 1861.

VÍTOVSKÝ Jakub: Svatováclavská kaple v pražské katedrále. Matyáš z Arrasu nebo Petr Parlěř, in: Památky a příroda, 1990.